

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Tanker og Erfaringer

(15)

det lærde Underviisningsvæsen

angaaende,

Sjerde Hæfte.

---

udgivet som

Indbydelseskrift

til den offentlige Examen i Roskilde Kathedralskole 1839

ved

Dr. S. N. J. Bloch,

Prof. og Skolens Rector, R. af D.

Roskilde.

Trykt hos J. D. C. Hanson.

1839.

X. Fornødne Bemærkninger til en Recension i
4de Hefte af Tidsskrift for Literatur og Kri-
tik over Afhandlingen VIII. om Disciplin,
Straf og Opmuntring i disse Programmets
3die Hefte.

Enhver som af Iver for Sandhed og Ret modsætter sig, bestrider eller støder an imod Meninger eller Handlemaader, som Tiden, Banen og ofte Menneskenaturens egen Skrøbelighed har givet Overmagten, maa vente sig, at han ikke vil slippe uskadt eller idetmindste uimodsagt derfra. Dette lærer ikke blot Religionens og Politikens Historie, selv i Pædagogik og Skolevæsen maa den, der opløfter sin Stemme imod Feilgreb, som, fjøndt formildede ved Tidsaanden, dog ere saa naturlige for Mennesket og ved lang Brug saa rodfæste at de ere bleve til Grund-
sætninger, ikke vente sig det anderledes. Ogsaa er det til Udvikling af det Sande og Rette gavnligt, at der møder Modsigelse, og den, der intet andet Diemeed har end dette og til den Ende bringer frem, hvad Kjærlighed for den Alder, han daglig har med at gjøre, hvad Tænkning over og lang Erfaring i sit Fag har lært ham, bør ikke engang

haabe eller ønske, at beholde Ordet allene. Men hvad han med Føie kan ønske, er, at den, der staaer op imod ham, rigtig vil opfatte hans Mening, ikke paa nogen Maade sætte den i et vrangt Lys eller oversee noget Bæsentligt i hans Grunde, ikke gjøre urigtige Consequenter af hans Ord eller segte imod Andet, end hvad han har sagt, Ting der saa let er mulige, naar man troer sig selv angreben og seer det forkastet, som man eengang for alle har anseet for at være det Rette og derfor nu maa søge at finde retfærdiggjørende Grunde for. Derfor er ovennævnte Modskrift heller ikke ganske fri, og jeg troer derfor at Kyske ikke blot mig selv, hvis Grundsætninger Recensenten mener at være for slappe og derved endog farlige, men især og Sagen selv, som han selv erklærer at være af største Bigtighed, at commentere noget nærmere over Recensionen og vise, at Intet af hvad jeg har sagt derved er gjendrevet.

Den skjæve Opfatning af mit Skrifts Tendents og Indhold, saavelsom Rec's Vaklen imellem det, han ikke kan nægte at være rigtigt, og det, han dog ikke troer at kunne give Slip paa, inellem hans Følelse for Humanitet paa den ene, og Frygten for at give for løs Tøile paa den anden Side, viser sig allerede paa de første Sider af hans Bemærkninger og foraarsager i det Hele en forunderlig Blanding af Indrømmelse og Indvending, en Ubestemthed og Forbeholdenhed i Udtrykkene, en Forvirring af Gjenstandene og endelig mangen Modsigelse mod sig selv, hvorpaa vi nu strax skulle see de mærkeligste Exempler.

Rec's Hensigt er aabenbar den, at ville vise, at det Mildhedssystem i Ungdommens Behandling og Veiledning, som jeg anbefaler Læreren, er skadeligt, og en større

Strengthed, end jeg vil, nødvendig; men for at vise dette, gaaer han ikke ud fra Grundsætninger, hvorefter dette kunde bedømmes, men — fra den Paastand, at jeg skal have beskyltet ham og andre Strengthedens Forsvarere for en alt for ovendreven Strengthed, for „Haardhed, Barfthed og Inhumanitet,“ uagtet jeg dog ikke har gjort mindste Beskyldning mod Nogen og jeg altsaa kan sige med Cicero: *quare irasci mihi nemo poterit, nisi qui ante de se voluerit confiteri*, men allene har søgt, især til Beileddning for yngre Lærere, at vise, hvilken Fremgangsmaade der i disciplinarisk Henseende var pædagogisk rigtig eller urigtig, samt hvorvidt Strafs Anvendelse, og da hvilken Art af samme, maatte være hensigtsmæssig eller ikke. Maa man ikke det, fordi de, der mene eller følge det Modsatte, heri kunde finde en Bebreidelse eller Fornærmelse mod sig, da kan man aldrig skrive om saadanne Materier, men maa lade Sagen aldeles uomtalt. At drage Sagen saaledes ind i det Personlige, er altsaa fordetsførste ikke Maaden, hvorpaa jeg skulde eller kunde gjendrives, isald jeg havde statuereet noget Urigtigt eller feilet i min Mening, ligesom det heller ikke staaer i nogen Forbindelse med det, Rec. vilde gjendrive. En anden Sag er det, om han vilde i Forveien forvare sig mod den Beskyldning, at han talte en uhensigtsmæssig og alt for stor Strengheds Sag, hvad han da ved en foreløbig Anmærkning kunde have gjort, men hvortil da kun hans egne Indvendinger, ikke mit Skrift kunde have givet ham nogen Grund. Dernæst siger Rec. endog, at jeg „har tegnet et

Garricaturbillede^{*)}), og „at Skildringen ikke passer sig paa dem,“ jeg egentlig har havt til Hensigt at bekjæmpe“; men om og virkelig saa var — hvad det ikke er, saasom jeg Ingen „skildrer,“ men allene omhandler Grundsaetningers og Midlers Bærd, — saa passer jo Billedet, efter Rec's Paastand, ikke paa nogen af dem, der var altsaa ikke nogen Grund for Noget af disse til at antage det for sit og tage til Gjenmæle derimod. Eller har jeg „seg- tet mod Beirmøller“ eller „mod en Skygge,“ da kunde Rec. ligesaa rolig have leet af denne Kamp, som vi nu lee over Don Quixotes. Dog ikke det allene, men i hvor forunderlig en Modsigelse kommer han ikke med sig selv og disse sine Uttringer, naar han næsten i samme Aandedræt erklærer, at det Meste af det, jeg taler imod, endnu virkelig er hans og Fleres Mening, altsaa hverken Beirmølle

---

*) I Folketablade Nr. 9 stod nylig en Anviisning til den første Underviisning i Religionen, og var deri bl. A. sagt: „I den tidlige Barndom ere Lærebøgerne i Religionen mere til Skade end til Gavn. Jeg har virkelig lagt Mærke til, at, naar man begynder at indbele Christendommen i Lectier, der skulle læres ligesom andre Lectier, ja som man vel endog faaer Skjænd og Bank for, naar man ikke kan dem, saa er det forbi med den første Kjærlighed til Guds Ord og Eyst til at høre det, som saa let vakkes hos Børnene ved en venlig og livlig mundtlig Underviisning.“ Kunde nu ikke Forsvarere af Catechismus og Lærebog med samme Grund som vor Rec. paastaae, at dette, i hvor sandt det er, var et Garricaturbillede af dem o. s. v. hvorimod de meget maatte protestere?

eller Stygge. Men det allermærkeligste er endnu det Beviis, Rec. strax S. 287 uforvarende kommer til at give imod sig selv. Thi tager jeg, som han der siger, „Ordet Streng-
 hed i saadan Uderlighed, at den viser sig som ufornuftig og urimelig Haardhed.“ saa er det jo kun den, jeg har talt imod eller dadlet. Og da nu Rec. efter sin Forstikking gjør det samme, hvad der allerede ligger i Ordene „ufornuftig og urimelig,“ saa er der jo efter hans egen Dom aldeles ingen Uenighed imellem os; den fornuftigere Streng-
 hed har jeg jo da ikke dadlet. Rec's Iver for at forsvare sig og sin Mening imod det formeentlige Angreb fornykker reent den rette Standpunct og bringer ham til at sige noget ganske Andet, end det, han egentlig mener. De Ord, hvorpaa han idelig kommer tilbage, ere af følgende Indhold: „Den Streng-
 hed, Forf. har skildret, er Haardhed o. d. og den bruge og forsvare vi ikke, altsaa er Skildringen falsk,“ istedetfor at hans Mening omvendt er: „den Streng-
 hed, Forf. har skildret, er ingen Haardhed o. d. og derfor bruge og forsvare vi den, men med Moderation.“ Denne logiske Forvirring gjør, at Rec. saa ofte modsiger sig selv, og, da han ikke kan nægte mit Princip's Rigtighed i Hovedsagen, søger mine Feil i Anvendelsen, som jo dog, naar den naturlig følger af Principet, ikke kan være urigtig, naar dette er rigtigt. Om jeg endog med Uret havde sagt, at Nogle ikke fulgte mit Princip og gik for vidt i deres Streng-
 hed, gjorde det dog Intet til Sagen og beviste ikke dens Urigtighed, hvad Rec. jo egentlig vilde. Dog vi ville gaae til Sagen selv og betragte, saavidt det uden for stor Vidtløftighed kan skee, Indvendingerne hver for sig.

Paa første Side (286 Slutn.) skjenker Rec. „mange Bemærkninger“ i mit Skrift sit Bifald, „især flere almindelige pædagogiske Grundsætninger,“ som jeg har opstillet i Begyndelsen af min Afhandling. Derimod undrer han sig over, at finde flige almindelige Sandheder opstillede som eiendommelige for det af mig hyldebe System, medens de dog ikke mindre ere erkjendte af den modsatte Synsmaades Tilhængere.“ At de vare „eiendommelige for“ mit System har jeg ingensteds sagt, men kun til Indledning kortelig omtalt Vigtigheden af Pædagogikens Studium for Ungdomslæreren som nødvendig Grundvold for en rigtig Fremgangsmaade i al Underviisning og Opdragelse, og derpaa fra denne Videnskab hentet Begrundingen af hvad jeg skrev i denne Materie, ligesom jeg stedse har gjort i min hele Embedsførelse. Og endnu indseer jeg ikke, hvorefter man vil bestemme, hvad der i Valget af disciplinære Midler er det Rette og Hensigtsmæssige, uden efter Pædagogikens Love og psykologiske Grundsætninger, prøvede ved langvarig og forskjellig Erfaring. At Rec. har gjort dette*), og bygget sine Modbemærkninger paa

---

*) Af S. 288 see vi og at Rec. „ikke anslaaer Studiet af Pædagogik og Methodik saa høit“ som jeg, „der næsten gjør Skolern: Vel og Bøe afhængigt deraf.“ Af samme Grund kunde man da ogsaa anslaae Theologiens Studium mindre høit for Præsten, eller paa staae, at Studiet af en Videnskab ikke var af synderlig Vigtighed for den, som skal udøve, hvad den lærer. Er Skolernes Vel og Bøe d. e. Underviisningens Held og Ungdommens Veiledning til Kundskab og Sædelighed, ja selv den dermed forenede

Andet, end udvortes Grunde og Frygt for skadelige Følger af en Lemfældighed, som han tillægger mig i overdreven Grad, mærker man i hans hele Opposition Intet

Omsorg for dens physiske Vel, ikke for en stor Deel eller i Hovedsagen afhængig af Indsigt i den Videnskab, hvis Gjenstand Underviisning og Opdragelse er, da udfordres der til en god Skolemand intet Andet, end fornøden Indsigt i hans Lærefag og Evne til at holde god Orden i Skolen, ligemeget ved hvad Midler det skeer, og hans hele Virksomheds Værd berøer da kun paa Routine, Dvælse, nøiagtig Efterlevelse af en Skoleforordning og Udfaldet af examen artium, ligemeget hvad Aand hans Bestræbelser end have vaakt hos Ungdommen. Om der „ikke er synderlig Grund til den Klage, at Studiet af Pædagogik og Didaktik er meget forsømt hos os, kan, mener jeg, baade vor Literatur, vort Universitet, vore Skoler, og selv vore Bogkøb og Brug af Bibliotheker bevise. Selv om den her omhandlede Recension har en kyndig Ven tilskrevet mig, at han troer, at Rec. og jeg ei ere saa afvigende i Meninger, som det ved første Diekast kunde synes, men at en betydelig Tilnærmelse vilde findes, dersom Rec. saaledes som jeg havde gjort et Studium af Pædagogik og Methodik; og endvidere, at „hvis Seminariet ei var bleven opløst, men blot reformeret, bedre organiseret, og da styret med Indsigt og Interesse for dets store Formaal, da vilde man nu ikke spore den Spænding imellem Lærerne, den Deling i det strengere og det mildere Partie, som nu har saa skadelige Følger. Ikke at tale om, hvad der kunde været vundet for Methode, der endnu saa ofte ikke er bedre psychologisk beregnet end fordom, uden videnskabelig Aand, vel endog stundom blot Foresætning og Afhøring af Lektier.

til. Jeg distingerer dernæst imellem god Disciplin og Strafs Anvendelse, som Ting, der ikke ere saa eensbetydende eller nødvendig forbundne, at den første ei kunde eksistere uden den sidste eller uden, som jeg, til Rec's. store Misforståelse har sagt, „en bestandig og ubøielig Strengthed deri,“ hvilket Rec. fortolker ved „Haardhed, Barfkhed og Inhumanitet,“ hvorfor jeg skal have beskyltet ham og Andre, uagtet dette dog ikke ligger i mine Udtryk som her ikke angaae Strengthedens Grad eller Straffens Haardhed, men hvorved kun bemærkes, at god Disciplin ikke altid kræver Strengthed eller Anvendelse af Straf for enhver Forseelse, naar dens Gjentagelse kunde forebygges ved en venlig Tiltale, et alvorligt Ord eller andre mildere Midler, eller der idetmindste var nogen Sandsynlighed derfor; en Læmsældighed, hvorfor jeg saa ofte af Strengere-sindede er bleven dadlet, at jeg vel nok kunde have Grund til at bemærke, at Disciplinen ikke derfor nødvendig maatte være for slap, hvad selv her med Hensyn til Rec's Uttringer S. 292 ikke turde være overflødigt eller upassende at erindre. Det skal være mig kjær, om jeg har taget fejl og der aldrig har eksisteret eller endnu kan gives Lærere (hvorfra jeg heller ikke har undtaget „Skolebestyrere,“ endskiøndt det vel nok tildeels kan gjælde om dem som sædvanlig ældre Mænd, hvad Horats siger: *lenit albescens capillus animos*), som have straffet hvor der ei burde straffes, eller i Brede, af en vis Morositet, Fordom mod enkelte Disciple o. d., uden at noget mildere Mittel var forsøgt; eller om et Par Drefigen aldrig have været tildeelte paa staaende Fod, hvor Feilen kunde have været hævet og Gjentagelsen forebygget med

et Nat Ord. Men har det nu været eller let kan være Tilfældet, da er min Bemærkning desangaaende i Programmet S. 5 hverken overflødig eller fornærmelig for dem, der billige en fornuftig og moderat Strengthed, hvad jeg selv aldeles gjør; ligesom det heller ikke kan paastaaes, at saadan Fremførd er udsprungen af Kjerlighed og retn Omhu for Ungdommens Vel, eller forenelig med den Sindighed og Humanitet, som i dens hele Behandling er saa vigtig. At tillægge mig en Yderlighed i denne Henseende kan intet Sted i mit Program berettigge Rec. til, ligesaa lidt som til den Paastand, at hvad jeg har sagt om Strengtheden skulde være overdrevent. Er Sagen altsaa „stillet paa Spidsen,“ da er det snarere gjort af Rec., som saaledes tænker sig Extremerne af begge Dele, end af mig, der ligesaa vel kun ynder en fornuftig Mildhed som Rec. en fornuftig Strengthed, hvad der i Grunden og bliver Eet og det Samme, idetmindste ikke er hinanden modsat. Forbigaae vi altsaa Yderlighederne paa begge Sider, om hvis Urigtighed der ingen Tvivl kan være, og som blot søge sig, men ikke virkelig have, nogen Grund i noget bifaldsværdigt Princip, da bliver det ikke den forskjellige Anvendelse af eet og samme pædagogiske Princip, hvorom her strides, men hvad her modsættes hinanden er netop Principerne selv, i det Mildhedssystemet grunder sig paa en Kjerlighed til Ungdommen, som med det Gode, saalænge det er muligt, vil vinde den for hvad der er ret og godt og virke til Villicns Forædling, hvoraf Sædelighed, Orden og Flid bliver en naturlig Følge, og altsaa kun nødvendigen, naar den Skyldige ikke paa mildere Maade kan holdes til Orden, griber til det strengere Middel og

fler ikke nogenfinde vil bruge det, hvor det ikke er hensigtsmæssigt; Strenghedsystemet derimod vel ogsaa har Ungdommens Bedste til Diemeed, men i Bestræbelsen derfor ikke ledes af Kjerlighedsfølelsen, men blot gaaer ud fra Fordringen af Orden og Pligtopfyldelse, og til den Ende troer at burde tvinge Villien hos den Unge og allene ved Frygt for Straf hindre Feil og deres Gjentagelse, hvilken Straf derfor og bestandig og udeblivelig maa anvendes. Hvilket Princip der nu er det pædagogiske og hvilket saa at sige det juridiske, hvilket der sigter til at danne Sindelaget, og hvilket kun til at holde Justits, og om der i den Henseende ingen Forskjel er paa Skolens og Statens Virksomhed til Sædelighed og Orden, behøver jeg vel ei at forklare. Men endsskiønt jeg nu anseer dette for at være klart nok, og derfor S. 5 kun advarer for ei at sluffe sig selv med det Raisonnement, at en straf første Gang brugt Straf er til Ungdommens eget Bedste og kan forebygge Nødvendigheden af flere saadanne, saa burde dog endvidere det Naafølgende have kunnet sikke mig for al Klage over ubilligen gjorde Beskyldninger mod de Mulevende, da jeg straf derpaa S. 6 bemærker, at Tidsaanden har havt samme formildende Indflydelse paa Opdragelses- og Underviisningsvæsenet, som i saa mange andre Henseender, hvori der nu hersker en langt større Humanitet end fordum*),

---

*) En Selvfølge, fordi den Feil, der er den hyppigste, at Ectierne ei ere godt lærte, den Tid jevnlig straffedes med Hug eller mildest med Estersiddet, fra hvilken Forholdsregl man nu saa temmelig almindelig er kommen tilbage.

og derpaa S. 7 fig. søger at vise, hvor hensigtsmæssig denne mildere Aand, og hvor urigtig den modsatte er. Dgsaa tilstaaer Rec. selv S. 289 at „baade hvad der saaledes i Usmindelighed er opstillet om Disciplinen, og hvad Forf. (jeg) siger om Midlerne til Ordens og Sædeligheds Bedligholdelse, er i sine Hovedpunkter meget rigtigt.“ Men Feilen skal bestaae i, at jeg „fægter imod en Skynge“ ved at „gjøre disse Grundsætninger gjældende imod dem, som mene, at der til en god Disciplin hører Streng-
hed,“ om hvis Nødvendighed i visse Tilfælde (ved de Disciple, der ikke ved mildere Midler ville lade sig regjere) Rec. da demonstrerer en heel Deel, som om jeg vilde udelukke al Streng-
hed i Sædeligheds og Ordens Overholdelse, og ikke netop i Realiteten havde sagt det Selvsamme som Rec. Han viser derpaa, hvori den rigtige Streng-
hed skal bestaae, nemlig 1) „deri, at man ikke lader nogen Overtrædelse af Lovene, hvorom man er kommen til Kundskab, gaae upaataalt hen“ altsaa jo netop hvad jeg kaldte „en bestandig og ubøielig Streng-
hed.“ Og desuden hvor har jeg forlangt, at man skal lade nogen Forseelse gaae upaataalt hen? eller forbliver den „upaataalt,“ fordi man ikke strax anvender Straf, men først kun giver en Erindring større eller mindre, offentlig eller privat, efter Forseelsens Beskaffenhed eller eftersom den oftere er gjentaget? Siger f. Ex. en Discipel et Par Ord til sin Sidemand, da er det jo en Overtrædelse af den Lov, som forbyder at snakke sammen under Underviisningen; men naar jeg nu kan have dette ved et Ord, ofte ved et Blik, skal jeg da strax straffe? thi, siger Rec. „tager man det første Gang ikke noie, da kan man være vis

paa, at det gjentages og at Intensiteten voxer med Gjentagelsen, og at Exemplet smitter." Men hvad er atter da dette andet, end den „bestandige og ubøielige Streng-
hed," hvilket Udtryk Rec. har saa meget imod? Desuden seer man ikke, hvor næie han vil have det taget, eller hvad han forstaaer ved „upaataalt". Mener han, at der strax første Gang skal bruges hvad man sædvanlig og egentlig kalder Straf, og det endydermere, som han nedenfor siger, „saa følelig og indtrængende, at den kan forebygge Gjentagelsen og Efterligningen," da stemmer det kun maadeligt med hvad han kort før har sagt om de mangfoldige Grader, der vare fra Udvarsel til corporlig Revselse, som han selv siger at ingen fornuftig Skolemand ofte bruger; og mener han det ikke, men blot tager det Straf i den vidtløftigste Forstand, da er der ingen Differentis imellem os, undtagen det maaskee skulde være i Henseende til denne Strafs Grad i visse Tilfælde. Men Rec. bruger, kan jeg troe, gjerne Udtryk, som kan sikke ham for at overbevises om, og derimod give mig Skinnet af, at have sagt en Urimelighed, hvorfor han i een og samme Paastand kan have baade Ret og Uret. Conclusionen om den „skadelige Indflydelse af en saadan Dverbærelse paa Disciplenes Charakter"*) og det „Inhu-

---

*) At dette ikke er saa afgjort, kunde jeg endog med flere Exempler bevise Rec. For Kortheds Skyld kun et. Medens jeg var Conrector, var der paaseret en Uorden i Skolen, jeg husker ikke mere hvad, uden at man kunde opdage Gjerningsmanden. Jeg havde Mistanke til en ellers meget brav og sædelig Discipel, men yttrede Intet derom i

mane i en saadan Humanitet, (som lader Lovovertrædelser gaae upaatalte hen), angaaer saaledes ikke mig, som ikke har forlangt en saadan Dverbærelse eller Humanitet. Fremdeles skal Differentsten imellem Rec. og min Mening bestaae deri, at jeg kun finder Lemfældigheden for stor „naar man lader Ungdommen ganske raade sig selv og dens Feil og Forseelser gaae aldeles uændsede hen,“ Rec. derimod „naar man tillader den at raade sig selv i Noget, hvori den ikke kan og ikke bør raade sig selv (Naturligt, thi hvad skulde det vel ellers være, hvori den ikke maatte raade sig selv? dette Tillæg! er altsaa ganske overflødigt) og „naar man lader dens Feil og Forseelser gaae uændsede hen eller ikke ændser dem i Skerhold til deres Grad.“ Det Sidste (hvorom strax nærmere) har jeg jo aldrig forlangt, og det Dvrige er jo næsten mine Ord; ikke at tale om, at de anføres løsbrevne fra den Sammenhæng, som fuldkommen oplyser dem, og hvorimod Rec. ikke har havt Noget at indvende. Vi ville nu see, hvad det er, „som Strenghedens Forsvarere 2) fordre, nemlig at Straffen ikke skal være for mild i

---

Skoleraadet, hvorimod jeg næste Dag kaldte ham affides og sagde ham, hvad jeg havde Grund til at formode, men at jeg ei havde villet meddele Noget det, for at skaae ham for Trettesattelse, hvorover han blev saa skamsfuld, at han strax tilstod mig Alt, og lovede aldrig at foretage sig dette eller noget Utilbørligt oftere, naar jeg blot ei vilde være vred paa ham. Og han holdt virkelig Ord. Skulde nu vel en Straf havt bedre Indflydelse paa „hans Charakter,“ end denne Dverbærelse?

Forhold til Forseelsens Beskaffenhed," d. e. altsaa: ikke mildere, end den bør være. Ligesaa rigtigt som soleklart, thi Tretet bør være anderledes end det bør være. Men hvorledes faae vi det nu bestemt, hvad der er for mildt og hvad for strengt, (thi dette er nok Hovedsagen, hvorom Rec. ikke kan blive enig med mig,) medmindre vi havde en egen pædagogisk eller scholastisk code pénal, som endda ikke vilde hjælpe stort, da der dog stedse bør tages Hensyn til Individets Charakter og erindres det gamle duo quum faciunt idem, non est idem? Seg vil ikke opholde mig længe ved Rec's. til mit Program S. 15 sigtende 'Utrinnger, at man ikke skal søge Undskyldning for hver (!), endog den betydeligere Forseelse' (vist nok ikke: men mon man derfor skal lukke Dret for hvad der virkelig kan undskyldes den?), „at man ikke skal finde Bittighed i Næsviished" (mon da hellere Næsviished i ethvert vittigt Indfald eller en i sig selv dog uskyldig Spøg? hvorom det var jeg talte), o. s. v. da Enhver, som vil læse mit Program, maa kunne see, at de slet ikke ramme mig, der kun anførte disse, her til en taabelig Regel gjorde, Ord som Exempler paa de forskjellige Anskuelser, der kan gives af een og samme Ting, som Een anseer for Forseelse, en Anden ikke. Men betragte vi nu Rec's. nærmere Forklaring af hans Strenghedsprincip, nemlig „at enhver Straf (den vise sig nu i straffende Tale eller Handling) er saa alvorlig, indtrængende og følelig, at den kan ventes at gjøre den tilsigtede Virkning, den at forebygge Gjentagelsen og Efterligningen," da ere vi for det Første endnu lige langt fra at være paa det Rene med Sagen, saasom Dommen om hvad der er tilstrækkeligt til at forebygge Gjentagelse og Efter-

ligning er aldeles subjectiv, usikker og forskjellig efter den Straffendes Grundsætninger eller Charakter. I mine Skoleaar havde vi en Hører, som ikke lettelig stred til høiere end 4 Slag, medens en Anden fandt, at Dosis'er af 6 til 8 vare nødvendige for at gjøre behørig Virkning, hvilken Virkning dog, efter den hyppigere Anvendelse at dømme, ikke var saa stor hos den Sidstes som hos den Førstes Disciple, og lige svag hos begge hvad den Punct angik, som den Tid hyppigst var Anledningen, nemlig Mangel af Flid nok i at lære Lectierne, hvorimod jeg af egen Erfaring veed, hvilken kraftig Opmuntring hertil der laae i et Par venlige Ord af den kjære Lærer. Jeg spørger derfor videre: hvad Maalestof har man for Straffens Tilstrækkelighed? hvad Kjendemærke, hvoraf man kan forudsee, om den vil gjøre den tilsigtede Virkning? Saalænge Rec. ikke kan sige mig det, er det ikke beviist, at saadanne naturlige Straffe, som at man, „naar en Discipel beskadiger Noget i Skolebygningen, lader det uden videre Straf istandsætte for hans Regning, eller „naar han besudler nogen Ting, lader ham selv gjøre den reen igjen eller erstatte den med en ny“, ei skulle være tilstrækkelige, hvad jeg altid har fundet at være virksom Straf nok, men Rec. nægter, jeg veed ei af hvad Grund, da dog nok hverken Personen selv eller Andre have Lyst til ret ofte at have den Bekostning eller Ubehagelighed, Straffens Hensigt altsaa er opnaaet. Der maa jo altsaa være en anden Grund til Straffens Forøgelse, end den, Rec. angiver, „at forebygge Gjentagelse og Efterligning“, saa at han ikke blot fordrer ufornoden Streng-
 hed, men endog modsiger sig selv. Eller skulde maafee den samme Forseelse til Trods blive gjentaget eller efter-

lignet (hvad dog ikke lettelig vil finde Sted), da var det jo altid tidsnok at tænke paa strengere Forholdsbregler naar det indtraf. Thi vil man maaskee sige, at Gjerningsmanden ikke altid kan opdages eller Besskadigelsen blive bemærket, da kan jo heller ikke den anden eller strengere Straf anvendes. Endelig hvis Straffen ikke blot skal forebygge Forseelsens Gjentagelse af den samme Person, men endog dens Efterligning af Andre, da vil den jo lettelig blive strengere, end det til Subjectets egen Forbedring behøvedes, altsaa med Hensyn til ham for haard, for hvem efter hans Gemytsbeskaffenhed muligen endog en blot Erindring kunde have været fuldkommen tilstrækkelig, hvorimod det for at „forebygge Efterligning“ maa gøres kjendeligt for Alle, hvilket Indtryk Revselsen gjør eller hvilken Smerte den foraarsager. I detmindste er det da ikke Kjærlighed til Ungdommen, der her lægges til Grund for Strenghedssystemet, men Nødvendigheden af at holde god Justits, hvad jeg heller ikke forkaster, men kun taler om Midlerne dertil, i hvis Valg jeg ikke seer paa, hvad enhver Underofficer kan anvende, men hvad Pædagogen efter psykologiske Grunde bør bruge*). Jeg

---

*) I en Anmærkning S. 292 vil Rec. bevise, at den Forskjel, jeg har gjort imellem naturlige og positive (vilkaarlige) Straffe er logisk urigtig. Kan vel være, at Udtrykket ikke er saa ganske nøiagtigt, forsaavidt de første „ligesaa vel ere paalagte ved et umiddelbart Straffebud“, som de sidste. Men deels kan enhver læser let forstaae det, især da jeg flere Gange oplyser det ved Exempler og S. 19 endog forklarer det ved „de af Forseelsens Natur hentede For-

mener derfor endnu stedse: hellere „for mildt“, end for strengt; derved er man idetmindste sikket for at gjøre Nogen Uret. Hele Skaden, deraf kan flyde, er, at man en enkelt Gang kan blive nødsaget til at gjentage sin Erindring eller „straffende Tale“, ja vel endog, naar det er ved den samme Person, at bruge et alvorligere Middel, hvad selv den største Strengthed dog ikke altid kan befrie Læreren eller Bestyreren for, det første især naar det er nye Disciple, som ikke have seet det foregaaende Exempel statuere; for ikke at tale om, hvad bedre Indflydelse den mildere Fremgangsmaade kan have paa det ikke ganske fordærvede Gemyt, der ikke lettelig bør forudsættes hos Nogen i den Alder. Men, i hvordan nu dette end er, saa vil Læseren nu dog see, at jeg, selv uden at kiende det, hverken har dømt saa urigtigt om Rec's. i ovennævnte to Puncter fremsatte Strenghedssystem, eller tillagt det en større Haardhed, end han selv tillægger det, altsaa heller intet Caricaturbillede har tegnet.

Men hvad „især“ Rec. ikke kan finde sig i, er „den pædagogiske Grundsætning, at Kun en ond Villie fortjener Straf.“ Enhver vil vel see, at jeg i denne Maxime ligesaa lidt som noget andet Steds har med Rec. ta-

---

ger“; deels staae de Straffe, jeg kalder saaledes, dog altid i en nærmere Forbindelse med Forseelsens Natur end de reent positive, hvorved jeg især forstaaer de legemlige, og deres Retfærdighed erkjendes lettere af den Skyldige selv. Kan Rec. foreslaae mig et Udtryk, som i Kortshed kan betegne Sagen bedre, skal jeg gierne optage det.

get Ordet „Straf“ i en saa vidtløstlig Forstand, at der under skulde henteignes ethvert Rettelsesmiddel, saasom Erindringer, Advarslar, Formaninger, eller hvad Rec. kalder straffende Tale, hvilke jeg jo aldrig har, som Rec. gjerne vil at man skal troe, nægtet at burde efter Omstændighederne anvendes, eller forlangt, at nogensomhelst Forseelse ikke skulde ændses eller paa en passende Maade paatales. Ja jeg har jo endog S. 39, for at forebygge Mistydning, udtrykkelig sagt: „hvad man egentlig kalder Straf.“ Kun om denne er altsaa her Talen og fornemmelig om Legemsstraf. Da jeg nu tidligere havde sagt, at ond Billie ikke uden meget sikke Grunde bør forudsættes hos Ungdommen, saa mener Rec. deri at have et herligt Argument for, at „hvor hiin Sætning gjælder, de fleste af Ungdommens Forseelser og Feil ville gaae ustraffede hen“. Men reise nu altsaa de fleste Forseelser og Feil sig ikke af ond Billie, hvortil da et Mittel, som denne allene gjør nødvendigt, saalænge Estertanke og kjærligt Sind (eller den ringeagtede Pædagogik) frembyde det mildere og hensigtsmæssigere? hvortil det, som kun afholder, istedetfor det, som søger at forbedre? Desuden er Rec. selv S. 192 „enig med mig i, at legemlige Straffe skulle anvendes sjelden, kun for grove Forbrydelser eller hvor intet andet Mittel har hjulpet,“ altsaa jo kun der, hvor man med Sikkerhed kan forudsætte ond Billie. Hvorfor Rec. nu ikke kan finde sig i denne Grundsætning, begriber jeg ligesaa lidet, som hvad Grund mine Ord skulle kunne give ham til Ytringerne (S. 292), at „man ikke skal kalde vigtigere Feil Barnestræger eller Bagateller,“ eller „trøste sig med, at det og ikke er af Ondskab, at en

Forseelse er begaaet," Skjøndt jeg ikke vil nægte, at det altid er mig en Trøst, men uden at jeg dog derfor skulde „bevæges til at ændse den mindre, end den fortjente." Endnu mener Rec. ret at slane mig med mit eget Citat af Thiersch: „Nichts ist schonungsloser o. s. v." hvilket jeg vel ei vilde have været saa taabelig at anføre, dersom det stred imod min egen Mening, som jeg netop Progr. S. 12 viser at det ikke gjør, da jeg ligesaa lidt, som Thiersch, vil, at enhver Feil skal bedømmes mildt, enhver Uartighed findes ubetydelig, og da deels de Feil, Th. anfører, saasom Størrigheit, Ungezogenheit, som oftest virkelig ere grundede i ond Villie; deels den Humanitet, han dadler, jo kun er en utidig „Venlighed og Taalmodighed," om hvilken jeg netop selv paa samme Side bemærker det Fornødne; deels endelig Th. ikke her nævner Straffe, men kun „Ernst und gleichmäßige Festigkeit im Betragen," den „blide Alvor," eller „et Kraftord paa Stedet," som jeg S. 8 ligeledes anpriser, ja ikke engang aldeles udelukker Straffe.

Herpaa følger nu en vidtløftig Diatribe om „Skolebestyrerens Virksomhed til en god Disciplins Befordring og Vedligeholdelse," ventelig til Gjengjæld for det mørke Billede, jeg skal have givet af Lærerne, skjøndt jeg dog derfra ikke har undtaget Skolebestyreren, der jo sædvanlig og selv er Lærer og for ham da gælde de samme Regler, som for Lærere i Almindelighed. Den indledes temmelig tvungent med de Ord, at jeg „har skrevet om Skoledisciplin, og dog saa godt som ikke berørt det Punkt, som vel er det vigtigste i dette Spørgsmaal, nemlig Skolen,

eller hvad det os er det samme, Skolebestyrerens Virksomhed" o. s. v. som om Talen her ikke var om Midlerne til en god Disciplin, der maae være eens for alle, som skulle overholde den, men om hvad Forretninger der i den Henseende paalaae hver især, og Lærere og Bestyrer var to hinanden modsatte Parter! Men da jeg nu hverken forstaaer, hvorledes man kan skrive om Skoledisciplin uden at berøre Skolen, eller hvorledes Skolen er det samme som Skolebestyreren og ikke en Samvirken af alle Lærerne, vil jeg blot holde mig til dette Ufsnits Indhold, og da først bemærke, at det Billede, Rec. her udkaster af en for Disciplinen ligegyldig Skolebestyrer, idetmindste er ligesaa meget Caricatur, som det, jeg skal have tegnet af Strenghedens Forsvarere, samt at dersom der nogensteds skulde gives en saadan, han da ikke duede til sin Post, men at dette imidlertid ikke gjelder om Nogen, fordi han kun ved de Midler og paa den Maade, jeg troer og har erfaret at være den rigtigste og hensigtsmæssigste, haandhæver Disciplinen. Fremdeles kan det vel ikke nægtes, at de Pligter, som Rec. anfører, paaligge Skolebestyreren, men ved de mangfoldige andre Forretninger han har, og blandt dem ogsaa mange Time's Underviisning, han ofte selv maa besørge, hvor han da ikke kan forlade sin Klasse, er det umuligt for ham stedse ligesom at gaae paa Vagt og paasee, at Altting allevegne gaaer ordentlig til, hvilket vel heller ikke er fornødent, medmindre han skulde være saa uheldig at have Medlærere, som Intet af hvad deres Embede fordrer, kunde med Sikkerhed betroes. Ligesaa lidt kan det fordres af ham, at han skulde gjøre sit Navn til en saadan Skræk for Disciplene, at det kunde forebygge

al Mulighed af en enkelt Forseelse eller Uorden, hvad det alligevel ikke kan. Et der f. Et. — for at blive ved det eneste Exempel Rac. anfører og lægger Skolebestyreren til Last — foresalder en „Tummel og Uorden i det nærmeste Skoleværelse eller paa Gangene,“ og Klagen derover ikke har sin Grund i en alt for stor Sensibilitetet eller Pedanterie af den Lærer, der herved føler sig forstyrret: da er det fordetførste den anden Lærers Skyld, der ei indfandt sig præcis eller for tidlig forlod Klassen, ikke Skolebestyrerens, der ikke kan være altid og allevegne tilstede og altsaa har gjort sin Pligt, naar han derefter giver vedkommende Lærer en Erindring, Disciplene en alvorlig Irettesættelse, og saavidt muligt foier Anstalt til at saadan Tummel ikke oftere skal finde Sted. Til egentlig Afstraffelse kan han jo ikke stride førend den eller de Skyldige opgives ham eller udfindes, og deres Brøde da virkelig er saa stor, at den fortjener Straf; hvorimod den Lærer, der føler sig forstyrret, jo let, naar han ikke er Elsker af at gjøre unødvendige Ophævelser af Ting, som et Ord kunde rette, ved blot at pikke paa det Vindue, som vender ind til Natoklassen, eller ved at aabne Døren, og lyde enhver at sætte sig i Stillehed paa sin Plads, kan høre den hele Uorden. Bilde nogen Discipel da ikke lyde, hvad ei er sandsynligt, da var det jo Gjenstridighed, altsaa ond Villie, som da kunde blive Gjenstand for Straf. Enhver som kjenner blot det Allermindste til vore Skoler og Skoleungdom, der aldeles ikke er saa vanskelig at regjere, naar man dertil blot vælger den rigtige Maade, vil lettelig see, hvor haardt søgt og overdreven den i dette Exempel lagte Indvending er, og hvor lidet den beviser for det, der dog

i Grunden er Rec's Princip, at Bestyreren skal altid være tilrede med Straf eller virke ved Frygt.*) Og hvad nu endelig de stiklende Slutningsord angaaer: „naturligviis forudsættes det, at Styreten ikke recenserer Lærernes grundede Klager, men respecterer dem,“ (hvilket synes at tyde paa, at Rec. har været i det Tilfælde, at det ikke er bleven lagt saa megen Bægt paa hans Klage, som han ønskede), da kan det vist nok medrette forudsættes, at Styreten respecterer Lærernes Klager, naar de ere „grundede“; men det er just det, han maa vide om de ere, altsaa først maa undersøge Sagen, og selv domme, hvorvidt de Anklagede ere straffskyldige og i hvad Grad; ogsaa vel er berettiget til at gjøre vedkommende Lærer opmærksom paa, om han finder dennes Klage ugrundet eller overdreven, især naar han seer ham at være i Affect, eller han i anden Henseende ei kan være enig med denne; ligesom han vel og, inden han dommer og straffer, bør høre den Anklagede, og tage Hensyn til hvad denne med Grund kan anføre til sin Retfærdiggjørelse, hvorefter selv mangengang Læreren selv siden kan finde ham ikke eller kun lidet skyldig. Er dette nu den Recenseren af Klagerne, som min Rec. vil formene Skolebestyreren, saa er hans

---

*) Ogsaa modsiget Rec. sig selv, naar han nedenfor S. 315 kun vil, at „grovere Forseelser“ skulle noteres i Klasseprotocollen, hvorefter dog Bestyreren skal have Underretning derom, og her forlanger, at han skal straffe enhver Tummel eller Uorden i en Klasse, som dog vel ikke hører til de grovere Forseelser, især da den ofte kan have været meget lidet.

Forlangende jo, at denne blindt hen skal følge enhver Lærers Klage, uden at tillade sig nogen egen Dom i det, han dog skal forsvare, om ikke for Andre, saa dog idetmindste for sin egen Samvittighed; saa kan han komme til at følge de forskjelligste Principer, eftersom forskjellige Lærere betragte een og samme Sag, hvoraf den ene klager over det, som en Anden ved lignende Leilighed slet ikke finder nogen Grund til at klage over, somme Disciple altsaa vilde blive straffede for det, der hos Andre slet ikke vilde ændses. Videre har jeg hverken mod dette eller det følgende Stykke (S. 295) at erindre: undtagen det skulde være, at jeg ikke indseer, hvorfor Lærer og Bestyrer paa en saa odios Maade skulle modsættes hinanden, da Quæstionen jo kun er, hvad der i disciplinær Henseende er pædagogisk rigtig Fremgangsmaade, der for begge bør være lige gjældende.

„Af det, som vi have anført,“ (hedder det nu videre) „vil man allerede kunne see, hvori den Strenghed bestaaer, som Forf. (∴ jeg) skildrer med saa mørke Farver, at man skulde troe, den udelukkede al Humanitet i Behandlingen af Ungdommen.“ Rigtig: af det Rec. har anført eller sagt, men ikke af det, jeg har sagt; og udelukker den ikke Humaniteten eller er den bygget paa pædagogisk rigtige Grundsætninger, da er det ikke den Strenghed, jeg dadler; ikke at tale om, at Rec. i denne Passus lader sig noie med, at den ikke skal udelukke al Humanitet, altsaa dog vel nogen, samt tillægger mig et Udtryk, som jeg ikke veed nogensteds at have brugt. Ogsaa er det mærkeligt nok, at han alligevel straf derpaa tilføier: „Tøvrigt er der ikke saa stor Meningsforskjellighed

imellem Forf. og os om Midlerne til at vedligeholde Orden og Sædelighed i Skolen," hvad der jo just er det, hvorom Taleren er. Den samme Modsigelse fremkommer, naar Rec. derpaa siger, at han „derimod er aldeles uenig med mig i det, som jeg dernæst udvikler om de retteste Midler til at befordre Opmærksomhed og Slid i Underviisningens Afbenyttelse," og dog paa næste Side (297 extr.) siger: „Disse Midlers Hensigtsmæssighed" (om hvilke han nemlig var „aldeles uenig" med mig) „er almindeligen erkjendt, og ingen Skole kan undvære de fleste af dem." Uenigheden maa altsaa bestaae i „Udviklingen" af denne Sag. Heri skal jeg nemlig a) „tale hyppigen om Strenghedens Forsvarere, som om disse antog, at Alting kunde udrettes ved Evang og ikke tænkte paa at anvende de af mig foreslaaede Midler." Og dog har jeg ikke en eneste Gang enten nævnt Strenghedens Forsvarere, eller gjort dem nogen Beskyldning (Sandfærdighed i Beretninger maatte man dog idetmindste vente af en Recensent), men allene fremstillet, hvilke Midler jeg anseer for de eneste rette til Slids og Opmærksomheds Befordring, og derimod hvor uhenigtsmæssige, unyttige og selv skadelige i den Henseende. Evang og Straf ere, som især i ældre Tider vare saa almindeligt antagne for et nødvendigt Motiv dertil. Finder Nogen at jeg feiler deri, da bevise han det med Grunde, men dette skeer ikke ved at paadigte mig, at jeg skulde have sagt om Nogen, at han troede at Alting kunde udrettes derved*) og ei tænkte paa andre Midler. Skke at tale

*) Jeg mener netop, at ingen Ting udrettes derved til sandt Gavn.

om, at de Steder af mit Program, som Rec. forudstikker for at give sine Læsere en Idee om min Mening, ere revne ud af deres Sammenhæng, og derved tildeels forvanskede, f. Ex. naar han S. 297 lader mig sige det om „Disciplene“ i Almindelighed, hvad jeg (Progr. S. 40) kun siger om „de Ældre, som jo maae være mere modtagelige for fornuftige Forestillinger,“ at „ville de ikke høre dem eller selv betænke deres Vel (o: anvende Flid), da maa man overlade dem til deres egen Skjæbne, hellere end at gribe til Midler, som de dog — neppe ville forbedres ved“; ligesom og de fleste af mine Argumenter forbigaaes af Rec. med Tausshed, hvilke jeg derfor høiligen maa ønske, at Enhver, som vil dømmes os imellem, vil læse i Programmet selv. Vi gaae derfor b) til det Modargument, der egentlig gjælder Sagen, at de af mig angivne Midler, skjøndt de retteste, dog ikke „ere tilstrækkelige til at forebygge og standse Uopmærksomhed og Dovenskab,“ da de „nemlig ere beregnede paa Disciple, som hverken mangle Lyst eller Villie.“ Men til disse behøves jo i alt Fald ingen Midler til at standse Feil, som de ikke have; hvorimod Midlerne, saafremt deres Diemeed skal være at vække Lysten og anspore Uresfølelsen, jo netop især maae anvendes, hvor Lyst og Villie mangle eller ikke ere stærke nok. Det kan muligen ikke lykkes hos Alle, skjøndt man dog ofte seer, at Ulysten derved efterhaanden overvindes, men det vil da sikkert ikke lykkes bedre, eller Lyst og god Villie fremtvinges, ved strenge Midler eller egentlige Straffe. Hvad kan dernæst være et mere bagvendt Raisonnement, end at „alle Bestræbelser til at vække Interesse for Gjenstanden intet hjælpe, hvor Villien mangler

til at anstrenge sig for at lære at kjende den, og at Charakterer ingen Virkning have paa den Eiegenlydige, hvis de ingen videre Paataale have til Folge"; thi netop Willien skal jo fremvirkes ved at vække Interessen, Vædsfølelsen ved Charaktererne og den deraf følgende Plads i Klassen eller Skolen, hvori jo allerede ligger en Paataale, ja endog en (vist nok kun naturlig) Straf, samt desuden at „videre Paataale“ (Rec's sædvanlige tvetydige Udtryk) ikke er udelukt fordi den ikke bestaaer i nogen videre (egentlig) Straf, hvilken det bør overlades Forældre at erquire, ifald de finde det nødvendigt, da Skolen jo ei skal være et Tvangsarbejdshuus, og Forældre i Almindelighed vel heller ikke kunne antages i det Diemeed at lade deres Børn frekwentere den. Rec. som ovenfor begjertigen greb det Citat af Thiersch, som syntes ham at tale for hans Mening, har her ikke agtet paa et andet af samme Forf. i mit Progr. S. 36: „So gewiß der Zwang in wissenschaftlichen Dingen den wissenschaftlichen Geist unmöglich macht,“ og „was der Knabe aus der Schule mit sich bringen muß, ist — vor allem Liebe zu der Arbeit und Theilnahme an den Gegenständen des Unterrichts“ u. s. w. Hvorledes denne Kjærlighed og Deeltagelse kan bevirkes ved (egentlig) Tvang og Straf, maa Rec. først lære os.

Hvorvidt jeg endog har „meent, at man ikke skal anvende nogen streng Maalestok i de daglige Charakterers Tidelse, kan sees af Progr. S. 51, hvor jeg kun gjør Erindring imod den „alt for store Strengthed*)“ at give

---

*) Saaledes tillader Rec. sig jevnlig snart at formindste, snart

en Discipel slet Charakter for den Lectie, hvorpaa det dog er umiskendeligt eller let kan opdages at han har anvendt Flid og som han i Hovedsagen veed ret godt, fordi han kan støde an i en enkelt Ting, især i store Pensja, eller Et eller Andet kan være glemmt, især af det Foregaaende som ei henhørte til den Dags Pensum, (udenfor hvilket der dog ei kan forlanges Forberedelse), et enkelt Sted kan være misforstaaet eller ei tilfulde fattet, Examinanden ei udtrykker sig ganske rigtigt, maaskee og stundom kan forvirres og i blot Overilelse tage feil, men dog ved at gjøres opmærksom derpaa eller idetmindste ved at ledes en Smule kunde rette sig eller komme paa Tingen, hvilket Alt vel kan give Grund til at forringe Charakteren noget efter Feiltagelsens Beskaffenhed; men den, der dommer allene efter det og intet Hensyn tager til det, der isøvrigt er godt, eller kun giver et eneste Spørgsmaal og, naar deri feiles, ingen videre Leilighed giver Discipelen til at vise, om han har anvendt Flid, og derfor ved Charakteren sætter ham i lige Klasse med den Dovne og Skjodesløse, der Satet har bestilt, om han mener jeg at han dommer alt for strengt, og, om end i den gode Hensigt at vænne Discipelen til større Nøiagtighed og Fuldstændighed i sin Forberedelse, dog gjør ham Uret, i det han ikke har det for Die, hvorfor Charakteren egentlig skulde gives, nemlig Sliden, derved nedtrykker Discipulens Mod og gjør ham ligegyldig for Charakteren, som seer at han, uagtet den Umage han har gjort sig, ikkejsaaer den bedre end om han slet ingen Flid havde anvendt, og hindrer

---

at forstærke mine Ord, eftersom det kan tjene til hans Diemmed.

endelig selv Virkningen af Charakterer, ikke blot hos Disciplene, men saavel hos Forældrene som hos Styreren i Henseende til den forlangte Paatale, naar disse mærke, at de maae flaae Noget af i den Dorn, hvorpaa de ellers vilde bygge deres Forholdsregler.

I den paafølgende Deduction af de trivielleste Lærdomme om Skadeligheden af „at opmuntre den Doyne ved Bifald“ (naar han ikke har været doven), hvilket Rec. i sin sædvanlige Maneer gjør til „Koes“ (med hvilken han derpaa demonstrerer at man overhovedet maa være sparsom og forsigtig) „om han (Discipelen) maafløe en enkelt Gang er mindre slet“; saa at slet skal han være, om han end stræber nok saa meget for at blive bedre, og maa ikke opmuntres dertil, ved f. Ex. at høre af Læreren et bifaldende Ord med det, han har præsteret godt og hvori Glid kan spores, eller ved at faae den Charakter, han fortjener, hvori det jo ogsaa ligger Bifald, fordi det (hvad her vel endnu ei har nogen Nød) „lettelig kan vække Indbildskhed“ hos ham! — samt om Farligheden af „at opslotte den Doyne i en høiere Klasse,“ (hvilket jeg mener kun maa komme an paa hans Modenhed dertil, og ikke betragtes som Belønning, da det ellers og maatte for den Allerflittigste være Straf, at blive tilbage, naar han ei endnu var moden nok til Opfløtning) udtaler Rec. sig, som i det Beste, han lægger mig til Last, i en saa superlativ Grad, at jeg ikke behøver at forsvare mig derimod, ja endydermere kan være ham forbunden, fordi han ved saadanne Overdrivelser og vrangte Udlæggelser af mine Ord maa gjøre enhver Læser mistænksom og derved bringe denne til at læse min Bog med egne

Dine og selv dømm om hvad jeg har sagt. Om enkelte Puneter, f. Ex. om Fremgangen i den latinske Stil ikke maa blive større, jo mere Latin en Discipel ved at komme i en høiere Klasse læser og jo mere hans Smag derved uddannes, ville vi ikke tale, da hver derom kan beholde sin egen Mening. Men naar Rec. til Slutning, i Anledning af mit Raad, at Læreren, naar han i sin Klasse har en doven Discipel, kun skal stræbe at vække hos ham Lyst og Interesse for Gjenstanden og at anspore hans Vædsfølelse, samt give ham den Charakter, han fortjener, men ei ved andre Straffe tvinge ham til at lære (jvf. Skoleforordn. af 11 Mai 1775 § 15), hvad dog ligesaa lidt nytter, som er hensigtsmæssigt — naar Rec., siger jeg, i den Anledning udraaber: „hvoreledes maa han (Læreren) da blive tilmode“? (Kan han da blive bedre tilmode ved at afstraffe Disciplene?) „Naar han udretter saa lidt“ (hos denne enkelte Discipel! som om han derfor Intet udrettede hos de Andre og Flittigere, som Rec. dog S. 298 tilstaaer at udgjøre Fleerheden,) „maa Skolen da ikke blive til et Helvede for ham og Forløsning fra denne Qual“ (den, at have en eller anden doven Discipel!) „blive hans høieste Ønske m. m.“ saa spørger jeg ikke allene, hvor Meget vilde han da vel udrette ved Straf og Tvang? og hvilken fortrædelig Afbrydelse vilde Executionen ikke forvolde i hans Underviisning, ja til større Forstyrrelse for de tilstedende Klasser, end hiin foremtalte Tummel? men endog: hvoreledes stemmer dette med hvad Rec. selv ovenfor sagde, at Læreren ikke selv burde straffe, men kun nedskrive sin Dom og overlade den øvrige Paa-tale til Bestyreren, at en god Skolestyrer ikke taaler

nogen Stol i Klassen, at legemlige Straffe kun burde anvendes for grove Forbrydelser? hvortil endnu kommer, at det her jo efter Rec's egen Tilstaaelse virkelig er Læreren's Utaalmodighed og Harmen over Disciplens Feil, der skulde foranledige ham til at straffe denne, hvad han ovenfor fortroed saa meget paa, at jeg nogensinde kunde antage for muligt. For mig vilde netop omvendt Skolen blive et Helvede, naar jeg skulde foretage eller see Straffescener, som vare unødvendige og snarere virkede imod end til Underviisningens Niemeed. Men at jeg derfor skulde undlade at „paatale“ Flidsmangel paa en passende Maade eller give vedkommende de Erindringer, som jeg ansaae for at ville være virksomst, er deraf slet ingen Følge. — Hvad det Princip angaaer, som Rec. S. 304 ligeledes forsvaerer, at „Flid er Disciplens Pligt, til hvis Opfyldelse han maa holdes og, naar fornødent gjøres, tvinges dertil,“ har jeg sagt det Væsentligste i mit Progr. S. 31 fg. vil derfor i Henseende til det, Rec. indvender, blot tilføie Følgende. At Skolen bør stræbe at holde sine Disciple til Flid, nægter jeg ingenlunde; men Spørgsmaalet er her kun om: ved hvilke Midler de meest hensigtsmæssigen holdes dertil. At det bør skee ved Straffe (hvad man egentlig kalder saaledes, Hug, Oversiddens o. d.) eller andre derfra ei synderlig forskjellige Tvangsmidler, er det, jeg paa ingen Maade kan indrømme, da Opdragelsens Hovedniemeed maa være at gjøre Barnet Pligten kjær, hvilket den hverken ved Frygt for Straf eller streng Tvang bliver, og isaafald kun opfyldes saalænge disse Motiver kunne vedvare. Og ligesom Rec. mener, at „Mangelighed og Flygtighed og Overfladiskhed hos Manden ere

de naturlige Følger af Skolens Dverbærelse med Drengens Ulyst til at arbejde," saaledes mener jeg paa den anden Side — forudsat naturligviis, at „Dverbærelse“ ikke skal bestaae i, at man aldeles ikke holder Drengen til noget Arbeide, men deri, at man ei gjør det ved Straf og strenge Tvangsmidler — at hine Feil, naar de ligge i Drengens Natur, snarest igjen ville indtræde, naar Alt hvad han har gjort kun var fremtvunget ved Frygt, og denne Tvang da i de senere Aar ophørte. Endelig tilstaaer Rec. jo ogsaa selv (S. 302) at „imidlertid ville saadanne Midler sjældnere være tjenlige“ hvorved han altsaa ikke er meget langt fra min Mening, at de aldrig ere tjenlige; idetmindste maatte han sige os, naar og hvorfor de skulle være det. Jeg har her maattet bestemme min Mening noiere ved den Benævnelse „strengere Tvangsmidler“ fordi Rec. i Anledning af min Grundføtning, at „al Tvang til Flid dræber Fliden,“ hvilket han erklærer for en blot „smukt klingende Phrase,“ og for at fremstille mig som „inconsequent.“ naar jeg andesteds har anbefalet Midler, der og paa en Maade kunde kaldes Tvang og Straf, extenderer disse Udtryk saa vidt, at derunder skulde indbefattes den mildere Tvang, der ei føles at være nogen Tvang (s. Anm. i Prog. S. 33) og de naturlige Straffe, ihenseendetil hvilke han endydermere fordreier mine Ord og s. Ex. lader mig have tiltraadet, „at give den Uopmærksomme en affides Plads“ (hvilket vel ikke skulde hjælpe stort til at gjøre ham opmærksom), istedetfor at jeg paa de citerede Sider 24 og 19 netop fraraader al Straf for Uopmærksomhed, undtagen forbemeldte Separation fra de Andre, „ifald Uopmærk-

somheden kommer af Discours med Sidemanden o. d."
 hvilket S. 19, hvortil jeg her har henviist, udtrykkelig for-
 klares ved Ordene „at give den urolige, snæksomme,
 sine Sidemand forstyrrende eller soufflerende Di-
 scipel" (ikke den blot for sig selv Uopmærksomme) „naar
 en Advarsel ikke vil hjælpe, en affides Plads" — hvilket
 altsaa ikke egentlig skeer for at straffe, men for at hæve
 Feilen og al Untedning til Straf og tilveiebringe fuld-
 kommen Rolighed. Ligeledes naar jeg S. 19 vil lade Di-
 scipelen „staae ved Siden af Kathedret eller i en Krog,"
 da skeer det af samme Ursag; eller naar han maa staae
 op med den Bog i Haanden, han behøver," da er det
 kun fordi han under Underviisningen vil læse noget Uved-
 kommende, ikke fordi han var uopmærksom; hvilket Alt
 man maa undre sig over, at Rec. enten ikke har kunnet
 eller ikke har villet indsee. At „Charaktererne" indeholde
 „en Straf" er jo vist nok min Mening, men det er da
 ikke den Straf, som Rec. mener at der foruden dem
 burde tilføies. Endelig skal det være „ret karakteristisk"
 for det af mig forsvarede Princip," at jeg vil lade Disci-
 pelen skrive et forsømt eller alt for sjødesløs udjaget Ar-
 bejde om igjen," hvad jeg, dersom Ordet „karakteristisk"
 skal tages i en god Mening, Intet har imod, fordi det
 Fordrede jo er en naturlig Straf, som jeg netop anbefa-
 ler, altsaa ei er inconsequent. Men Rec. „forekommer
 denne Straf snarere at befordre end at forebygge Eige-
 dighed og Forsømmelighed." Hvorfor? indseer jeg ikke.
 Thi han udbreder sig nu over den „Uorden og Mangel
 paa Respect for Skole og Lærer; som det viser, at Dreng-
 en" (jeg mener, ogsaa de vorne Disciple, af hvilke det

det vel kun meest er at man forlanger hjemme udførte skriftlige Arbejder) „tillader sig“ sliq Forsømmelse, og over den „Uorden, det maa fore til, naar man taaler sliq, og forstyrrer den næste Times Underviisning ved at indkræve Resister;“ som om man taalte det, fordi man ikke revsede det paa strengere Maade, end man gjør med en forsømt Lectie, eller et Par irettesættende Ord derved udelukkedes, og som om det kunde blive nogen Forstyrrelse af den næste Underviisning, at man lod sig levere en Stilebog!*) Man seer jo ikke „igjennem Fingre med“ Opsættelsen eller Forsømmelsen, naar Arbeidet paa ligevel maa gøres, i det ene Tilfælde endog to Gange. Desuden er det, jeg har sagt, kun kortelig anført som et Exempel paa en naturlig Straf, uden at derved forbydes en passende Forstærkelse, naar den ikke vil frugte, f. Ex. en Anmærkning i Klasseprotocollen. „Man betænke dog“, siger Rec videre, „med hvad Alder man har at gjøre, og man vil ivre mindre mod Evang og Straf.“ Jeg vil ei spørge: hvad Alder menes her, Drengens paa 10 eller Unglingens paa 17,

*) Netop saaledes er det og bestemt i Skolelovene for Metropolitan-skolen, hvor det i Nr. XIII hedder: „Hvo uden at kunne undskyldes sig med gyldige Aarsager, enten slet ikke, eller dog ikke paa den tilbørlige Maade, gjør, hvad ham i denne Henseende var paalagt, maa til næstfølgende Section indhente det Forsømte.“ Først naar dette ogsaa „esterledes, antegnes han i Sædelighedsprotocollen for Dovenskab.“ Ikke heller siger Rec. os, hvorledes han anderledes vil have Respectsmangelen straffet, hvad altsaa og er ret karakteristisk for hans Maade at kritisere paa.

18 Aar, ofte derover? men just fordi man betænker denne Alder, maa man saa meget mere ivre imod hensigtsstridige Midlers Brug, naar det kan gives mere passende, især med Hensyn til den Feilendes Alder, og hvorved Diemedet ligesaa godt kunde opnaaes. Troer imidlertid Rec. til Respectens Bebligeholdelse, i dette Tilfælde mere end i noget andet, hvor Noget forsømmes eller feiles, at behøve Hug og Slag (thi hvad Andet det er, han mener, forstaaer jeg ved hans forbeholdne Udtryksmaade sandelig ikke) da habeat sibi; jeg kan hverken finde det passende eller har nogenfinde fundet det fornødent. Den Indvending, at Omsorgen for Disciplens eget Gavn dog altid skulde være den egentlige Grund, hvorfor det forud saa hyppigt blev og maaskee endnu undertiden kan blive straffet (stængere end jeg mener) for Forsømmelse, skal jeg blot have afviißt med den Bemærkning, at det vel ikke altid var den klart tænkte Aarsag, men denne og ofte kunde ligge i Lærers Utaalmodighed og Lidensskabelighed, uagtet det dog kun er den ene af mig anførte Grund. Er dette „en nem Maade at affærdige en af de vigtigste Indvendinger paa“, da er den vel endnu nemmere, reent at forbigaae den anden af mig (Progr. S. 49) anførte Modgrund, som er saa meget væsentligere, som den altid er gjældende, nemlig at Miblet selv er hensigtsstridigt og upædagogisk. Men selv om vi kun blive ved det første, da maa Rec. kun have liden Menneskekundskab, om han i den Henseende kan svare for alle Lærere; ja godt og vel om han kan det for sig selv, hvis det ellers er hans Alvor, at en Discipels Forsømmelighed, naar den ei straffes, vil gjøre Skolelivet til en Dval og et Helvede for Læreren.

I Anmærkingen S. 306 yttres Rec. at jeg især i denne Afdeling skal have „skildret den strenge Lærer som ret ufornuftig,“ fordi jeg, foruden den paa foregaaende Side omtalte Bevæggrund til at straffe Forsømmelse, ogsaa (S. 53) har tilladt mig den Bemærkning, „at Skylden, naar Ungdommen i et Fag ei gjør den ønskede Fremgang, ikke altid ligger i Mangel af Flid hos de Unge, men ofte i een af tvende andre Aarsager,“ efter Rec's. Beretning, deri, „at Læreren enten er urimelig i sine Fordringer, eller ikke anvender nogen hensigtsmæssig Methode.“ Det Første har jeg slet ikke sagt (endst. ondt det jo vel og undertiden kan finde Sted), i det jeg kun har talt om de Fordringer, der gøres til Skolen, og endydermere „til Exempel“ nævnt den latinske Stil i ex. artium, altsaa ikke om nogen Urimelighed hos Læreren; eller, hvis Rec. mener mine Ord S. 51, disse da kun angaae det Incitament, der troes at ligge i meget strenge Charakterer. Og hvad dernæst Methoden angaaer, da vil vel Rec. ikke kunne paastaae, at Fuldkommenhed i denne er medfødt Enhver, som bliver Lærer, eller at det ikke ofte deri kunde gives store Mangler; idetmindste er det ingen Unbefaling for den, naar den ikke kan virke uden ved Hjælp af Straf og Tvang, saasom en Methodes væsentligste Die-meed jo dog maa være, at gjøre Gjenstanden saa interessant og klar for Lærlingen, som Sagens Natur tillader. Kun hvor dette skeer, og Fordringen ikke overstiger Discipulens Evner, kan al Skyld siges at være paa dennes Side. Heri skal jeg imidlertid have været „ligesaa godtroende og undskyldende med Hensyn til Discipelen,“ (fordi jeg ikke vil sætte Forsømmelser som Undlæbsfeil-i lige Klasse

med positive Handlingsfeil og virkelige Dvertrædelser af Sædelighedens Love!) „som mistroisk imod Læreren,“ hos hvilken Rec. ikke antager Muligheden af noget Feilgreb i nogen Henseende, eller troer, at han nogensinde skulde kunne bringes til at straffe af anden Grund end af reen Kjerlighed til Ungdommen eller Omsorg for dens eget Gavn. Rec. spørger S. 305, hvad der berettiger mig til en saadan Forudsætning. Jeg svarer: Kundskab om den menneskelige Natur og lang Erfaring med mange forskellige Charakterer, og har derfor vel god Grund til at advare Læreren mod at skuffe sig selv ved et Raisonnement, som han under de idelige Taalmodigheds og Sindighedsprøver, hans besværlige Kald sætter ham paa, saa let er udsat for at gjøre. Hvor er nu heri nogen Skildring af den strenge Lærer som ret ufornuftig, da Rec. jo herved endog selv erklærer det, jeg har advaret imod, for ufornuftigt?

Dog efter alle disse stærke Oppositioner imod mit Mildhedssystem bliver Rec. til min store Forundring med Gæt igjen næsten enig med mig og erklærer, at „saalidet han troer, at i Skolen Tvangsmidler kunne undværes for at standse Uopmærksomhed og Dovenskab*). (menes vel: for at befordre Opmærksomhed og Flid, da man sædvanlig tvinger til, ikke fra) saa langt' er han fra ved Straffene eller især at forstaae legemlige Revselsler.“ imod hvilke det jo dog var at jeg især talte. Men hvilke da de uundværlige „Tvangsmidler“ skulde være, erfare vi ikke; medmindre han derved forstaaer de tvende, hvorom derefter endnu

*) Rigtigheden heraf beroer paa et Beviis for at Ungdommen i vore Lærerskoler skal tvinges til at lære, som Rec. ei har givet

kun tales, men af hvilke Berøvelsen af Beneficier kun er naturlig Folge og ei Evangsmiddel i den Forstand, jeg har taget Ordet, samt kun for Enkelte (velhavende Folks Børn kunne derved ei tvinges), og Sædelighedscharakter ei angaaer det, her omtales, Fliden. Han mener fremdeles ikke allene, „at legemlig Straf kun bør anvendes i yderst sjældne Tilfælde imod disse Feil“ (men hvilke Tilfælde da? og hvorfor kun saa yderst sjelden, uden fordi Rec. selv maa finde den uhensigtsmæssig?), men endog, „at den aldrig bør anvendes af Læreren“ (og hvorfor det vel, uden fordi denne let kunde feile i at anvende den?) Utsaa, saafremt den nogensinde skal anvendes, allene af Bestyreren. Men kan denne ikke ligesaavel feile i dens Anvendelse, som en anden Lærer? Kan han ikke ligesaa vel være for lidenskabelig eller overile sig? Eller ere de Grundsætninger, der ere rigtige for alle andre Lærere, det ikke ogsaa for ham? Jeg erkjender fuldkommen Rigtigheden af alt det Dvrige, Rec. S. 307 fg. siger om Skolestyrerens Virksomhed. Kun fatter jeg ikke, hvad han forstaaer ved „strengt at holde Disciplene til deres Pligt i den Henseende“ eller at „paatale Forsømmelser,“ dersom det kun skal bestaae i streng Tiltale (hvad jeg jo ikke har nægtet, naar den mildere ikke vil frugte, endskjønt jeg rigtig nok hellere vil overbevise og opmuntre Discipelen, end skjende paa ham, hellere sige ham et Par korte, milde eller alvorlige Ord, end holde ham en lang Straffepræken), og ikke i legemlig Straf, hvilket nedenfor synes virkelig at være Rec's Mening, naar han bruger Ordene „Kevfelse“ i Gradationen efter „Daamindelse og Trettesættelse,“ samt „straffe“ som Forstærkelse af „paatale“; men til hvis Brug i Anledning

af Uopmærksomhed og Dovenskab jeg ligesaa lidt troer Skolebestyreren som nogen Lærer engang at være berettiget, end sige forpligtet, — idetmindste først maatte overbevise, om, at det var et hensigtsmæssigt Middel til Flids og Opmærksomheds Befordring. I det Følgende er det vel sandt, at „efter Styrerens Anskuelser og strengere eller mildere Fordringer retter sig for en stor Deel den Grad af Anstrængelse, som Disciplene anvende for at lære,“ men deraf følger dog ligesaa lidt nogen Forpligtelse for ham til at fremtvinge Fliden ved noget uhenigtsmæssigt Middel, som at „Lærernes Virksomhed skulde lammes“ fordi Bestyreren ikke med større Strengthed, end med passende „Raamindelser og Trettesættelser,“ ledsagede de maa- nedlige Censurer. Overhovedet beviser den hele Parangue Intet imod mig. Jeg iler derfor til de endnu tilbage- staaende tvende Ankeposter.

Mine Bemærkninger om den Straf, at berøve eller nægte en Discipel Skolebeneficier interpreterer Rec paa sin sædvanlige overdrivende Maade, og gjendriver derpaa hvad jeg ikke har sagt, „segter“ altsaa selv „mod en Skygge“. Enhver, som uden at være forudindtagen læser mit Program, vil vel see, at jeg deri ikke forsvaret den Urime- lighed, som vel aldrig kunde falde nogen fornuftig Mand ind, at Beneficier skulde tildeles nogen enten fra Sæde- lighedens eller fra Flidens Side uværdig, eller som Rec siger „den daarlige, doyne eller uartige Discipel.“ blot fordi han var trængende. Jeg omtaler blot, at Straffen af Beneficiers Tab ikke kan blive noget almindeligt, paa Alle anvendeligt, disciplinært Middel, fordi ikke Alle trænge dertil eller have været den udfordrede Tid i Sko-

len, altsaa alligevel ei kunde faae dem, og at dette Middel altsaa ikke var (extensiv) „tilstrækkeligt,“ saaledes som de andre Straffe, der kunne anvendes paa Alle. Men netop det samme Argument anvendte Rec. selv (S. 298) imod mig, i det han paastod, at de af mig foreslagne Midler til Opmærksomheds og Flids Fremme ikke vare „tilstrækkelige til at forebygge og standse Uopmærksomhed og Dovenhed“ fordi de kun vare „beregneede paa“ nogle Disciple, nemlig dem, „som hverken mangle Lyst og Villie“, hvilket forresten, som vi ovenfor have viist, ikke engang var rigtigt. Fremdeles viiste jeg, at denne Straf kun ramte Forældrene, derimod ikke var følelig for Discipelen selv, hvilket Rec. dog selv S. 292 paastaaer at være nødvendigt ved „enhver Straf;“ den heromtalte er altsaa heller ikke intensiv tilstrækkelig. Og at endelig heller ikke Hensigten af Beneficiers Stiftelse er disciplinær, vil man vel ikke kunne nægte, naar man spørger: Hvorfor have Belgjorere skjenket Legater til fattige Disciple eller Regjeringen bevilget saadanne fri Underviisning eller Moderation i Skolepengene? hvorpaa vel Ingen, som kan gjøre Forskiel paa Hensigt og Betingelse, vil svare: for at disse Beneficier skulle fratages dem, naar de ei vise sig værdige dertil; endskjøndt Værdigheden jo vist nok medrette er Betingelse for deres Erholdelse. At samme, „som offentligt Vidnesbyrd paa Skolens Tilfredshed med den Discipel, hvem de tildeles, kunne virke meget paa Uvesfølelsen“ er et temmelig søgt Argument. Det er idetmindste ikke den Følelse, der nærmest rores ved deres Modtagelse, eller den Synspunct, hvorfra man, uden hvergang at holde en Tale derom, eller ledsage Tilbelevelsen med en Slags Pomp og med den Roes,

som Rec. selv S. 299 anseer for saa farlig for Ungdommen, vilde bringe Discipelen til at betragte den fra. Endelig vilde vel ingen moderat Strengthed for en enkelt Forseelses eller en ringere Aarsags Skyld strax skride til Anvendelsen af et Middel, som dog burde være et af de sidste og undertiden kunde berove Discipelen den Understøttelse, der til hans Studeringers Forsættelse vilde være ham nødvendig, især da det ei, uden særskilt Forestilling til Directionen, (hvad man vel ei uden meget betydelig Aarsag vilde skride til) kunde skee for til det næste Skoleaar, hvor det da naturligtvis vilde blive en Hovedbetragtning, om han siden den Tid havde opfyldt Betingelserne for at faae Beneficiet. Hvad der S. 310 insinueres om „uforsvarlig Handlemaade, Tilfidesættelse af Pligtfølelse og mildest talt Svaghed“ hos Skolestyreren finder jeg for min Deel ligesaa lidt nogen Nødvendighed af at forsvare mig imod, som der i mine Ord i Programmet ligger nogen Grund til den Besskyldning, at jeg skulde have villet forsvare den Urimelighed eller Lovstridighed, at nogen Uværdig foresloges til Beneficiets Npdelse.

Endelig slutter Rec's „Indlæg“ med nogle Bemærkninger mod det, jeg har sagt om „Sædelighedscharakterer,“ d. e. en maanedlig Generalcharakter (udtrykt enten ved Talmærker, eller ved de sædvanlige Benævnelser: udm. godt, meget godt o. s. v.) for hver Discipels Opførelse, hvis Anvendelse han finder det „besynderligt“ at jeg forkaster, „da dog de samme Grunde synes at anbefale dem, som tale for Flidscharakterer, hvilke Forf. (jeg) dog har anseet for et af de virksomste Midler til at opmuntre Ungdommen til Flid.“ Men at Grundene ingentunde ere

de samme, og Sagen selv aldeles forskjellig, mener jeg at have viist i Programmet S. 61 fgg. af hvis 8 Punkter jeg her for Kortheds Skyld blot vil fremhæve No. 4, at Flidscharakteren er Resultatet af en daglig Examination, hvilken jo ikke saaledes kan foretages med Sædeligheden, over hvilken endog hver enkelt Lærers Dom kun er generell for et langt Tidsrum, og hverken har saa bestemte Data at bygges paa, som den af de daglige Specialcharakterer uddragne Flidscharakter, ikke heller, hvor en slet Dpførselscharakter grunder sig paa en eller anden Forseelse, maasske endog begaaet for en heel Maaned siden, denne da, saaledes som en enkelt Flidsmangel, hvorfor en Dag kunde være givet slet Charakter, kan opveies af, ja ofte reent forsvinde blandt, en Pluralitet af gode Charakterer medmindre der skulde gives hver Discipel hver Dag og Time Dpførselscharakter, ligesom der gives ham Flidscharakter. Hertil kunde endnu føies den meget væsentlige Forskiel, at Flidscharaktererne gives for noget Positivt, for hvad der i et Arbeide er præsteret, Dpførselscharaktererne derimod for noget Negativt, kun for at Intet dadelværdigt er begaaet; at Flid bestaaer i en Anstrængelse for at gjøre et foresat Arbeide, eller vide en Lectie, saa godt som det er muligt: god Dpførsel derimod ingen Anstrængelse kræver, men blot Afholdelse fra det Forbudne eller imod Sædelighedens Love Stridende; at Fliden har visse Læregjenstande til Object, Kundskabserhvervelse til Maal, hvori Discipelens Fremgang er stykkeviis, enkelte Pensa foregives ham, som daglig examineres, og Flidens Grad kan bedømmes ved Charakterer: Sædeligheden derimod intet saadant Object eller Maal har at arbejde til; den grunder sig paa en na-

turlig, ved Opdragelsen hjemme pleiet og dannet, Følelse for hvad der er anstændigt, har ingen Pensa for, læres ikke stykkeviis, kan heller ikke saaledes bedømmes, eller karakteriseres efter Grader; den kræver hverken Opmærksomhed paa Skolen eller Flid hjemme, altsaa heller ingen Ansporelse, som det er, at Charaktererne skulle give, og fortjener, saalænge ingen Forseelse begaaes, een og samme Charakter bestandig; hvorfor jeg og kun vil, at Anmærkning, Erindring, Trettesættelse skal gives, naar der feiles i Opførselen, og forresten ikke skal gives Noes, naar den er, som den bør være*). Kort: Forskjelligheden er saa stor, at det ikke røber nogen stor Skarpsindighed**), naar Rec. S. 315 kan gjentage: „Alt hvad der taler for de første

*) Her er jeg altsaa endog strengere end Rec. og følger endogsaa hans eget Raad, som er, at man skal være sparsom og forsigtig med at rose, hvilket man jo dog gjør, naar man giver en god Charakter for Sædeligheden, hvilken endog vil blive hyppig, da dog sædvanligen de fleste Disciple ville fortjene den. Ligeledes er hans Strengthed ogsaa mindre end min, naar han (S. 315) mener, at „Anmærkninger i Charakterbogen eller Klasseprotocollen maa spares til de enkelte grovere Forseelser, der qualificere sig til meget alvorlig Paatale og Afstraffelse,“ hvorimod jeg mener, at alle Forseelser, som Læreren ikke paa Stedet kan afgjøre med en Erindring eller en mildere naturlig Straf, eller Alt hvad der vilde komme i Betragtning til Forringelse af Opførselscharakteren, naar den gives, bør anmærkes, i Klasseprotocollen til Efterretning for Skolens Styrer, i Charakterbogen for Forældrene.

**) En lignende have vi ikke allene i de ovennævnte Selvmodsigelser, men ogsaa naar Rec. ikke distingerer imellem Disciplin og Veiledning til Kundskab, men anseer begge for at kræve eet og samme sidste Middel.

(Gjidscharaktererne), taler i lige Grad for de sidste (Sædelighedscharaktererne).“ Rec. anfører, uden at gjendrive nogen af de mange andre Grunde, jeg har fremført, at jeg beraaber mig paa min egen Erfaring, og han sætter derimod andre, efter hans Mening „de allerfleste, Skolemænds“ Erfaring (Mogles har jeg altsaa dog paa min Side), i „de mange Skoler, hvori Dpforselscharakterer ere indførte og i en lang Række af Aar have været brugte og endnu bruges, fordi de erkjendes at have betydelig Indflydelse paa Disciplenes Dpforsel;“ hvorimod jeg deels kunde nævne mange Skoler, hvor de ikke bruges, uden at Disciplenes Dpforsel derfor i dem er mindre god, end i dem, hvor de bruges, ja selv flere Lærere, som heri ere enige med mig; deels maa bemærke, at hvor de have været brugte „i en lang Række af Aar.“ de Lærere, som ei før den Tid have tjent ved Skolen, ingen Erfaring kunne have om, hvorledes Disciplenes Dpforsel var medens disse Charakterer ikke brugtes; og at den, der ikke har prøvet begge Dele, ei kan erkjende, end sige have erfaret, om det er denne Foranstaltning det skyldes, naar Disciplenes Dpforsel er god, og om den ei alligevel vilde have været det, da det er Sædelighedsfølelsen og god Opdragelse, der holder de fleste til Anstændighed, og hos de Faa, hvor Frygt maaskee dertil kunde behøves, denne da sigesaa meget ja endog mere vil fremvirkes ved de specielle Anmærkninger, end ved hine generelle Charakterer. Det, som de fleste Skolemænd siges at erkjende, er altsaa blot en Mening, for hvilken jeg ikke veed, om min og andre Læreres Erfaring, som kjende Tilstanden i Skoler, hvor Dpf. karakterer ikke bruges, bør staae tilbage. Det Sam-

me kan svares paa det Argument, at min Erfaring selv i min egen Skole skal „staae temmelig isoleret,“ da „flere af de andre Lærere“ skulle „have sporet gavnlige Virkninger af dette Middel, medens det anvendtes, og nu savne det, da det er afføkket.“ Thi kun een eneste af de nuværende Lærere har været her ved Skolen henved et Par Aar, og en anden kun fire Maanedes, førend dermed ophøretes, og selv af disse to skal neppe Noget kunne bevise Rigtigheden af Rec's Paastand, eller afbevise, hvad en 32-aarig Erfaring før, og nu atter en 4aarig efter, de 10 Aar, vi brugte dette Middel, har lært mig; især da dette stadfæstes af den nybanførte Maxime om de sædvanlige Motiver til god Opførsel af Ungdommen; ikke at tale om, at der selv i disse 4 sidste Aar yderst sjelden er forekommen nogen Anmærkning eller Klage, der kunde kaldes syndelig graverende for nogen Discipel. I en Note melder Rec., hvad der er ganske rigtigt, „at der for nogen Tid siden er af samtlige faste Lærere her ved Skolen hos Directionen andraget paa, at Sædelighedscharakterer maatte gjenindsføres“; men han glemmer at tilføie, at Directionen, paa Grund af hvad jeg derpaa havde svaret mine Medlærere, fandt Sagen betænkelig, og altsaa maa have fundet mine Modgrunde overveiende. Ikke at tale om, at de andre Læreres Grunde ogsaa kun vare byggede paa Raisonnements, ei paa sikker Erfaring. Hvis nu uagtet alt Dette Erfaring endnu skulde tale for Sagen, da maatte den kunne vise, at Sædeligheden er større i alle de Skoler, hvor saadanne Charakterer bruges, end hvor de ikke bruges, og at hvor den skulde være ringere, Dudet da kunde ved dem afhjælpes, hvilket nok vilde være vanskeligt at godt-

gjøre. — Rec. slutter fremdeles, at naar „et Middel, der
 saa almindeligen (?) er erkjendt (anseet) for særdeles nyt-
 tigt, har viist sig som aldeles unyttigt i een Skole“ (kun
 i een?), „saa turde Uarsagen maaskee mindre“ (altsaa
 dog noget) „ligge i selve Midlets U hensigtsmæssighed,“
 (jeg mener, og i dets Mislighed) „end i Maaden, hvor-
 paa det blev benyttet og den ringe Grad af Betydning,
 der blev tillagt det“ — eller „i en uhensigtsmæssig Be-
 regningsmaade.“ Jeg forbigaaer de Besskyldninger for en
 alt for stor Lemfældighed, som Rec. ved den anden Punkt
 gjør mig under Navn af „Skolen,“ som han ovenfor
 sagde at være det samme som Skolebestyreren, sluttende af
 nogle af de Grunde, jeg har anført om Sagens Mislig-
 hed; og svarer jeg da blot følgende: Maaden var den
 samme, som Rec. foreslaaer, og endhydermere saa streng,
 at den Discipel, der kun havde Nr. 3 d. e. Char. godt
 for Dpførsel, blev sat nedenfor alle dem, der havde samme
 Glidsskarakter som han, men meg. godt for Dpførsel,
 og den, der herfor kun havde 4 d. e. temm. godt, nederst
 i Klassen. Hvad han siger om den ringe Betydning,
 der blev tillagt de enkelte Læreres Domme, er ligesaa ugrun-
 det, saasom hvers Dom, udtrykt i Tal fra 1 til 6, ud-
 gjorde sin Bestanddeel af Summen, der da divideredes
 med Stemmernes Antal; ligesom og Bekjendtgjørelsen af
 en slet eller for ringe Dpførselskarakter blev, foruden den
 Medsættelse, den bevirkede, ledsaget med en passende For-
 maning eller Trettesættelse; at jeg paa ny skulde anderles
 des straffe en Forseelse, der eengang, maaskee for flere Uger
 siden, allerede var straffet, vil Rec. der jo ikke vil ansees
 for haard, vel neppe forlange. Og hvad han endelig s-

ger om den „uhensigtsmæssige og uheldige Beregningsmaade,“ at „Opførselscharakteren tabte sig i Massen af Flidscharaktererne“ viser tilfulde, at han slet ingen Kundskab har om, hvad „Vægt“ her er bleven tillagt „Hovedcharakteren, for Opførsel,“ da denne ingenslunde blev „lagt sammen med de specielle Flidscharakterer,“ men, netop som han vil, uddraget og i Charakterbøgerne anført for sig selv allene, samt derpaa fik den nysomtalte Virkning til at bestemme Discipelens Plads. Saa eenfoldige ere vi dog ikke, at vi ei skulde have tænkt derpaa, forend vi nu maae lære det af Rec. Det „ubegribelige Phænomen“, at den samme Discipel engang kunde faae Udm. g. en anden Gang kun Meg. g., uden at der dog havde været nogen Forskiel paa hans Opførsel, eller at to, hvis Opførsel dog havde været lige god, kunde faae forskjellig Charakter, bliver, uden at antage nogen uheldig Beregningsmaade, meget begribelig, naar man betænker, at ikke alle Lærere beständig ere fuldkommen consequente, noie nok huske deres Wortum fra den ene Maaned til den anden, regne det lige høit med Ubetydeligheder, eller synes lige godt om alle i Opførsel lige Disciple, ligesom af disse og Een kan have noget mere Anbefalende hos sig end en Anden o. s. v. hvorved een og samme f. Ex. af 5 Specialcharakterer kan faae den ene Gang 3 udm. g. og 2 m. g. den anden Gang 2 udm. g. og 3 m. g., og ligesaa tvende hinanden i Opførsel lige Disciple, hvorefter jo Hovedcharakteren nødvendig maa blive forskjellig. At Flidscharakteren tildeels og mangengang kan have lignende Mislighed, nægter jeg ikke; men den er dog langt sikkrere, har flere og bestemtere Data, de daglige Examinationer, at uddrages af, og vir-

ker directe til Skolens egentlige Diemeed, Kundskabs Frembringelse, ligesom og Charaktererne ved de offentlige Examina, hvor man aldrig har hørt at der anstilledes Prøve i Sædelighed, der jo vist nok bør fordrres af Ungdommen i Skolen som af Mennesket hele Livet igjennem, hvortil og Skolens Underviisning bidrager, men som dog ikke er Underviisningsgjensand eller directe Skolens Maal, naar denne ei tillige er egentlig Opdragelsesanstalt, og til ulige Diemeed skal eller kan der ei altid bruges lige Midler. Ikke heller sees det, at Opdragelse eller Sædelighed i det Hele er Recensentens Grund eller Diemeed, men kun, at der hersker Stilhed, Orden og Anstændighed i Skoletimmerne (ikke seer „Brud paa Orden“), hvilken blot negative Fordrings Opfyldelse ligesaa godt, ja endog bedre, lader sig opnaae ved de Anmærkninger, hvis Brug her i Skolen er indført istedetfor de maanedlige Opførselscharakterer, end ved disse, og tillige kunne indeholde en langt sikrere og tydeligere Underretning for Forældrene. Staaer der da Intet i Sønnens Charakterbog, saa vide de, at det Intet har været paa hans Opførsel at klage, og det er jo nok. Noes er jo, selv efter Rec's Grundsætning, skadelig.

At endelig dette Mildhedssystem hverken er allene mit eller i Virkeligheden medfører det Mindste af den Skade, Rec. deraf befrygter, haaber jeg at Erfaringen kan have viist saavel i ikke faa andre Skoler, som i begge de temmelig talrige, jeg nu efter hinanden i 33 Aar efter disse Grundsætninger har bestyret, og hvori mange brave Lærere have været eller ere blevne og, som jeg dagligen har den Glæde at bemærke, endnu ere enige med mig, og de en-

fælde Ufvingelser, der herfra imod min Villie kunne være foresaldne, vist ikke have vilst noget bedre Resultat; ligesom og for den Tid i Odense Skole af dens daværende dygtige Rector sal. Prof. Heiberg i de 8 Aar, jeg der levede i Embedsforbindelse med ham, ikke en eneste Gang blev anvendt nogen af de strengere Straffe eller egentlige Tvangsmidler, som Rec. anseer for at være saa uundværlige. Og skulde der endnu behøves et skriftligt Vidnesbyrd fra Nutiden, da glæder det mig at kunne henvise til den Mand, der udtaler sig i min Vens, som fortrinlig Skolebestyrer saa bekendte Collegas, Prof. Nissens latinske Tale i hans ifjor fra Metropolitanskolen udgivne Program, og deri, foruden flere herlige Ord, til den Lovtale, hvormed han netop i den her omhandlede Henseende hædret min uforglemmelige Lærer i Odense og Formand i Roskilde, sal. Prof. og Dr. Theol. Johan Henrik Tauber, en Mand, ved hvis Veiledning jeg som Discipel med saa mange Andre følte mig for lykkelig til, at han ikke som Rector skulde stedse have været mig et folgeværdigt Mønster. Og sikkert har vort lærde Skolevæsen ikke Mangel paa Rectorer og andre Lærere, hvis Fremgangsmaade er overensstemmende med den af mig anpriste, uden at dog derfor enten Skolens Orden eller Disciplenes Flid er udsat for det Mindste af den Fare, som Rec. af mine Grundsætninger befrygter.

XI. Om det vilde være tilraadeligt, at gjøre de philologiske Hjælpevidenskaber (Mythologie, græske og romerske Antiquiteter, Kunstarchæologie, den klassiske Litteraturs Historie o. s. v.) til en egen særskilt Disciplin i vore Lærdomsskoler, og som saadan endydermere til en Gjenstand for den akademiske Admissionsprøve?

I November 1837 havde de philologiske Professorer ved Kjøbenhavns Universitet forelagt den Kongelige Direction for Universitetet og de lærde Skoler et Forslag, som gik ud paa, at det maatte blive befaleet, hvad jeg har fremsat som et Spørgsmaal, paa hvis Besvarelse de nu følgende Sider skulle anvendes. De ville indeholde det Væsentligste af hvad jeg i den mig herover affordrede Betænkning har troet at burde indvende og bemærke, hvilket jeg saa meget hellere her fremlægger for Publicum, som det er en Gjenstand, der oftere har været paa Bane, undertiden er prøvet paa at indføres, og overhovedet fortjener at overveies fra alle Sider.

Forslaget var bygget paa følgende Indledning:
„Hvor de Steder (af Autores), som ved Examen forelægges Candidaterne, give Leilighed dertil, spørges tillige

„om saadanne Ting, som høre til Dplysning om Indholdet i historisk, antiquarisk, mythologisk Henseende o. s. v. men det græske Pensum, som læses, giver langtfra ikke tilstrækkelig Anledning til at meddele Ungdommen en endog kun skizzeret Kundskab om den græske Oldtids Forfatning og Tilstand, hvilken Kundskab dog, især hvad det offentlige Liv saavel hos Grækerne som hos Romerne angaar, er meget vigtig til at opfatte det Væste, at vække en mere levende Interesse for Underviisningen og at gjøre den frugtbringende for den aandelige Udvikling. Man kan træffe paa en Række af Steder, som ikke give Leilighed til dertil at knytte Spørgsmaal, ved hvilke Candidaterne kunne prøves i den her antydede Retning.“

Dnset om „at denne Mangel maatte blive afhjulpen“ tiltræder ogsaa den agtede Examinator i Latinen, endskjønt han tilstaaer, at det Paastaaede ikke saa meget gjælder om Samme, (hvilket Sidste jeg, ifald det Første er rigtigt, maa tilstaae at jeg ikke ganske begriber).

Her maa jeg nu strax tillade mig en Bemærkning om disse for dette Forslag anførte Grunde. Naar der nemlig siges, at der ved Examinationen, „hvor Stederne give Leilighed dertil, tillige spørges om“ de til deres Dplysning fornødne Ting af Historien, Antiquiteterne og Mythologien, saa synes det, at man betragter Kundskaben i disse sidste som et egentligt Diemeed for den classiske Underviisning i Skolerne, saasom det jo ellers maa ligefrem være en Følge, at man spørger om det, der til Stedets Dplysning er fornødent, hvilket da ikke er noget, man blot tillige gjør eller griber en Leilighed til. Endnu mere fremlyser denne Anskuelse af Mythologie og Antiquiteter

som den klassiske Skoleunderviisnings Hovedsiemeed af det Følgende, at „det græske Pensum, der læses, langt fra ikke er tilstrækkeligt til at meddele Ungdommen en endog kun skizzeret Kundskab om den græske Oldtids Forfatning,“ istedetfor at man hidtil har troet, at der af denne Kundskab ikkun behøvedes saa Meget, som var fornødent til at oplyse vedkommende Steder i de Autores, der læstes, men hvis Studium havde et andet vigtigere og høiere Siemeed, end blot at kjende Mythologie og Antiqviteter; hvilken Synspunkt Professorene, i Modsigelse med deres nu angivne, igjen antage, naar de derefter mene, at „Kundskaben om de Gamles offentlige Liv er meget vigtig til at opfatte det Læste.“ Men een af Delene kan kun være Hovedhensigten: enten maae de gamle Sprog og den klassiske Literatur studeres for at skaffe Kundskab om Oldtidens Liv, Skikke og Meninger, eller denne Kundskab erhverves som Hjælpe middel for hiint Studium, altsaa og kun forsaavidt som den dertil behøves. Det Sidste har man hidtil antaget, det Første synes derimod nu Forslagets Forfattere at ville, i det de af den Grund, at det Pensum, der læses, (som desuden ikke er saa lidet, at der i samme ikke jo kan læres at kjende det Væsentligste af Myth. og Antiqv.) ikke giver tilstrækkelig Anledning til at meddele hine Kundskaber, forlange Beemyndigelse til en isoleret Examination deri, hvoraf følger, at disse Læregjenstande og maatte gøres til en særskilt Skoledisciplin, som skulde udbrede sig videre, end til de Punkter, der til de læste Autores Fortolkning var fornødent, hvad og i Forslaget forlanges. Men heraf maatte da Nødvendig-

heden først bevises, ligesaavel som og at hine Aldtidskundskab skulde være Tendentien af Skoleunderviisningen i de gamle Sprog. Men da ingen af Delene i Forslaget er fæet, vil det være nok for mig her allene at holde mig til hvad der fra Skolens Side kunde imod dette Forslags Udførelse være at indvende.

At en dybere og mere omfattende Kundskab i Mythologie og Antiquiteter, end den, der hidtil har været erholdt i vore Lærdeskoler, (der dog vel i Almindelighed ei er saa ringe), eller end den, der udfordres til at forstaae de i Skolen læste Auteurs, for endeel kan have den af de Hrr. Professorer angivne Nytte, vil jeg ingenlunde nægte, da det jo er en Selvfølge, at jo større Kundskab, desto større maa og Nyttten deraf være. Men ikke Alt, hvad der kan være nyttigt for Ungdommen at vide, er derfor strax nyttigt, tiltraadeligt eller engang muligt at indføre i Skolerne, især naar de forud befalede Læregjenstande allerede tilfulde medtage eller kræve al den Tid og Kraft, der kan ventes eller bør fordres hos Ungdommen. Quantiteten af det, der skulde læres mere, vil da enten skade Qualiteten deraf, ligesom naar der foregives Lærlingen alt for store Pensa, eller berøve ham for Meget af den Tid, han til anden Kundskabs Erhvervelse behøvede, eller endelig ved den dertil fornødne alt for store Anstrængelse utilbørligen trætte og svække hans Sjæls og Legemskraft; ikke at tale om, at der, naar Hensynet til Nyttten af en Videnskab allene og ubetinget skal afgjøre, hvad der i Skolen skal læres, aldeles ingen Grændse vil blive for Skoledisciplinernes Antal eller Udstrækning, saasom enhver Videnskab har sin Nytte, og det saa meget større, jo Mere

der vides af den, og hvor der stemmes om eller gjøres Forslag til, hvad der skal indføres som Læregjenstand, Enhver gjerne anseer sin Videnskab for den vigtigste og for Ungdommen nødvendigste. Her maa altsaa træffes et Udvalg af hvad der til Skoleunderviisningens Diemeed eller den studerende Ungdoms første almindelige Aandsdannelse kan være det Hensigtsmæssigste og Vigtigste. Dette Udvalg er forlængst truffet, og af Regjeringen befalet, hvad Kundskab vor studerende Ungdom bør have opnaaet for at kunne optages ved Akademiet. Men da nu Erfaring lærer, at det Antal af Discipliner, som det forekrevne Udvalg indbefatter, er det høieste, der i Almindelighed kan overkommes i Skolen, og at disse, hvis de skulle drives saa vidt, som det fordres, udkræve al den Tid, hvorover der kan disponeres, ja maaffee endog mere, end det af flere Aarsager var ønskeligt*), saa er det klart, at, hvis Mere skal tilføies, noget Andet i dets Sted maa udgaae af vor Skoleunderviisnings Cyclus. Men hvad det skalde være, veed jeg ikke at angive, og er ei heller i Forslaget

---

*) Endog 36 Timer ugentlig, d. e. 6 daglig, uden en eneste Eftermiddags Fritid, foruden dem, der medgaae til Gymnastik og Musik, hvilket Antal hos os er det allermindste, men i de preussiske Skoler det allerhøieste, ansees i det bekjendte Vorinserske Skrift for at være alt for stort, hvilken Mening er tiltraadt af flere blandt Tysklands kyndigste Pædagoger, og har vundet en Opmærksomhed hos den preussiske Regjering, der synes at spaae en Formindskelse selv af det der sæbvanlig endog mindre Antal Underviisningstimer.

paapeget eller engang paatænkt. Og dette er Aarsagen, hvorfor jeg ogsaa for nogle Aar siden troede at burde erklære mig imod en dengang foreslaaet Udvidelse af den mathematiske Underviisning i Skolerne, der dog som Forstands- og Tænkeøvelse har i den lærde Underviisning større Værd, end de blotte Hufommelsesgjenstande, og hvorfor jeg altsaa nu saa meget mere troer at burde fraaade den foreslagne særskilte Underviisning i Mythologie og Antiquiteter, selv om Nyttens af en fuldstændigere Kundskab deri, end der nu ved Klassikernes Læsning tilbigen faaes i Skolen, virkelig skulde være større, end den skjønnes at være. Er der da nu intet af de befalede Læreresag, som var saa meget mindre hensigtsmæssigt eller nødvendigt, end denne mere udbredte Kundskab om Oldtidens Liv og Forestillingsmaader, at det burde gjøre Plads for samme, og kan heller ikke den daglige Underviisningstid paa nogen Maade, uden Afbræk for Disciplenes Selvarbejde eller Selvstudium, og selv for deres Aands- og Legems-Sundhed, forøges, da maatte jo den til den mythologiske og antiquariske Underviisning fornødne Tid fravindes det Fag selv, hvortil den nærmest hører, nemlig den græske og latinske Sprogunderviisning, hvilket og synes at være Dhr. Professorens Mening, og altsaa en vis Deel af de dertil bestemte Timer anvendes paa disse ny tilkomne Discipliner. Men betænker man, at Antallet af disse Timer er beregnet, og endda knapt nok, til det, der af Klassikerne i samme skal fuldendes og til examen artium opgives, hvori en daglig Gjennemexamination af hvert Pensum er fornøden, fordi Læreren eller Dimisfor skal være ansvarlig for, at hans Disciple sikkert og nøiag-

tigt vide Alt, hvad der i denne Examen kan spørges om; at endeel Timer eller Noget af hver Time selv i øverste Klasse medgaaer til et fuldstændigt og høiere Cursus af den græske Grammatik og den latinske Syntax, der netop her er paa sit rette Sted, og ifølge Nutidens Grundsætninger og Fordringer i den Henseende, kræver en omhyggelig Udvikling, om ikke systematisk saa dog idetmindste ved Fortolkningen af Auctores; at der og behøves nogen Tid til at ove Disciplene i at læse dem ubekjendte latinske Forfattere uden foregaaende Fortolkning strax fra Bladet; og endelig at den latinske Stil, hvortil Fordringerne paa vor Tid ere saa høit spændte, at en mislykket Prøve deri reent udelukker Candidaten fra Universitetet og al videre Examen, om han endog var nok saa dygtig i alle andre Fag, gjør det nødvendigt at anvende idetmindste to til tre Timer ugentlig til Øvelse deri: da sees det let, hvor knapt beskaaren den Tid af en 10 til 12 latinske og 5 græske Timer ugentlig (det høieste der kan faaes) er til alle disse Examinationer og Øvelser, og hvor Lidet deraf allerede nu kan blive tilovers til Lærers Foredrag eller Udvikling af et nyt Pensum i de Klassikere, der skulle læses, med hvis Quantitet de samme Profesorer ligeledes have erklæret sig utilfredsstillede og som vist ogsaa mangen Lærer med mig gjerne forøger, naar blot ikke Alt, hvad der saaledes er læst, skal opgives til Examen, hvilket kræver mere Repetition, end man medrette i det sidste Aar bør fordre af en Dimittend. Skulde nu dertil endydermere føies et dagligt Pensum af Schaafs Archæologie og Grønlands Mythologie, da vilde endog den blotte Overhøring deraf, hvorved dog neppe nogen Lærer, der vilde være Mere end

blot Læctiehører, kunde finde sig i at blive staaende, og som vel kun i ringe Grad vilde frembringe den af Professorerne tilsigtede Nytte, medtage idetmindste $\frac{1}{4}$ af Timen, og saaledes neppe tre Quarteer levnes til den ovenomtalte Fortolkning af de befalede Klassikere, det gienemgaaede Pensums Examination, de grammatiske Ovelser, end sige til anden cursorisk Læsning; hvor smaae og langsomme Fremskridt vilde der altsaa kunne gøres i det, der dog er og maa blive Hovedsagen? og paa hvis forøgede Studium al den Tid, der fra det befalede Arbeide kunde blive tilovers, med langt større Frugt for den videnskabelige Uddannelse kunde anvendes, end paa en isoleret Udenadslæsning af Antiquiteter og Mythologie*)

*) Ut det Samme erkjendes i Tydskland, sees af en Recension i Hall. Allg. Litt. Zeit. Aug. 1838 No. 138, hvor det om de nyeste Udgaver af Schaafs og Eschenburgs Haandbøger hedder: „und wenn es nun auch in den wenigsten Gymnasien möglich gefunden wird, regelmäßige Vorträge nach Anleitung des einen oder andern dieser Bücher zu halten, so befriedigen sie doch ein wesentliches Bedürfnis der Schulen. — (Dieses) Bedürfnis aber ist eben um so größer, je weniger es möglich ist, die Literaturgeschichte, Antiquitäten, Mythologie, Archäologie, im Zusammenhange zu lehren; für den hauptsächlichlichen Zweck der Gymnasien, die allgemeine formelle Geistesbildung, wird und muß immer das Sprachstudium das Vorwiegende bleiben, und nur gelegentlich in Einleitungen u. Erklärungen bei den alten Autoren können mehr oder weniger abgerissene Erörterungen über die materiellen Disciplinen der Alterthumswissenschaft gegeben werden; zur Wiederho-

Dertil kommer fremdeles endnu den Tid, denne, som enhver, Forøgelse af Læregjenstandene, ogsaa udenfor Skoletiden vil medtage for Disciplene, der allerede nu have faa Meget at lære udenad, fornemmelig den i vore Tider til en saa uhyre Mæsse forøgede Historie og Geographie, samt foruden Religionslæren ogsaa Herslebs i et ligesaa unødvendigt som byrdefuldt Detail af den jødiske Historie gaaende Bibelhistorie, hvoraf for Examen's Skyld Intet tør forbigaaes, ikke at tale om den Mængde Grammatikregler i fem forskellige Sprog, af hvilke Ting Mængden er saa stor, at der over al denne Indsamling i Hu-

---

lung solcher Bemerkungen und zur Bervollständigung ist es dann sehr angemessen, den Schülern eines der obigen Lehrbücher zu empfehlen" u. s. w. Ogsaa kan det for Kortheds Skyld være nyttigt at kunne henvise Disciplene til en saadan Haandbog, ligesom til Grammatiker og Lexika, som de til den Ende maae gie; men det er da noget ganske Andet, end at lade dem lære disse fuldstændig til en Examen. Ligeledes bemærker Thiersch (üb. gel. Schulen I, S. 282), uagtet han sætter disse og flere Fag blandt Gymnasiernes Læregjenstande, dog tillige: „doch werden sie der Lesung und Erklärung der classischen Schriftsteller — in jeder Hinsicht untergeordnet, und nur berechnet seyn, was jene bietet und gewährt, zu erläutern und zu ergänzen. Hauptsache bleibt auch hier, daß der jugendliche Geist zu den Quellen geführt und aus ihnen genährt werde, aus welchen mit jenen Kenntnissen zugleich die Bildung, die ihm bestimmt ist, lauter og rein hervorstromt." Denne Hovedsag bør altsaa ingenlunde hindres ved det, der kun skal være Hjælpeniddet dertil.

Kommelsen*) ikkun bliver liden eller ingen Tid tilovers til den Fordøielse og Forarbeidelse af det Lærte, som dog burde være Hovedsagen, eller til det Selvstudium, der i de høiere Klasser er saa vigtigt til Sjæleevnernes Uddannelse, men hos os for bare Underviisning og Skolearbejde er saa godt som intet, og til de skriftlige Dvælses, der fordetmeste maae indskrænke sig til den latinske Stil, saalænge Duelligheden i samme skal være en saa væsentlig Fordring til *examen artium*, at man dertil maa benytte al den Tid, der kan erholdes. Hvor lidet Selvtænkning og sand Handsbannelse ved al denne Udenadslæsning befordres og hvor lidet eget Arbejde der udenfor Skolen kan fordres af Disciplen, saafremt han derpaa skal kunne anvende blot den fornødne Flid, kan Erfaringen lære; for ikke at tale om den baade intellectueller og physiske Krafts Svækkelse, hvorom fortjener at læses og veies, hvad der i det fornævnte Lorinerske Skrift og de mangfoldige Debatter derover, hvorpaa den nyere tyske Literatur har været saa rig, er omhandlet.

Thi vil man maaskee sige, at nogle af de Læregjenstande, der forlanges tillagte, t. Ex. Mythologien, jo kan henlægges til de lavere Klasser, hvor der er bedre Tid dertil og for hvilke det blotte Hufkommelsesarbejde er mere

---

*) „Wolf betrachtete den Verstand nicht als ein Gefäß, das nur angefüllt, sondern als einen Stoff, der engündet sein will für Wahrheit und Wissenschaft,“ siger Körte i F. A. Wolfs Levnet, vel meest med Hensyn til hans Universitetsunderviisning, men hvor tilfulte det og gjalder om Skoleunderviisningen, behøver vel neppe at bevise.

passende, end der, hvor det Indsamlede mere burde forarbejdes og anvendes, da glemmer man, at om det end var muligt eller paa rette Sted, i disse Klasser at gaae videre end til det blot Elementære, som f. Ex. den Grønlundske Mythologie indeholder, og trænge dybere og videre ind i Sagen, uden hvilket Underviisningen deri dog ikke vilde være til den formeentlige Nytte, da maa dog Diuitenden, for at kunne til den forlangte specielle Examination deri gjøre behørig Rede for Alt hvad der ved samme kan omspørges, paa Gjentagelsen deraf i det sidste Aar spille saa megen Tid, som langt bedre og hensigtsmæssigere kunde og burde anvendes*). Og saa hos os har man

---

*) Jeg kan her heller ikke nægte mig at anføre følgende Sted af den yngre Niemeyers lille Skrift (über die jetzige Gymnasialverfassung in Preussen S. 30) om den preussiske Abiturientexamen, som dog holdes af Lærerne selv, og hvori altsaa Intet kan omspørges, uden hvad der virkelig er doceret i Skolen: „Wer mit Ehren abgehen will, kann nicht anders; er muß das ganze Materiale, woran sich sein Inneres kräftigen, woran sich sein Geist allseitig bilden sollte, von der letzten bis zur ersten Klasse mit sich fortschleppen, denn er soll davon im Examen vollständige Rechenschaft abgeben,“ (hos os endog under fremmede Examinatoren, den eneste akademiske Examen, hvori han maa det! Herpaa følger nu alt hvad han har at repetere, og dernæst;) „Je mehr seine Gedanken auf diesen Ausgang gerichtet sind, je energischer er sich seinetwegen bemüht, je lebendiger ihm die Überzeugung, daß das Lehrcollegium bei der Prüfung durchaus gewissenhaft verfahren werde, durchdringt, desto trauriger ist sein Zustand, desto

tidligere gjort den Erfaring*); thi i de tre ved Begyndelsen af dette Aarhundrede til en Prøve reformerede Kathedralskoler var der, foruden flere Discipliner, som siden 1806 igjen ere affskaffede (saasom Naturhistorie, Physik,

---

gewisser bringt er gerade die wichtigste Zeit seines ganzen Schullebens nutzlos hin, desto mehr ist er in Gefahr, durch unablässiges Anhäufen von Kenntnissen, deren er in der Geschwindigkeit nicht Herr werden kann, wenn nicht, wie Lorinser sagt, zu einer wahren Imbecillität des Geistes zu gelangen, doch sich körperlich aufzureiben og geistig zu erlahmen. „Denn nicht Alles,“ behauptet Lorinser mit Recht „nicht Alles, was dem Geiste und dem Körper als Nahrung dargeboten und eingenöthigt wird, sondern nur das, was Geist und Körper sich wirklich davon anzueignen vermögen, kann für den Menschen gedeihlich und heilsam sein. Und wie der Leib auch bei den besten Speisen erkrankt und abzehrt, wenn das Maaß überschritten und der Verdauung keine Zeit gelassen wird, ebenso wird auch der Geist durch fortwährend einzeflösstes und unverdautes Wissen nicht bereichert, sondern nur zerrüttet und gelähmt,“ (og det især ved meget blot Hufkommelsesværk).

- *) Det er beklageligt, at man saa ofte ikke benytter Fortidens Erfaringer, eller at den yngre Slægt saa lidet kjender eller bryder sig om, hvad der tilforn er forhandlet eller skrevet om en Sag, og saaledes atter fremkommer med Idær, der dog forlængst ere omhandlede, prøvede og underkjendte, som om de vare aldeles nye, og, istedetfor at bygge herpaa, atter forfra maa gjennemgaae Erfaringens Skole. Et Exempel herpaa give de i vor Tid fornnyede Stridigheder om Real- og lærd Underviisning, ligesom og de idelig foretagne Forandringer med *examen artium*.

Anthropologie og Philosophiens Historie) ogsaa anordnet Mythologie og Antiquiteter (hvoraf jeg selv som Conrector i Odense havde den ene Deel at besørge); men allerede i Aaret 1805 havde Regjeringen fundet sig foranlediget til at udelukke disse Discipliner af den Enclus, der skulde fordras til den da paany anordnede examen artium, ligesom de heller ikke nævnes i den Kongelige Resolution af 7de Aug. 1818 om de philologiske Pensaa, der til samme skulle kræves (altsaa heller ikke, uden ved en ny Kgl. Resolution igjen kunde paabydes). Er dette ikke skeet uden gode Grunde, saa kan det heller ikke formodes, at der nu, da der endydermere fra andre Sider klages saa idelig over det Omfang, Philologien endnu har i Skoleunderviisningen, enten skulde findes Anledning til endmere Udvidelse af samme, eller, hvis der ikke gjøres for meget af Klassikernes Læsning, da at indskrænke samme ved at udvide Oldtidsstudiet videre, end denne Læsning fører med sig. Thi vel mene de Herrer Professorer, at det ingen Ting er at lægge et Par smaae Discipliner til den philologiske Underviisning, naar disse blot holdes indenfor et Compendiums Grændser, til hvilken Ende de foreslaae et Par Lærebøger, hvoraf den ene vist nok er meget liden og kun indeholder de bekjendteste Hovedpuncter af det, der i flere Dele langt udførligere læres af Klassikernes Læsning**), den anden kun udgjør et Par hundrede Sider (i stor Svo)

**) Saa anbefalelsesværdig som dette ved Rector Grønlund oversatte Afrids af Mythologien er for de først Begyndere og til at give den første rigtige Anskuelse af mytho-

hvoraf de desuden mene Noget hist og her kan forbigaaes. Og vist kan ogsaa hiin lille Mythologie recapituleres paa et Par Dages Tid, da neppe Noget deraf kan være en Dimittend, som blot har læst det Nødvendigste af de gamle Digtere, ukendt. Men deels ere de græske og romerske Antiquiteter, selv efter den Hunderupske Lærebog, ikke saa let erpederede eller i alle Specialia saaledes forud bekendte, deels vil det Hele i begge Discipliner, hvis det skal blive noget Mere og Frugtbarere end den blotte Udenadslæren af Compendiet, jo fortere dette er, netop forde desmere Tid til Udviklingen, og da især Antiquiteterne, saaledes isoleret lærte, ere vanskelige at huske, kræve for Examens Skyld, ligesom Historien, Geographien og Bibelhistorien, en bestandig Repetition lige til sidste Dieblis, for at Intet skal være undfaldet Hukommelsen. Og endelig, hvis Professorerne først ere bemyndigede til at examinere videre i disse Fag, end der til nødvendig Dplysning og rigtig Fortolkning af alle Steder i de læste Autores behøves, hvilket desuden i mangen Punct er langt Mere end hine Compendier indeholde, da have der ikke nogen Forvisning om, at Examinationen ikke heri, ligesom ofte i Religionslæren og andre Fag, vil gaae videre, end til Compendiets Indhold, (idetmindste har man nok neppe noget Exempel

---

logiske Gjenstande, saa likes tilstrækkeligt vilde det dog være enten til at give den mere vidtstrakte mythologiske Kundskab, som dog formodentlig er den i Forslaget forlangte, eller til at efterlaae, naar der til et eller andet Sted i de gamle Autores behøves større Dplysning af Mythologien.

paa, at Examinator har taget den brugte Lærebog for sig eller altid holdt sig til hvad der af en paa samme bygget Underviisning kunde vides*): saa at Lærerne vilde blive nødsagede til, endog for Examens Skyld, at udstrække Underviisningen i disse Fag langt videre, og endda maa-
 see i dem risquere de samme Klager, som nu ere førte over Mangel af Ordforraad i Latinen.

Under disse Omstændigheder vilde altsaa vel Spørgs-
 maalet kun blive, om den fornævnte særskilte Underviis-
 ning i Mythologie og Antiquiteter var af den Bigtighed,
 at derfor maatte opofres enten nogen anden Disciplin el-
 ler en Deel af den Tid, der nu anvendes paa de gamle
 Sprogs Studium og Klassikernes Fortolkning. Mod de
 i ovennævnte Forflag anførte Grunde for denne Bigtig-
 hed maa jeg tillade mig at bemærke Følgende: Da der i
 Skolerne sædvanlig læses en betydelig Deel af Homer
 (idetmindste 4, hos os 8 til 12 Sange), Herodot (idet-
 mindste altid 2 Bøger), Xenophon (her i Skolen flere Bø-

---

*) Vist nok kunde derpaa svares, at en saadan Examination vilde blive alt for illiberal og en blot Ptolemæssig Lectie-
 høren, ei en Undersøgelse af, hvorvidt Underviisningen var
 bleven forbøiet og det Lærte gaaet over til virkelig Indsigt.
 Men da Dimission og Lærere nu engang skulle oære an-
 svarlige for hvad de Dimitterede vide, og Videnskaben er
 for vidt strakt til at Alt, hvad der horer til samme, kan
 fordres af Skoleunderviisningen, saa kan Læreren dog vist
 med Billighed fordrø, at Examinationen bør være indstræn-
 ket til de Grændser, hvortil Skolen har kunnet naae, naar
 de isøvrigt ikke er trukne snævrere, end Loven tillader.

ger baade af Anabasis og Memorabilierne), nogle Dialoger af Plato o. fl. (foruden hvad der i Elementarclasseurne kan være læst, f. Ex. her en betydelig Deel af Apollodor, Plutarchiske Apopthegmer, Stykker af Lucian o. d. men som ikke angives til examen artium), saa indsees ikke, hvorledes det græske Pensum kan kaldes „saa libet,“ eller anses for saa ufrugtbart i fornævnte Henseende, at det „langt fra ikke“ kunde „give tilstrækkelig Antedning til at meddele Ungdommen en endog kun skizzeret Kundskab om den græske Oldtids Forfatning og Tilstand,“ da Fortolkningen af disse Auctores netop om de vigtigste Punkter i samme giver en langt næiere og mere levende Kundskab om Oldtidens Tænkemaade og Tilstand, end et Compendiums korte og tørre Noticer, og de øvrige ikke kunne være af saa stor Vigtighed at lære at kjende, eller, som det menes, „være meget vigtige til at opfatte det Læste“ hvori det jo ingen Anvendelse finder, naar deri Intet forekommer om Gjenstanden, eller til „at vække en mere levende Interesse for Underviisningen og at gjøre den frugtbringende for den aandelige Udvikling“ hvad et Compendium neppe kan. Interessen maa jo fremkomme af den Auctors Indhold og Fremstillingsmaade, der læses, og skal ei indbringes deri af Antiquitetslæren. Skulde det vel f. Ex. være Kundskaben om den atheniensiske Criminalprocesmaade, der skulde give Discipelen Interesse for Platons Apologie, og ikke omvendt denne sidste Fortolkning, der gjorde ham det fornødent og forsaavidt interessant, at skaffe sig fornøden Kundskab om den første? Forud behøver han ikke denne Kundskab, da han faaer den under Fortolkningen af vedkommende Steder; ja, har han

modtaget den længe forud, kan den endog, da den ikke har havt det concrete Tilfælde at bindes til, igjen være glemt, naar den skulde bruges. Og ligesaa lidt kan jeg gjøre mig noget tydeligt Begreb om, hvad „Frugtbringende for den aandelige Udvikling der skulde ligge i summarisk at lære et Compendium udenad, istedetfor at drage Kundskaben af selve Forfatternes Læsning, medmindre det kunde antages, at man ved denne Læsning blot agtede paa Sproget og det Grammatikalske, og aldeles ikke paa Indholden af det, der læses. Thi vilde man maaskee sige, at Autores kunne læses med langt større Lethed, naar Disciplen iforveien vidste Besked om alt det Mythologiske og Antiquariske, der i samme kunde forekomme, da er det vel sandt, men deels kunde dette ikke være tilstrækkeligen tilveiebragt ved hine Compendier, deels maatte deres Læring jo være gaaet forud for Autorernes Læsning, altsaa være Læregjensstand for de lavere Klasser, og selvfølgelig ligesaa lidt blive særskilt Gjenstand for den akademiske Examen, som Grammatiken er det; deels endelig kunde der af samme Grund paastaaes, at et heelt Vocabularium skulde være lært udenad inden der begyndtes paa nogen Læsning, da forud enhver vet Kundskab om alle forekommende Ord ogsaa vilde lette Læsningen betydeligt. Som Ordene efterhaanden læres under og ved samme, og tillige deres Betydning i enhver Forbindelse, saaledes er det baade tilstrækkeligt og methodiskrigtigt, at Myther og Antiquiteter efterhaanden læres paa samme Maade. Hvad der ikke deri er forekommet, men til et senere Studium maatte være nødvendigt at erfare, staaer man da til den Tid efter i en større Haand-

bog, ligesom man gjør det med de Ord i Sproget, hvorom man i sit Skolekursus ikke har faaet tilstrækkelig Kundskab, og faaer da langt fuldstændigere og bedre Efterretning, end af den korte Notits i Compendiet. At „man kan træffe paa en Række af Steder, som ikke give Leilighed til dertil at knytte Spørgsmaal, hvorved Candidaterne kunde prøves i den her antydede Retning“ (d. e. om de vide saa meget af Mythologie og Antiquiteter, som der til en rigtig Fortolkning af de læste Klassikere behøves) kan — om det end ikke strax vilde falde i Minde, at mythologisk og antiquarisk Kundskab her ligesom gjøres til Hovedsæmmedet for de gamle Sprogs Studium — ligesaa lidet blive nogen gyldig Grund til at gjøre disse Fag til særskilte Examensgjenstande, da det for det Første ikke er nødvendigt, at deraf vides Mere, end der til Fortolkning og rigtig Forstand af de Auteurs, der læses, er fornødent, og Examinator altsaa, hvis han finder det fornødent, især at prøve, om Candidaterne have denne Kundskab, faaer at udsøge saadanne Steder, hvor der gives Leilighed til en saadan Prøve. Dernæst gaacr det hermed ikke anderledes end med andre til rigtig Fortolkning fornødne Hjelpekundskaber, s. Ex. i Syntaxen, Metriken, gammel Geographie og Historie. Ogsaa i disse Henseender kan der i en Række af Steder, som Examinator kan træffe paa, ofte ikke findes noget Betydeligt at spørge om, uden at man dog derfor skulde gjøre hver Deel til isoleret Examensgjenstand. Ved en saa kort Prøve, som vores examentium, kan nu eengang ikke Enhver examineres i Alt, hvad han maa have lært, og man maa nøies med at erfare, om Kandidaten har i det Hele saa megen Kund-

Kab og Dannelse, at han ikke er ubuelig til at antages, hvorfor og det undertiden foreslagne admissus eller non admissus maaskee kunde være nok; ved de Bedre kunde det snart være afgjort, og ved de Svagere kunde og burde Prøven da være længere og udstrækkes til mange forskellige Qvæstioner og Steder, for at see, om der var total Mangel af fornøden Kundskab og det ikke uheldigviis kun var de enkelte omspurgte Ting, hvori Examinanden har stødt an. Charaktergradationerne ere ved en saa kort Prøve endmere underkastede et Lykketref, og den, der i Dag kan faae et n. cont. kunde i Morgen for andre Quæstioners Besvarelse og under en anden Examinator faae h. ill. eller endog laud. Men maaskee have de philologiske Professorer undertiden hos nogle Candidater sporet en Mangel paa den mythologiske eller antiqvariske Kundskab, der til rigtigt at fatte og fortolke de dem til Exposition opgivne Steder var fornøden, og ansee det derfor nødvendigt, at der i den Henseende anstilles en egen Examination. Men hvad viser det vel andet, end at disse Steder ikke være rigtigt forstaaede eller ret interpreterede, hvorefter altsaa Charakteren maatte bestemmes, om end Examinanden vidste Compendiet nok saa fuldkomment udenad; ligesom der, om han ikke kunde finde ud af en Construction, deri heller ikke kunde ligge nogen Grund til at anordne en egen Examination af Syntaxen. Paa Anvendelsen kommer Alting an; er den rigtig, hvortil da Examination i dens Forudsætninger, hvorefter da ei kan tvivles? Og hvortil fremdeles videre historisk Kundskab om Myther og Antiquiteter, end den, der behøves til godt

at forstaae, hvad der af de Gamle læses i Skolen? Den fuldstændigere og mere udbredte Indsigt deri bliver jo den egentlige Philologs Sag, som ved et senere Studium skal uddanne sig, men behøves ikke til den almindelige Landsdannelse, som Skoleunderviisningen har til Diemeed. Desuden kunde her maaskee endnu bemærkes, at jo Mere der paalægges Skolerne, desto mere overflodig bliver Universitetets Underviisning, ved hvilken derimod nu de, til hvis Sag den større Kundskab i denne som i enhver Videnskabsgreen henhører, maae søge at forskaffe sig samme, men maaskee ikke engang vilde søge den, naar de troede i Skolen at have lært Noget deraf, om ikke endog mænggang faaet Affmag derfor, hvad de ved en tør Compensielæring let kunne faae, som f. Ex. fordm. ved Kalls Verdenshistorie. Men især maa det ikke oversees, at, ligesom Oldtidens Sprog læres langt bedre af Autorernes Læsning, end af Grammatiker og Ordbøger, saaledes læres ogsaa Oldtidens Forestillingsmaade, Liv og Sæder langt bedre, langt mere levende og beskueligt af de Skrifter, hvori disse vise sig, end af nogen mythologisk og antiqvarisk Lærebog, f. Ex. den heroiske Tidsalders Charakter af nogle Bøger i Odysseen, Fabelhistorien af Dvids Metamorphoser og Virgil, mangen Horatsisk Ode o. s. f. ligesom og ved Privatlectüre, isald det kunde lykkes at vække Sands derfor i Skoleaarene, af Bøger som den yngre Anacharsis Reise i Grækenland eller den nylig udkomne Gallus oder römische Scenen aus der Zeit Augusts von Becker; hvortil ogsaa kommer, at sliq Kundskab allerede tidlig ligesom viløbig kunde erholdes ved Valget af Læsebøger i Sprogene, f. Ex. i Mythologien af

Palæphatus eller Apollodor i de græske Begynderclasser, af hvilken sidste min græske Læsebogs 2det Cursus, ligesom tildeels og Jacobs'es giver et ikke lidet Udvalg af det Vigtigste, der ved Anmærkningerne, hvori tilføies saadanne Oplysninger efter de nyere Anskuelser, der som Forstands-gjenstand pleie at interessere Disciplene, kan blive desfrugtbare for den ungdommelige Aand, lede dem til at forstaae Mythernes Indhold og Grund, samt forsyne med et godt eller dog tilstrækkeligt Grundlæg for al paafolgende Læsning af Digterne; hvorefter i alt Fald Compendiet ikke kan nytte til Andet, end at samle Hovedpunkterne i Erindringen til Examen. Paa samme Maade har jeg ofte til Gjenstand for Taleoveller i Lydsken brugt at lade øverste Klasse lære et Par Sider udenad i Haackes Udris af den griechischen und römischen Alterthümer, hvorved da og biløbig lærtes endeel af Antiquiteterne, om de end ikke derved ganske fuldendtes eller tilfulde kunde huskes, og det uden den Byrde, som Udenadslæringen af det ovennævnte Compendium, naar det skulde vides til en Examen, vilde blive til for de unge Menneskers allerede noksom belæsfede Hukommelse.

Overhovedet endelig troer jeg aldrig stærkt nok at kunne udtale mig imod enhver Forøgelse af det meget Examenslæsning, hvormed vor Ungdom nu er overvældet mere end nok, eller af den slaviske Udenadslæring og lige indtil det sidste Dieblis fortsatte Indsamlen af historisk Kundskab, som saa meget hindrer den vigtigere Aandsøvelse, Fordøielse og Bearbejdelse af det indsamlede Materiale, kvæler al Aand og Lyst, alt frit og ægte Selvstude-

dium, og som oftest kun fremkalbes ved Evang*), Charakterer, Uretfærdigheds Pirring, Frygt for Udfaldet af Examen, især den academiske**), i det bedste Tilfælde af

- *) Den Tid, da Straffe vare Middel, skulde man dog haabe nu for det meste var forbi.
- **) Endnu een af F. A. Wolfs Ytringer herom (anf. Skr. S. 176) maa jeg tillade mig at hidsætte. „Perverse,“ siger han, „student, qui examinibus student. Alle liberale „Studien, illiberal behandelt, sinken noch unter das Hand- „werksreisen herab; illiberal behandelt sie aber Jeder, der „sie nur der Examen wegen betreibt; er gleicht dem Lehr- „jungen, der mehr den Tag des Gesellwerdens im Auge „hat, als das ganze übrige Leben. Unter der Examens- „Scheu versteigt die Liebe zu den Studien als solchen, da „doch vor allem dahin zu trachten ist, diese Liebe zu ihnen „recht anzufachen.“ Og giver ikke den daglige Erfaring af de Mange, der efter overstanden Examen ikke gaae videre i deres Videnskab, et Beviis paa Sandheden af disse Ord. Man uddvide derfor og skjærpe sine Fordringer til Skolerne saa meget man vil, den nuværende examen artium vil dog, saalænge den skal vedblive, altid hindre nogen ret videnskabelig Aand og Fremgangsmaade fra at udbrede sig i Underviisningen, og det netop jo flere og større Fordringer af det, der skal vides, blive; endstjøndt jeg dermed ingenlunde vil paastaae, at Alting strax vilde være bundet ved en pludselig Udfæstelse af samme, saalænge ikke alle Lærere ere aandrige, tænksomme og frit dannede nok, til at veilede Ungdommen til en liberalere Studeremaade, end den, de selv have været ansættede til. Kun skulde man ibetmindste ikke tænke paa at give hiin blotte Examenslæsning mere Næring, end den allerede har.

Pligtfølelse; ligesom og Lærerne næsten ikke kunne gjøre Andet, end for Examens Skyld idelig høre Lectier, i de øverste Klasser ligesaa vel som i de nederste, og Intet tør overlade til Disciplenes egen Lyft, Kraft og Virksomhed, hvilke ligeledes, for at Intet skal undfalde Hufommelsen, maae anvende saa Meget af den Tid, som bedre kunde bruges til at gaae videre, paa at repetere.*) Da nu dette Unds ikkun desmere vilde forøges ved Indførelsen af et særegent Cursus og Examination af de ovenmeldte to Videnskaber, idetmindste Fordelen deraf ikke vilde veie op mod Skaden af den Tids Tab, der især i det sidste Aar er Dimittenden saa vigtig, og med større Nytte kunde anvendes paa mere Læsning af Classikerne selv, samt det Nødvendigste eller Væsentligste af disse Discipliner i alt Fald læres ved de Tutorers Læsning, til hvis Fortolkning de henhøre, tildeels og i den gamle Historie; og endelig denne Sønderlemmelse af sammenhørende Videnskaber snarere gjøre Underviisningen uvidenskabelig end frugtbar: saa synes det raadeligst, at et særegent Foredrag af disse

---

*) Et Fortrin for vores have i den Henseende de tydske Skoler, i hvilke der, fordi ingen Universitetsexamen gjør den bestandige Repetition og Examination nødvendig, kan vintes saa meget mere Tid til bestandig Fremlæsning, og Forberedelsen mere overlades til Disciplens eget Studium, saa at der f. Ex. i vore Hertugdømmers Lærbeskoler, hvor hele Underviisningen dog kun har 26 Timer ugentlig i Alt, ofte er læst betydelige Stykker af Thucydid, Demosthenes og Tragikerne, og ligeledes i Latinen ved mere Læsning er gjort forholdsviis større Fremfribt.

Discipliner ligesaa vel som af den gamle Literaturs Historie m. m. forbeholdes Universitetet, hvor de baade bedre og fuldstændigere kunne behandles, og, da Skolen har forsynet med de nødvendige Forkundskaber deri saavel som i de gamle Sprog selv, Foredraget ganske kan indrettes efter de Studerendes Tær, for hvis Bestemmelse denne Kundskab isærdeleshed er vigtig, d. e. Philologernes.

For Skolen vil det være langt mere stemmende saavel med Underviisningens Diemeed som med en rigtig Methode, at Disciple i de øverste Klasser, istedetfor at lære et Par Compendier udenad, blot henvises til udførligere Haandbøger, som det kunde paalægges dem at anskaffe sig ligesaa- velsom Lexicon, og af hvilke der allerede i Reformens første Tider besørgeedes en dansk Oversættelse af Lichenburgs Handbuch der klassischen Literatur, men i hvis Sted jeg endnu hellere vilde anbefale den nyeste Bearbejdelse af Schaafs Enclopædie der Alterthumskunde, den første Deel (den gamle Literaturs Historie) bearbejdet af Schind'e, den anden (gr. og rom. Antiquiteter) af Horman, Magdeburg 1837; ligesom det og kunde være nyttigt, at der til fælleds Brug i Klassen hensattes et Exemplar af Sundes Realschullexikon. Disse Hjælpemidler vilde være langt mere hensigtsmæssige til at befordre, hvad der er det ønskeligste, Disciplens eget Studium. At Sproget er tydsk bør nuomstunder ingen Hindring kunne blive for nogen Discipel, ja endog være til saa megen Øvelse i dette Sprog, at jeg ikke engang vilde tiltraade nogen dansk Oversættelse af hine Skrifter. En saadan Brug af påsende Hjælpemidler vilde befordre det frie egne Studium, hvorved Discipelen selv vilde søge, hvad han til Gjen-

standens Dplysning behøver; den flaviske Udenadslæsning af Lectier, som kan være nødvendig for Begynderen, der ikke kan gaae paa egne Been, burde dog for de Eldre eengang ophøre.

XII. Om den philosophiske Examen's første Deel eller den saakaldede Examen philolo- gicum ved Universitetet.

(Første Punkt af en Betænkning over et til den Kgl. Direction indgivet Forslag til adskillige Forandringer i det lærde Underviisningsvæsen.)

Uerførst synes det mig af Universitetsforordningen af 7de Mai 1788 at fremlyse, at det ikke har været Lovgi-berens Hensigt, at denne Prøve skulde være nogen for sig bestaaende Examen, men allene være et Tillæg til examen philosophicum (jvf. Cap. III § 11) for at erfare „om Candidaterne i deres første Tid ved Academiet have fortsat deres Flid in philologicis“, (thi Mathematisk henhørte den Tid ikke under examen philologicum, hvortil den først senere er bleven henlagt). Dette er uden- tvivl Aarsagen til, at der til denne Examen ikke er an- ordnet i Philologien Mere end „en latinſk og en græſk Au- tors“ Fortolkning, dertil „en betydelig*) Deel af Histo-

---

*) Ved „betydelig“ forstaaes her uden tvivl ikke „stor“, der ei i et halvt Aar kunde fuldendes og heller ei svarede til de øvrige Forbringere til Examen, men snarere en vigtig Deel, som man ogsaa sædvanlig kun har valgt.

rien, som i Særdeleshed kan være bleven forklaret af en eller anden Professor," samt for dem, der ville studere Theologie, „et eller andet Stykke af den hebraiske Bibel," thi „at forhverve sig endnu større og mere udbredt philologisk og historisk Indsigt, overlades til enhver besynderlige Leilighed og Bestemmelse." Ikke heller var det bestemt, at det hele første akademiske Aar skulde allene opføres til præliminaire Studia, da det i § 12 hedder, at der skal „i enhver cursu semestri læses over Alt hvad til den philosophiske Examen" (hvorunder den philologiske Deel og var indbegreben) „udfordres"; hvilket og saaledes i Førstningen skeede. Jeg selv, som i samme Mars December blev Student, horte Vinteren derefter alle disse Forelæsninger, og afslagde, tilligemed endeel Andre, begge Prøverne et halvt Aar derefter i Aprilmaaned 1789, hvorved vi da vare satte i Stand til strax at kunne begynde paa vort Hovedstudium, og det første akademiske Halvaar var bleven godt benyttet. De Fleste deelte derimod Examen, da det vist nok var alt for mange Collegier at høre paa eengang, og toge efter Behag den ene eller den anden Deel i April, og den øvrige, Somme ogsaa først begge Dele, i October. Senere hen blev den, i mine Tanker mindre heldige, Foranstaltning truffen, deels at Ingen maatte fuldende begge Prøverne i et halvt Aar, hvilket satte en ikke gavnlig Hindring for Gliden hos mangen Een, og deels at den philologiske Deel først skulde fuldendes, hvilket havde den skadelige Følge, som af Forslagets Forfatter ei heller er bleven upaaagtet, at dette

Kun blev et Slags fortsat Skoleunderviisning**), som, uagtet Professorerne udvidede deres Fordringer, dog for endeel ikke benyttedes med nogen synderlig Lyft eller Flid, saa at det første akademiske Halvaar gik saagodtsom spilbt for Mange. Af disse Aarsager og efter denne Erfaring vilde det altsaa vist være høisttilraadeligt, ganske at ophæve denne overhovedet lidet nyttige eller Hensigten opfyldende Fortsættelse af noget Philologie og Historie ved Universitetet, hvad enten man saa vilde henlægge det til Skoleunderviisningen saaledes som længere hen i Forslaget er proponeret, eller lade det uden Videre bortfalde fra 2den Examen, saaledes som førend 1788 var Tilfældet, uden at dog, saavidt erindres, de Studerendes Dannelselse derved dengang leed nogen Mangel. Dette vilde, i hvilket man end valgte, have den vigtige og høistnyttige Følge, at de unge ved Universitetet optagne Studerende da strax kom til at begynde paa Discipliner, som for dem havde Nyhedens hele Interesse, og som de ikke, uden Fare for at blive ukyndige deri, turde forsømme eller op sætte, og altsaa selv vilde finde det nødvendigt for sig, strax og uafbrudt at besøge de dertil veiledende Forelæsninger; hvorimod de nu, jo bedre den philologiske og historiske Underviisning i Skolen har været, desto mindre behøve eller troe at behøve den akademiske. Eller vilde man maaskee mene, at de unge Studenter vilde tabe for Meget ihenseendetil deres almindelige Dannelselse ved Tabet af de Studier, som ex.

***) Det samme er nu tilbeels og Tilfældet med den rene Mathematik, da den nu og doceres i Skolerne.

philologicum foranlediget, da vil dette Savn let kunne erstattes ved at paabyde de lærde Skoler, hvad der kan skee endog uden Udvidelse af disse, den til examen philologicum befalede Fortolkning af en latinsk og en græsk Autor mere, end der nu er befalet at angives til examen artium, ligesom og nogle Stykker af den hebraiske Bibel foruden de sædvanlige 40 Capp. af Genesis, hvilket alt allerede nu skeer i flere Skoler og idethøieste vilde fordrø et halvt Aars Tid længere Underviisning i den øverste Klasse.*) Og hvad Historien angaaer, da læses den allerede nu i Skolerne — næsten kunde man sige til Skade for de øvrige Fag — idetmindste mangesteds i saadan Udførelighed, at Forordningen vel neppe kan have tilsigtet den større, eller i alt Fald kunde det Mere, som Forelæsningerne kunde give over en enkelt Deel eller et Afsnit af samme, let meddeles, naar endeel af Detaillert i de mindre vigtige Staters eller Perioders Historie indskrænktes, hvorved fornøden Tid kunde vindes til en udføreligere, og derved tillige interessantere, Behandling af et saadant enkelt Afsnit. Og nu endelig Mathematiken, som efter Forordningen ikke engang henhører blandt Gjenstandene for ex. philologicum, og heller ikke dengang

---

*) Dgsaa dette er en Grund for Nyttens af den Foranstaltning, som nedenfor i denne Betænkning nærmere skal omhandles, at Optagelse ved Universitetet igjen maatte finde Sted to Gange om Aaret (i April og October), saaledes som i den ovenmeldte akademiske Forordn. af 7de Mai 1738 er befalet, og for hvilket der, naar ex. philol. affattes, aldeles ingen Hindring mere kan tænkes.

doceredes i Skolerne, den er jo nu siden 1796 optagen itlandt Skoleunderviisningens Gjenstande og læres der næsten i samme Omfang, som forud fordredes til examen philosophicum, eller, ifald dette ikke skulde være tilstrækkeligt til det fornødne Grundlæg for at forstaae Forelæsningerne over Physik og Astronomie, da lettelig ved et lidet Tillæg kunde bringes dertil eller i alt Fald igjen henlægges til ex. philosophicum. (Forordningen fordrer jo ogsaa kun i § 10, at Candidaterne skulle kjende det meest almeennyttige af Naturlæren og Astronomien, som der da ei kan forudsættes dybere eller mere vidtstrakt Indsigt i Mathematiken til at lære, end der nu faaes i Skolerne*). Og saaledes vil da efter min Formening den saakaldte lille philologiske Examen uden mindste Betænkelighed strax kunne affkaffes, hvad ogsaa Forslagets Forfatter med Gøje tilraader, „for at fremme en friere Udvikling af det akademiske Studium.“ Den bør det i mine Tanker saa meget mere og snarere, som den ringe Nytte, den stifter af et lidet Tillæg til Skolekundskaberne (der, naar Skolerne opfyldte deres Diemeed, ikke kan være fornødent), ingenlunde kan opveie den Skade, som den gjør ved ikke at hæve Studenten til noget Andet og Høiere end han allerede lærte, ved at formindste hans Lyst, naar der ikke bydes ham noget Nyt og Interessantere, ved at

---

*) Vi kunde i min Tid fuldkommen forstaae baade Kræsenstein og den saa klart docerende Bugge, omendstjændt vi slet ingen Mathematik forud havde lært og først lærte den samtidig med Physik og Astronomie.

give ham Anledning til en Efterladenhed, som let bliver til en skadelig Forsømmelighedsbane, eller dog til at spille en stor Deel af hans første akademiske Halvaar, saa at han, naar det andet Halvaar bliver anvendt paa Forberedelse til ex. philosophicum, efter et heelt Aars Forløb endnu ikke har faaet mindste Begreb om den Videnskab, for hvis Studiums Skyld han egentlig var kommen til Akademiet, ikke engang har faaet en directe Propædeutik dertil (undtagen forsaavidt han vil studere Philologie,) og ikke er et Skridt nærmere dertil, end den tydske Student strax ved sin Ankomst til Universitetet, ja den Fatigere ofte har tilsat den Smule, han skulde have til sin Underholdning ved samme, og maa drage derfra en Tidlang uden engang at have begyndt paa sit Hovedstudium eller vide, hvorledes han i Traværelsen kunde dyrke det paa egen Haand. Saalænge det var Forfæst, at det hele første akademiske Aar skulde anvendes paa Philosophie samt reen og anvendt Mathematik, og forinden disses Afsløvning intet Brødstudium maatte begyndes, var det vist og vel betænkt, at den Tid, Studenten derfra godt kunde faae tilovers, anvendtes paa en biløbig Fortsættelse af de i Skolen drevne philologiske og historiske Studier, især naar disse der ikke kunde forudsættes at være behandlede videnskabeligt nok; men da man gjorde dem til udelukkende Gjenstand for det første akademiske Halvaar, og derefter Philosophie, Physik og Astronomie maatte optage det andet, synes det dog virkelig at være en Udslen med Ungdommens Tid, saalænge at holde den ude fra det, der er dens Hovedsag. Hertil kommer endnu, foruden hvad Andet Forslagets Forfatter ypperligen har viist om den philologiske

Proves Unødvendighed og Skadelighed, ogsaa den Grund, at ikke Akademiet selv bør være Forberedelse til de akademiske Studeringer, men Skolerne, hvad de og siden deres Reform i høiere Grad end forhen ere, da, idetmindste i nogle af dem, de philologiske Studier behandles mere videnskabeligt*), og Mathematiken, som indtil 1796 var forbeholdt Akademiet, nu er en Hoveddisciplin i Skolen; og Mere af begge Dete ligesaa lidt, som Naturhistorien, der allene er anordnet som Æquivalent for Hebraikken, er absolut fornødent til noget Hovedstudiums heldige Dyrkelse ved Akademiet eller til hvad man kalder almindelig Dannelse: hvilket jeg fordetsførste maa tillade mig at bemærke imod Hr. Forfatterens Mening, at „saalænge Skolerne ikke kunne (?) præstere det Mere i Philologie og Mathematik, som af dem maatte fordres“ (burde vel hedde „er fornødent“ — hvilket vel er et Spørgsmaal om Skolerne ikke nok kunne, eller vel allerede virkelig præstere, thi Professorernes subjective Fordringer ere, ihvor velgrundede de end kunne være, endnu ingen Lov eller nogen objectiv Fornødenhed) „og saalænge Underviisning i Naturhistorien ikke i dem er indført,“ vilde han „forestaae, at „foreskrive en Prøve i Trigonometrie, Stereometrie og Algebra, Statistisk (istedetfor Historie), i Naturhistorie og „maaskee i græsk og romersk Archæologie' eller Litteraturhistorie i Forbindelse med den philosophiske Prøve“; hvorefter jeg for det Andet og maa erindre, at dette da atter blev en

---

*) Hvor det ikke skeer, er det allene en Følge af at der er ansat Lærere, som ikke kjende deres Videnskabs Løbende, og blive staaende ved det blot Mechaniske.

ny Examen, kun af anden Natur og af andre Gjenstande, end den, Forordningen byder, hvis Hensigt med dette Tillæg af Philologie og Historie aabenbar kun har været, at den Tid, de unge Studerende i deres første akademiske Aar kunde godt faae tilovers fra Philosophie og Mathematik, maatte anvendes til Fortsættelse af de Skolevidenskaber, der især kunde befordre Aandsevnernes, Tænkningens og Smagens Uddannelse og være af gavnlig Indflydelse paa ethvert Studium, som de Unge i Tiden maatte vælge, hvorimod de af Forf. i deres Sted foreslagne, paa Mathematiken nær, som desuden egentlig henhører under den philosophiske Examen, kun bestaaer af Sukommelsesgjenstande, som det vel kunde være ret artig at vide Noget om, men som dog egentlig kun ere nyttige for enkelte Fags Studium, saasom Statistiken for Lovkyndighedens, Naturhistorien for Lægekunstens, Archæologie for Philologiens, og hver af dem altsaa for den, der ikke vil lægge sig efter det Fag, hvortil de henhøre, kun vilde være en Byrde, som han efter Examen's Fulbendelse vilde være glad ved at kunne aflægge. Det vilde altsaa kun blive en Foranstaltning til ligesom at give Studenten noget Mere at bestille i hans første akademiske Aar, hvilket Overflud af Tid dog langt hensigtsmæssigere kunde af ham anvendes til den Begyndelse paa hans egentlige Fags Studium, hvorom vi ret strax skulle tale. Men især maa det mærkes, at naar det i Forslaget hedder, at „det Mere af Philologie og Historie, som nu fordres til 2den Examen“, skulde „saalænge Skolerne ikke kunne præstere det,“ erstattes ved en akademisk Underviisning, ikke, som

man skulde vente, i Philologie og Historie, men i hine ganske andre Fag, da bliver det jo ingen Erstatning for det Mere af Philologie, som vil savnes, medmindre det skulde være ligegyldigt, hvad den Studerende lærte, naar han blot lærte Noget; og desuden en blot interimistisk Foranstaltning, indtil Skolerne kunde præstere det Mere i Philologie og Historie (hvad de vist nok allerede nu kunne især naar ex. artium ophævedes ved Universitetet); men hvorfor skulde da hine heterogene Fag i den Mellemtid være mere fornødne, end siden, naar de, efter Skolernes store Fremgang i Philologie, igjen vilde blive affæffede? behøves de, da ville de altid behøves, i hvor stor philologisk Kundskab der end i Skolen var erhvervet; og er det ikke Tilfældet, da var der jo heller ingen Grund til for en kort Tid at gjøre deres Studium til Pligt.*) Ligeledes kan man og gjøre følgende Slutning: Ere de i Forordningen paabudne philologiske og historiske Læregjenstande nødvendige, da tør man ei ombytte dem med andre; men ere de det ei, eller kunde de i alt Fald foretages i Skolen,

---

*) Vil en Præst s. Ex. i sin Tid kunne more sig i sine Fritimer med Mathematisk, Naturstudium, profan Philologie o. d. udenfor hans Kald liggende Sygler, da bør Sligt være hans egen Lyst overladt; foreskreven bør en Forberedelse dertil, som hans Bestemmelse ikke fordrer, ei være ham, især naar den endog hindrer ham i at naae samme saa fuldkomment som muligt; og i alt Fald er jo, naar Et af To skal være, den befalede ex. philologicum en mere hensigtsmæssig Forberedelse til alle Embedsstudier, end den af Fors. ny foreslagne.

hvorfor da enten dermed eller med andet ikke mere Nød-
 vendigt berøve de unge Studerende den Tid, og lade dem
 anstrænge de Aandskræfter, som de med mere Nytte kunde
 anvende paa Gjenstande, der vare dem vigtigere til deres
 Hovedsiemeeds Opnaaelse? Af disse Aarsager maa jeg
 altsaa tillade mig den Formening, at, hvad enten Sko-
 lerne kunne præstere det, der nuomstunder fordres til ex.
 philologicum, eller ikke, vilde hverken denne eller nogen
 anden Examen i dens Sted være enten nødvendig eller
 tilraadelig, men den ved Philologicums Afskaffelse vundne
 Tid med større Nytte kunne anvendes af Enhver til tilligemed
 de philosophiske at høre propædeutiske Forelæsninger
 over den Videnskab, han vilde gjøre til sit Hoved-
 studium. At høre 5 Timers daglige Forelæsninger, især
 i Rab, er desuden ogsaa alt for meget forlangt af Stu-
 denten, hvis han skal kunne høre dem med lige spændt
 Opmærksomhed, end sige, at han da skulde foruden dem
 endnu høre andre over sin valgte Hovedvidenskab. Den-
 ne herlige Idee maa altsaa og gaae forloren, hvis ex.
 philologicum skal vedblive eller en lignende sættes i Ste-
 det. Derimod troer jeg, at den høit agtede Forfatters op-
 perlige Siemeed fuldkommen og bedst vilde opnaaes, og vore
 unge Studerende have samme Nytte af deres Ophold ved
 Universitetet, som de Tydske, hvilke intet saadant Baand
 er paalagt og hvis Flid dog sædvanlig ikke er mindre,
 dersom det bestemtes, eller gjordes til Skik, at der strax
 efter Inscriptionen det første Aar igjennem hørtes føl-
 gende Forelæsninger:

A af Alle

1) et fuldstændigt Cursus af Philosophien, som den, der er nødvendig for Enhver, i hvad Fag han end vil studere, den theoretiske et heelt Aar igjennem omtrent 1 Time daglig eller 6 ugentlig

den practiske et halvt Aar igjennem omtrent 1 Time hver Dag eller 3 ugentlig,

2) $\frac{1}{2}$ Aars Cursus af Phsyken 3 T. ugtl. } vovelviis hvert
3) $\frac{1}{2}$ Do. af Astronomie ligel. 3 T. } andet Halvaar.

begge vel egentlig ikke nødvendige for de tre sædvanlige Brødstudier, undtagen Phsyk for Medicinere, men dog nyttige til almindelig Aandsdannelse og saadanne, at de let kunne gøres interessante for Alle, samt tjenlige til at tilintetgjøre Dvortroe, og derfor paa vore Tider endog vigtige for Theologen. Forordningen forlanger ogsaa kun det Almeennyttigste af disse Videnskaber. Og endelig 4) hvis mere Mathematik, end der var læst i Skolen, skulde være absolut fornøden, da i det første Halvaar et Cursus over det Vigtigste af Trigonometrie, Stercomet. ie og Algebra.*)

Dette vilde efter min Regning blive 2 Timer det ene, og 2, høit 3 Timer daglig i det andet Semester; Mere maatte det ikke være, for at der kunde blive 1 a 2

*) Jeg troer det kunde undværes, da den, som har Lyft til Mathematik, nok alligevel, naar Studierne bleve friere, vilde høre saadanne Forelæsninger, og det for de Andre kun vilde være et unyttigt Tvangsarbejde, som de ved en Manubucteurs Hjelp kun vilde søge at faae for Examens Skyld fuldendt og siden lægge paa Hylden.

Timer daglig (hvilket endda er lidt nok) tilovers til at høre de specielle propædeutiske Forelæsninger for hver i sit valgte Fag, hvorom vi strax nærmere skulle tale. Altsaa i det høieste 4 foreskrevne Timer daglig; thi nogen Tid burde udentvivl levnes Studenten til at kunne efter egen Tilbøielighed endnu desforuden høre over en eller anden Videnskab, som ei var Examensgjenstand, f. Ex. en philologisk, æsthetisk, mathematisk Forelæsning. Dette frivillige Studium, som paa tydske Universiteter er saa almindeligt, men hos os, hvor det reent kvæles af Examenslæsning og befalede Collegiebesøg, næsten ukjendt, i det mindste ikke sædvanligt, vilde det i mine Tanker være høist vigtigt at oplive, for saavel at befordre en liberalere Studeremaade og større Selvvirksomhed hos de unge Mennesker, som at opmuntre Professorerne til at bestræbe sig for at gjøre deres Forelæsninger interessante og vinde de Studerende for Videnskaben. Thi — det være sagt uden Hensyn til Noget, altsaa og uden Fornærmelse for Noget — i Tydskland faaer kun den Professor, der læser godt, Tilhørere, og Concurrencen med privatim docentes holder ham (hvad selv en Professor i Kiel ifjor Sommer udtrede for mig) i Ande og nøder ham til at skride frem med Tiden og til at gjøre sig al mulig Flid; hos os derimod kan det være ligegyldigt, hvoreledes Docenten læser, naar Studenterne i alle Tilfælde skulle høre ham som deres tilkommende Examinator. De nu nævnte Fag kunde da ene blive Gjenstande for examen philosophicum saalænge samme skulde vedblive; thi naar det først var bleven Brug og Tone ved Universitetet, det første Aar at høre idetmindste Philosophie, kunde denne Examen maaskee

og bortfalde, og en Attest om at have hørt Forelæsnin-
ger og bivaanet Examinatorier være nok, da Philosophien
saa, ligesom i Hertugdømmerne, kunde enten examineres,
eller, haad der er Hovedsagen, middelbar vise sin Indfly-
delse, ved Embedsexamen; hvad jeg dog, for at Overgan-
gen til den nye Indretning ei skulde gjøres for pludselig
med Eet, ei vilde tilraade at foretage strax. Det er ogsaa
godt, at de unge Mennesker kunne ved en Examen documentere,
hvorledes de have anvendt deres første akademiske Aar.—Tiden
til denne Examen kunde i Almindelighed bestemmes til et Aar
efter Inscriptionen, dog uden at være formeent Noget,
om han vilde tage den et halvt Aar tidligere (hvilket f.
Ex. kunde være Tilfælde med dem, der havde studeret ved
et fremmed Universitet, isald de ikke endog reent skulde være
fritagne for denne Examen, eller med meget opvakte Hoveder)
eller om han vilde udsætte den længere (hvad f. Ex. Syg-
dom eller andre for ham indtrufne Omstændigheder kunde
have gjort ham til Nødvendighed). Den maatte til den
Ende afholdes to Gange om Aaret, i April og October, hvil-
ket ikke kunde genere Professorerne, da Antallet af exa-
minandi blev det samme, men kun fordeelt paa to forskjel-
lige Tider, hvilket endog vilde være en Lettelse for Exa-
minatorerne. Slet ingen Tid at fastsætte de Studerende
i Almindelighed til denne Examen, naar den kun toges,
førend Embedsexamen, vilde jeg dog meget fraraade, deels
fordi det for unge Mennesker er godt at have et Baand
paa sig, som hindrer dem fra, især i Førstningen, efterat
de ere blevne sig selv overladte, at spille Tiden, og deres
Forældre kunde overbevises om, hvad Flid de i den Tid
havde anvendt, og deels fordi Arbeidet til ex. philosoph.
filbigere hen vilde dissipere dem for meget fra de Studier,

som til Embedsexamen vilde være fornødne. Kun at Fordringerne om Tiden ikke bestemmes for strængt uden Undtagelsers Tilladelse. Ligeledes kunde det og være et ligesaa nyttigt som billigt Baand, naar det, ligesom nu, gjordes til Betingelse for academiske Beneficiers Erholdelse, at den Ansøgende altid forinden skulde have bestaaet ex. philosophicum idetmindste med Charakteren haud illaud. Derved vilde da og Professorerne for endeel befries for Udstedelsen af de i andet Fald fornødne mangfoldige Attester; endskjøndt jeg ikke vil nægte, at disse kunde faae langt større Sikkerhed, naar de kun gaves for Bivaanelsen af Examinatorier, hvis Brug Hr. Forfatteren medrette anpriser, og derfor tillige og være at producere. Men ubetinget maa jeg bistemme hvad den Samme anfører imod det uheldige Princip, som man saae ofte hører paaberaabe, om Nødvendigheden af at skjærpe Examina og fordre flere og sværere Prøver aflagte ved samme, end de, som Hensigten af Examen nu eengang forlanger, eller Maalet af de Kundskaber, som med Billighed kunne fordres af Examinander af den Alder, i Almindelighed kan tillade. Examiners Hensigt skal jo dog ikke være den, at gjøre Studierne byrdefuldere, end disses Diemeed kræver, eller derfra at udelukke alle dem, hvis enten intellectuelle eller oekonomiske Evner gjøre dem det umuligt at overkomme Mere, end der til dette Diemeeds Opnaaelse er nødvendigt. De, der foreslaae saadanne Skjærpselser og nu fordre af de Unge, hvad senere egne Studier have lært dem videre, burde betænke, hvorvidt de selv i deres Studenteraar vilde have været tjente med, om Fordringerne den Tid havde været for høie. Man sammenligne hermed F. A. Wolfs Bemærkning, see ovf. S. 70

B De propædeutiske Forelæsninger i de specielle Fag, som formenes at burde tilligemed de philosophiske i det første akademiske Aar høres af de unge Studerende, som have bestemt sig til samme, formeentlig 1 Time daglig, dog uden at blive Examensgjensstand førend i sin Tid til Embedsexamen, hvortil de henhøre. Naturligviis maatte disse Forelæsninger holdes af det vedkommende Facultets Professorer, i Overeensstemmelse med Forordningen af 7 Mai 1788 Cap. 1 § 8. Saaledes vilde enhver ung Student i Tide faae tydeligt Begreb om den Videnskabs Bæsen, hvortil han vil applicere sig, lære hvorledes han burde ved sit Selvstudium gaae frem deri, og i al Fald kunne betids changere, hvis det Studium, han havde valgt uden at kjende det, men blot af udvortes Grunde, ikke stod ham an. Dgsaa, vilde han ei, som nu ofte, efterat have studeret et heelt Aar, endnu være uenig med sig selv om, hvad han vilde studere. Disse Forelæsningers Gjenstande vilde efter min uforgribelige Mening blive følgende.

a) for tilkommende Theologer: en Hodegetik til samtlige theologiske Videnskabers Studium, forbunden med literair Anviisning til de vigtigste Hjælpemidler, eller theologisk Encyclopædie, naturlig Theologie med jevnlig Henblik til den aabenbarede, Hermeneutik, Indledning til det N. T. Skrifter, muligen og Eregese af en eller anden lettere Bog i det N. T., et halvaarigt Cursus Hebraisk eller Fortolkning af en poetisk Bog i det G. T. (3 Timer ugentlig) — men dog ikke alt dette paa engang, og alt tilsammen ikke Mere, end der kunde fuldføres i 1 Time daglig tvende Semestre igjennem, med mindre Mathema-

tik, Physik og Astronomie ei skulde kræves til den Examen, fra hvilke da mere Tid kunde vindes.

b) For Juristerne: en encyklopædiske Indledning til Lovkyndigheden, et Cursus over Naturretten, eller hvad Andet Kyndige i det Fag, hvorom jeg ikke tør tiltroe mig Indsigt nok til at tale, maatte finde passende til Begyndelsen af Studiet — men ligeledes i Alt ikke mere end 1 Time daglig.

c) For Medicinerne: et Cursus af Naturhistorien, fornemmelig Botaniken, forbundet med Excursioner om Sommeren, Physikens chemiske Deel, samt en Indledning om Lægevidenskabens Grene og Veiledning til dens Studium med literaire Anviisninger, eller hvad andet Kyndige maatte finde hensigtsmæssigt — ligeledes kun 1 Time daglig.

d) For Philologer: et Cursus af den gr. og rom. Archæologie, Antiquiteter, Mythologie, samt den gamle Literaturs Historie i kjernefuld Korthed, philologisk Exposition af en græsk og en latinsk Autor, tilligemed en Veiledning til Philologiens Studium med literær Anviisning o. d. ligeledes Alt kun en Time daglig.

e) For Matematikere og Polyteknikere: et Aars Cursus over forskellige mathematiske Videnskaber som videre Fortsættelse af hvad der i Skolen var lært, ligeledes kun en Time daglig. Og da disse Forelæsninger vilde besøges af alle dem, der studerede Mathematiken af Lyst, men for de andre kun er et Tvangsarbejde, som de meest hulle sig igjennem ved en Manudactors Hjælp, og siden lade fare saasnart examen philosophicum er fordi, var det sikkert bedst, at den ikke foreskredes som Fordring til

denne Examen, men acquiesceredes ved hvad der var deraf lært i Skolen, hvor dens Hensigt ogsaa kun er den formelle, at skærpe og uddanne Aandsøvnerne, ikke at danne tilkommende Mathematikere, skjøndt det vel ofte kan være en Følge deraf, ligesom og de andre Skolediscipliner, saasom Philologie, Religionslære o. s. v. kun sigte til almindelig Aandsdannelse, ei til at skabe Philologer eller Theologer.

Eller skulde der f) være noget andet specielt Fag, hvortil den, der tog *ex. philosophicum*, udelukkende vilde opofre sig, da kunde der vel let findes *Equivalenter* for det, som de Dvrigte ved Siden af *Exregjenstandene* til *ex. philosophicum speciatim* maatte studere.

Men for Alle, i hvad Fag de end valgte, maatte der ikke, som ovenfor er bemærket, være foreskrevet at høre Mere end højst 4 Timers Forelæsninger om Dagen, og endda gives et Mellemrum af 10 Minuter (i Berlin er det 1 *Quarteer*) imellem to paa hinanden følgende. Vil man befordre Flid baade i at høre Forelæsninger og i eget Studium, maa man ikke paabyde for Meget af de første. Siden bliver det jo endog overladt Enhvers frie Villie, hvilke og hvor mange Collegier han daglig vil høre. Kun i det første Aar kan man endnu, som i en Overgang fra Skoletvangen til den akademiske Frihed, lade de Unge gaae lidt mere i Ledebaandet og foreskrive dem de Skridt, hvortil de endnu kunne behøve en Fører, blot at dette ikke bliver mere byrdefuldt og tvingende, end nødvendigt.

Paa denne Maade troer jeg nu, at alle de betydelige Fordels, som Forslaget har til Hensigt, ved Akademiet bedst

og fuldkomnest kunde opnaaes. Kun den ene maa-
 skee ikke saa ganske, som vilde følge af, „at yngre besøg-
 de samme Forelæsninger, som ældre Studerende,“ saa-
 som de første ikke blot in philosophicis, men selv i de-
 res 'specielle Fag, fik deres egne Forelæsninger for sig.
 Men da de dog, naar de fik nogen mere Tid at dispo-
 nere frivilligen over, kunne formodes at ville, naar de der-
 til opmuntredes, høre en eller anden Forelæsning mere
 end de foreskrevne, og der komme sammen med de ældre
 Studerende, ligesom og af disse mangen Een maa skee vilde
 besøge de introductive Forelæsninger, naar disse ikke ene
 og allene vare indrettede efter de første Begynderes Tær-
 og der ei hvert Aar blev læst det Samme, som i det fo-
 regaaende, samt der endelig ved Fordelingen af Tilhø-
 verne efter de forskjellige Fag, ikke saa Mange af de blot Unge
 vilde komme sammen paa eet Sted, som nu ved de saa-
 kaldte Husforelæsninger, saa mener jeg, at hlin unægtelige
 Fordeel dog for endel vilde naaes.

Men holdtes der nu saadanne veiledende Forelæsninger
 i ethvert Videnskabfag for Studenterne allerede i deres
 første akademiske Aar, da bortfaldt ogsaa Nødvendigheden
 af den „Veiledning til at følge en bestemt Plan for de-
 res Studeringer,“ som Forfatteren foreslaaer at skulle gi-
 ves dem af deres Privatpræceptor, der desuden, naar de-
 res valgte Fag ei var hans, ikke engang kunde give dem
 samme. Og hvad „Tilsynet med deres Flid“ angaaer, da
 vilde det blive en vanskelig Sag med unge Mennesker af
 den Alder, om hvilken det hos Horats hedder *imberdis
 juvenis, tandem custode remoto, gestit pari-
 bus colludere, monitoribus asper &c.* De, som

meeft kunde behøve en faadan Controll, vilde vist nodigst underkaste sig den, og de fleste Professoreer snart blive kjede af den Forretning, som de vel ikke engang alle vare skikkede til at varetage. At Studenterne til visse Tider skulde melde sig hos Privatpræceptoren og høre hans Formaninger, vilde heller ikke hjælpe stort. han kunde alligevel ikke efterspore alle deres Veie. Jeg tvivler derfor høilig om, at denne Indretning, i hvor smuk den end i Ideen er, vilde, om endog Antallet af de Anbetroede blev mindre, bringe større Nytte, end den hidtil har bragt, og mener derfor, at den ærede Forfatter af Forslaget har gjort meget Ret i „ikke paa nogen Maade“ at lade samme være betinget af denne Indretning.

Søvrigt vilde det udentvivel være billigt, at de nuværende philologiske, historiske og mathematiske Professoreer, forsaavidt deres Gage maaskee kan være bestemt med Hensyn til den Indtægt, de kunde have af deres Forelæsninger til examen philologicum, burde af Universitetets Kasse have en Erstatning for det Tab, de ved denne Examen's Ophævelse vilde lide.

XIII. Et Par Steder af „Leben und Studium
Fr. Aug. Wolf's des Philologen, von Dr.
W. Körte,“ som i vore Dage fortjente
at lægges Mærke til.

A.

Th. I, S. 191 hedder det: Die Zuhörer (seiner Vorlesungen) wurden überall darauf aufmerksam gemacht, daß die Alten gar keine Brodstudien kannten, daß sie vielmehr nur studirten, wenn sie wohlhabend genug waren, um ein von eigentlichen Geschäften freies Leben zu führen, und einen Trieb in sich fühlten, ihren Geist auszubilden. Aus dem Schriftstellern konnte selbst auch der Gelehrte sich keinen Nahrungszweig machen. Es war also natürlich, daß sich die Alten meist nur auf solche Studien legten, die Jemand um ihrer selbst willen lieb gewinnt und treibt, also auf die, welche Geist und Herz in vorzüglichen Grade bilden. Wäre dies nicht so gewesen, so möchten wir wohl wenig Gelehrsamkeit in der Welt haben. So aber entstanden die Wissenschaften im Alterthume und kamen empor, was bei unserer Einrichtung der Studien in Ewigkeit nicht geschehen durfte. Wir bringen überdies den weit größeren Theil unseres Lebens nur damit zu, von Fremden Gedachtes zu lernen; da wir das Gedächtniß am

meisten üben, behalten wir zu wenig Zeit, den Erfindungsgeist in Bewegung zu setzen. Die Alten dagegen hatten mehr selbst zu denken und zu erfinden, als Gedachtes und Erfundenes zu lernen. Durch viele heutige bequeme Erfindungen verwohnt, vergessen wir nur gar zu leicht, wie sehr man, ohne eben Barbar zu sein, derselben entbehren kann. Gewiß hat auch die allzugehäufte Schreiberei nicht viel Weniger verwirrt, als zurechtgestellt. Das Hauptübel bleibt immer, daß man zu unserer Zeit nur um des Brod. Erwerbs willen studirt. — In Rücksicht der Humaniora gleichen die Meisten dem Fuchse, welchem der Schwanz abgehauen war: er meinte es sei nur unnütze Last; man hält gern für unnütz was man nicht hat, oder nicht weiß; eine Art von Rache, die oft diese Studien trifft. Daher die wirklich gräuliche Unterscheidung: Gelehrte und Weltleute, welche bei den Alten undenkbar ist und welche in der That undenklichen Schaden stiftet.“

Vist nok gaaet det i vore Dage ofte saaledes med de gamle Sprogs Studium, at det ringeagtes af dem, der ei kjende dem og som da tage en Slags Hevn for denne Mangel ved at erklære eller ansee dem for unyttige. Men selv af dem, der have været underviste deri, ja som endog have gjort betydelige Fremstridt i denne Kundskab, forsægtes undertiden denne Mening, vel altsaa ikke af hiin Uvidenhed, men enten fordi denne Underviisningsgjenstand ikke har været med dem behandlet saaledes, at de rigtig lærte at kjende dens Værd og fik synderlig Smag derfor, eller fordi de, naar de eengang ere i Besiddelse af den Aandsdannelse, som for en stor Deel er Resultatet af

dette Studium, ikke selv mere lægge Mærke til, hvorledes de ere komne til den; fordi den ei directe finder Anvendelse paa de nuværende Gjenstande for deres Tænkning eller Forretninger, saaledes som Historie, Geographie, Mathematik, levende Sprog eller Brødvidenskaberne. Disse Fag, som man med et nyere Navn kalder Realier, er det derfor, som man anseer saa nyttige for Livet, det praktiske eller borgerlige Livs Systemer, forglemmende, at de dog vare af ingen Værd, naar ikke Tænkning, Dømmekraft og Smag vare dannede ved Humaniora eller de Videnskaber, der forædle Aand og Hjerte uden Hensyn til en directe Anvendelse i det borgerlige Liv eller Erhvervelse af Udfomme. Størstedelen af Realkundskaberne ere dog kun Hufommelsesværk, der ikkun ere blotte Materialier, som der hører Tænksomhed og dannet Aand til at benytte og anvende. Og dette er da og Aarsagen, hvorfor man, i hvor meget man end anpriser Realkundskaberne, dog ikke i Almindelighed vover at sætte dem, der allene ere dannede ved disse, paa en høiere Standpunct i Statslivet, men kun troer at kunne betro dem de mere underordnede Forretninger, hvortil der kun udfordres sund Forstand, de almindelige Færdigheder (i at skrive og regne) forbundet med den nødvendige Routine, i hvilke den humanistiske Dannede vel af Mangel paa Dvelse, stundom maaskee og fordi han ikke anseer dem for vigtige nok, til derpaa at anvende sin hele Flid, kan staae tilbage for hine, men som han dog, naar han kun alvorligen vil, ved iøvrigt lige Aandsgaver, lettelig og hurtigen maatte kunne sætte sig ind i. Ungdommen, siges man, skal dannes for Livet. Det er sandt; thi hvis Dannelsen ikke var nyttig for no-

gen Deel af det menneskelige Liv, indsees det ikke, hvorfor den skalbe erhverves; den var da ikke mere værd, end dens Færdighed, der uden nogensinde at feile kunde kaste et Hirseforn igjennem et Naaleøie, og derfor af Alexander meget passende blev belønnet med en heel Skjeppe Hirseforn. Men enhver Videnskab og Kunst, som skal kunne fortjene dette Navn, maa paa een eller anden Maade være nyttig for Livet, direct eller indirect; det første forsaavidt den erhvervede Kundskab eller Færdighed er umiddelbar nødvendig til et eller andet borgerligt Kalds hensigtsmæssigste Udførelse, saasom Mechanik til visse Kunstværkers Frembringelse og Mathematik igjen til rigtig Indsigt i Mechaniken, eller Lægevidenskaben og Chirurgien, med dens Forudsætninger Botanik, Anatomie o. s. v. til det menneskelige Legems Helbredelse. Ved saadanne Videnskaber indtreffer det da, at hvad der er nødvendigt til eet Kald, aldeles ingen Anvendelse finder i et andet, hvorfor der og er og stedse maa være megen Dissens om, hvad der bør være Gjenstand for en almindelig Realunderviisning, som skal gaane ud paa materielle Interesser. Indirect nyttige ere derimod alle de Videnskaber, som uden Hensyn til deres Gjenstande eller nogen bestemt Anvendelse virke til de menneskelige Aandsejners muligste Uddannelse, hvilken i enhver Livets Stilling er nyttig. Saadanne ere især Historie, Philosophie, Belstalenhed, den rene Mathematik, og fremfor Alt de gamle Sprog saavel fra deres grammatiske og stilistiske Side, som formedelst de i dem skrevne historiske, philosophiske, oratoriske og poetiske Verkers Indhold og Foredrag. Ved Underviisning og Dvelse heri bruges, udvikles og dannes For-

standen, Tænkraften (i forskjellige Retninger), Domme-
kraften, Smagen og Stilen; ved disse Mønsterses Stu-
dium lærer Disciplen ikke blot at udtrykke sine Tanker
med Orden, Klarhed og Skjønhed, men føres uformærkt,
ikke systematisk, saaledes som efter en Lærebog, men prak-
tisk ind i hine Videnskaber selv; i hvilken Henseende de
gamle Skribenter ere saa meget nyttigere, som de ikke blot
ere ofte Fuldkommenhedsmønstre, som ei ere overgaaede
af de nyere, men især fordi de henhøre til en mindre
kunstlet Tidsalder, hvor Videnskabens Indhold og Fore-
drag i Forening med en reen Smag var mere simpel, po-
pulaire og harmonerende med Barndommens og Ungdom-
mens Forestillings- og Udtryksmaade, og saaledes Under-
viisningen kommer til at gaae samme Gang, som den,
Videnskaben virkelig er gaaet. Hvad vilde man vel —
foruden den Dvælselse af Tænke- og Abstractionsevnen, samt
den solide Grundvold for alt nyere Sprogstudium, som
især det latinske Sprog og dets Grammatik byder — i
den nyere Literaturs største Mesterstykker vel finde, som
for Ungdommen kunde være saa passende som Homer,
Virgil og Horats, som Herodot, Xenophon og de latinske
Historieforfattere, (ligesom overhovedet den gamle Historie
er baade overkommeligere, interessantere og mere dannende
for Ungdommen, end den nyere forviklede, vidtløftige, og
næsten blot politiske), som Plato, Xenophons Memorabilia,
Ciceros Tusculanske Undersøgelser eller Bøgerne om
Pligterne, samt endelig udvalgte af hans Taler, og, hvis
vor Skoleungdom kunde naae til ham, Demosthenes? til
hvilket alt de nyere Sprogs Literatur, saavidt et Udvalg

deraf gives os i vore Læsebøger, vel udgjør et herligt Supplement, især da denne Underviisnings Hensigt og Methode tillader en mere cursorisk Læsning deraf, men dog ingenlunde kunde erstatte den Dannelses, som Ungdommens Aand ved hines Læsning og Fortolkning erholder, og som først ved begge's Forening faaer sin Fuldkommenhed.

Det samme beviser endelig og Erfaringen, som lærer, at under forresten lige Omstændigheder, ved lige Evner og lige Flid, den Studerede d. e. ved Underviisning i de gamle Sprog og den klassiske Literatur Dannede altid har et stort Fortrin for den Ustuderede, der blot havde faaet den saakaldte realistiske Underviisning, hvis Nytte desuden endnu kun er blot Ideal. Dog for ei i den Sag at blive vidtløftigere, end nærværende Stykkes Anledning og Diemeed fordrer, især da jeg har udtalt mig udførligere derover i mit Program af 1836, vil jeg nøies med at henvise til en af de nyeste og fortrinligste Afhandlinger om denne Gjenstand, nemlig, Fr. Thiersch über den classischen Unterricht" i hans Werk über gelehrte Schulen 1r. Th. 2te Abth. S. 121 fgg. samt til Russels ypperlige Afhandl. „über die Vortheile des altclassischen Studiums," en Oversættelse fra det Engelske (observations on the advantages of classical learning, by Russel. Edinb. and Lond. 1836) i Friedemann's Parânesen 4r. Bd.

S. 136. „Darin aber waren beide Freunde (Reiz und Wolf) vollkommen einverstanden, daß sie den Anfänger in Sprachen schlechterdings nicht mit Auswendiglernen grammatischer Regeln, oder mit weitläufigen philologischen Observationen behelligt wissen wollten; er sollte vielmehr so früh und so unablässig als möglich zu eigener Übung und zum Gebrauch der alten Autoren selbst angehalten werden; ja sie widerriethen sogar auch den Geübteren das absichtliche Lesen grammatischer Werke in Einem Athem, und empfahlen dagegen — einen kurzen Inbegriff der wesentlichsten Sprachgesetze vorausgesetzt — die mehr ins Einzelne gehenden Regeln aus den Quellen selbst zu schöpfen und jene Art Bücher dabei nur gelegentlich zu Rathe zu ziehen. (cf. F. W. Reiz von K. G. Bauer, Epz. 1790, pag. 22)“. Det Samme er og aldeles min Mening, hvorfor jeg og troer, baade at Skolegrammatiker bør være saa korte som muligt, og at al Styrke i Sproget bør vindes ved megen Læsning, saa at Grammatiken læres af Sproget, ikke omvendt Sproget af Grammatiken, naturligviis de første Elementer undtagne, hvilke selv dog ikke bør læres isolerede, men strax forbindes med Anvendelse i passende lette Elementarbøgers Læsning. Jeg tænker derved paa, hvad den samme F. U. Wolf i hans „Bermischte Schriften und Aufsätze in lateinischer und deutscher Sprache,“ i Afhandlingen Nr. XV. siger om den tvetydige Nytte af vor Tids fuldkomnere Dictionnaire eller Lexika, og hvor magre Hjælpemidler de ældre udmær-

fede Philologer eller *omnis polymathiae principes seculi sexti decimi* i deres Tid havde, hvorimod de „selv idelig af af Autorerne samlede, ordnede og førte med sig, hvad de Mulevende, da det er beredt dem af Andre, saa nemt komme til.“ Men deels vare disse jo ældre Mænd, som først efter langt Studium havde naaet den Fuldkommenhed, vi nu beundre hos dem, deels var deres Flid i Barndoms- og Ungdomsalderen ikke adspredt ved saa mange forskellige Læregjenstande, som nu paalægges Ungdommen og stedse fordres i større og større Mængde og Udførlighed. Ved de Fordringer, der nu gjøres til Skoleunderviisningen, ved den Udskykning af Prøverne til *examen artium*, hvor paa eengang fordres Modenhed- og speciel Viden, især af mange Hufkommelsesgjenstande, og i det Detail, som f. Ex. vore Lærebøger i Geografi medføre, med alle deres Talstørrelser, og uden-europæiske Landskundskab, hvortil endnu kommer Fordringen af reen og physisk Geografie, eller den forviklede nyere politiske Historie, som siden det 16de Aarhundrede har faaet en saa betydelig Tilvæxt, med alle dens Genealogier, Specialchronologie, Kongers Navne og Dødsaar, m. m. skal man nok lade være at føre Ungdommen blot til Kilderne eller formene den at stude Gjenvei til det befalede Maal, og gjennem megen Læsning af de Gamle at føre den til hiin Polymathie og til den Dygtighed i Stilen, hvis Savn man saa ofte hører beklage. Imidlertid staaer dog Wolfs og Reiz's ovenansførte Mening fast, og det endnu mere hvad de nyere eller levende Sprog angaaer, paa hvis Grammatik der ofte i Skoleunderviisning til lidet Nytte spildes megen Ti- og Umage, hvorefter endda Lærlingen langt fra ikke er saa vidt, som han vilde

være, hvis den samme Tid var bleven anvendt paa bestandig Læsen af Skrifter i Sproget, baade hjemme og i Skolen, og da paa sidste Sted blot biløbigen var gjort opmærksom paa de vigtigste grammatikalske Egenheder, samt mere i Exempler end efter Regler, eller at Sproget var lært som man lærer Modersmaalet, hvilket skeer ved at høre og læse det. Forraad af Ordkundskab og Dre for Bendinger, som er det Første og Vigtigste, kan dog Grammatiken aldrig give i den Grad; og først naar en temmelig Færdighed og Vethed i at læse og forstaae Sproget er opnaaet, kan dens systematiske Fremstilling være tjenlig til at befordre Correcthed i Sprogets Anvendelse i Tale og Skrift, samt Indsigt i Grundene for samme. Man forsøge at veilede tvende lige begavede Disciple i lige lang Tid hver paa sin af disse tvende modsatte Maader, og det vil uden tvivl vise sig, at den, der har lært Grammatiken igjennem Sproget, og saaledes kan have læst dobbelt saa Mængde som den Anden, vil ved Enden have et stort Forspring til baade at forstaae og anvende det, for den, som man har ladet lære Sproget af Grammatiken, ja selv i Grammaticalier, naar der biløbig er agtet paa samme, ikke staaer synderlig tilbage for denne. Den idelig forekommende Anvendelse af samme Ord, Former, Constructioner og Bendinger, som finder Sted i det større Læsningspensum, erstatter fuldkommen al Grammatiklæren, og har givet en Kundskab derom og et Dre derfor, som langt hurtigere og sikkrere staaer Discipelen bi, end hvor han først skal huske sig om og applicere, hvad hans Grammatik har lært ham. Eller har man ikke Leilighed til at gjøre Forsøget, maa skee heller ikke tør vove det, da lægge man blot Mærke til, hvorledes man selv i den modnere Alder vilde lære sig

et fremmedt Sprog. Neppes vilde man her først lære en Grammatik videre, end hvad de almindeligste Elementer angaaer, eller en Tid lang benytte den anderledes, end i enkelte Tilfælde at consulere den; Hovedsagen vilde man drage af idelig Læsning af gode Forfattere, og derved, uden anden Hjælp end Lexikonnet, i faa Maanedes, ja endog Uger, naae en Kundskab og Færdighed, som man igiennem Grammatiken ikke vilde naae i et heelt Aar. Eller hvorledes lære vore Fruentimmer i Almindelighed levende Sprog? at sige naar man ikke vil anvende den for dem uhensigtsmæssige grammatikalske Methode; og ere de ikke sædvanlig i Halvdelen af Tid langt videre i strax at forstaae og læse enhver dem forelagt tydsk, fransk, engelsk Bog, end vore Disciple med al deres Grammatik ved Enden af deres Skoletid? ligesom de og til at opnaae Talefærdighed, ja selv til Correcthed, have et godt Forspring for dem, der først skulle sammensætte sig Alt efter grammatikalske Regler og mangle Ordkundskab. Sandsynligen vilde det Samme blive Tilfældet i Latinen, dersom de befalede Forbringere vilde tillade noget Forsøg i den Henseende. At methodiske Kunstgreb og fleerartede Øvelser anvendes tilligemed Læsningen, f. Ex. at Bogen i Sidstningen af Timen lukkes, og derpaa Noget af det læste Stykke opgives af Læreren paa Dansk, for at Disciplene strax mundtliggen at oversættes tilbage i det fremmede Sprog, er naturligviis og meget at anbefale. Jeg har seet dette Middel med største Frugt anvende af en Dame baade i tydsk og fransk Undervisning, og vilde selv i Latinen tilraade det fremfor en stor Deel af vore Stiløvelser og grammatikalske Udviøvelser især i de lavere Klasser.

XIV. Om den Mandsmodenhed, der kan for- dres af de til Universitetet overtrædende unge Mennesker.

Saa vel begrundet og indlysende, som alt det Øvrige synes mig at være, hvad Hr. Professor Clausen har viist og udviklet i sin nysudgivne „Fortsat Undersøgelse om Universitetets Tilstand og Virksomhed,“ saa endes Bogen dog med Fremstillingen af tvende Betingelser for en ret ønskelig og frugtbringende Benyttelse af Universitetet, som den høithædede Forfatter anseer for fornødne, men hvorimod jeg dog, da en saadan Mand's Stemme sandsynligvis vil have stor Vægt, ikke kan, medens det maastee endnu er Tid til at tale, tilbageholde, hvad der fra de lærde Skolers Side derimod kunde være at erindre. Det Stykke, hvorimod jeg saaledes anseer det for at være af Bigtighed at opponere, er følgende S. 69:

„Den første Betingelse for dette Forhold (imellem Docenter og Tilhørere) er den aandelige Modenhed til at følge og tilegne sig et videnskabeligt Foredrag. At Fleertallet af vore Studerende medbringer denne, endogsaa i ringere Potents, maa høilig betvivles af Enhver, som har Leilighed til at kjende de Udarbejdelser i Modersmaalet over et almeenfatteligt Æmne, der ved Tiltrædelsen til Universitetet skulle gjælde som Prøve paa Evne til at holde fast ved en Tankegang, og anvende Sproget som

„Udtryk for Tankerne i deres naturlige Orden og Folge.
 „Resultatet heraf staaer i Umindelighed i et paafaldende
 „Misforhold til den Kundskabsmasse, der medbringes, og
 „vidner vist nok om, at det rette Punkt til at træde over
 „fra Skolen til Universitetet er for de Allerfleste endnu
 „ikke naaet. For Professorerne opstaaer heraf den Nød-
 „vendighed, at maatte drage deres Foredrag ned under
 „den Linie, som burde kunne bevares ved en Højskole, og
 „det er ofte erindret, hvorledes det akademiske Prælimi-
 „nair-Cursus let kommer til at bære Mere af Skolens end
 „af Universitetets Charakter. Men selv ved en saavidt
 „dreven Accommodation vil, naar Tænkeevnen er tilbage-
 „trængt af et opdyngnet, halvforsøiet Lærdomsstof, og til
 „Færdigheden i at modtage og opbevare ikke svarer en
 „Dygtighed til selv at bearbejde, den trykkende Følelse af
 „at være kommen paa uret Plads, ikke blive forebygget.
 „Uden Tillid til egne Kræfter og Drift til at øve dem,
 „uden ungdommeligt Mod til at overvinde Begyndelsens
 „Besvær og at arbejde paa selv at orientere sig i de nye
 „Forholde, see vi derfor de unge akademiske Borgere søge
 „tilbage i de for tidligt forladte Ledebaand. Hvad Under,
 „at denne Uformuenhed til selvstændig Arbeiden fremkal-
 „der Skoler ved Siden af Universitetet, at Manuctions-
 „Væsenet, denne selfomme Udvæxt, har dannet sig, er fast-
 „groet og indflettet som en væsentlig Bestanddeel af vort
 „akademiske Liv! Leerde Hefter træde hos alt for Mange i
 „Stedet for selvudarbejdede og for litteraire Hjælpeidler,
 „i hvilke Tilberedelsen vistnok er beregnet paa sunde og
 „selvvirksomme Fordøielses-Organer, en Overhøren i fore-
 „satte Pensa i Stedet for et selvstændigt Studium under

„Universitetets: Værernes Veiledning; og saaledes maa Univer-
 „sitetet beklage, selv ikke i den snevrere Kred, paa hvil-
 „ken det er umiddelbart beregnet, at kunne virke, hvad det
 „burde. Hvad her er fornødent, for at det forstyrrede For-
 „hold kan blive gjenoprettet — en, ikke saa meget i Hen-
 „seende til den positive Kundskab som til den frie Tanke-
 „Udvikling, videre gaaende Forberelse til Universitetet —
 „er, tilligemed Alt, hvad dermed staaer i Forbindelse, til-
 „strækkelig droftet fra alle Sider. Det er Et af Univer-
 „sitetets: Directionens Medlemmer, som har den Fortjene-
 „ste, at have bragt denne Reform-Sag paa ny i Bevæ-
 „gelse; og saa meget mere tør det haabes, at den vil blive
 „drevet med Alvor. Trangen dertil er almindeligt er-
 „kjendt; og da der ikke handles om andre Foranstaltnin-
 „ger end saadanne, som have bestaaet Aarhundreders Prøve
 „i Tydslands meest oplyste Stater, saa synes Risikoen
 „ved at følge dette Exempel ikke betydelig“

At der ingen betydelig Risiko skulde være ved en saa
 betydelig Omveltning af vort hele lærde Skolevæsens hid-
 tilværende Indretning, som den af den høiærværdige For-
 fatter for tre Aar siden i Dansk Ugeskrift foreslaagne og
 nu ogsaa i den af ham omtalte Plan, hvis øvrige Værd
 jeg ingenlunde nægter, optagne, at reducere samtlige lærde
 Skoler i Danmark til det halve Antal store Gymnasier,
 trænger sikkert til et bedre Beviis, end at Tydslands
 meest oplyste Stater giver os Exempel derpaa. Der maatte
 da først bevises, at tydske Gymnasier ingen Mangler havde
 hvorover det dog ogsaa der ikke fattes paa Klager, og
 samme ikke vare grundede i Indretningen selv, tildeels
 netop i deres Storhed; at der Intet var takt for os,

ved at miste vore mindre Skoler; at den nye Indretning i det Hele var betydelig bedre end den gamle, eller Fordele, som man troer at opnaae, fuldelig og meer end fuldelig vilde opveie dem, man giver Slip paa; (thi staae disse omtrent lige, hvorfor da gjøre Forandringen?) at alle Omstændigheder her ere de samme som i Tydskland, og Forandringen i enhver Henseende her den meest passende; at vor Skoleforfatning i sit Grundvæsen er saa ufuldkommen, at den trænger til en saa total Omstøbning; at Alt, hvad snart Een snart en Anden anseer for Mangel og Ufuldkommenhed, virkelig er det, og Ursagen til de Mangler, vore Skoler have eller troes at have, netop ligger deri, at disse ere flere og mindre, samt at hine ikke kunne afhjelpes ved et mildere Middel, end et saa svært gjennemgribende*); at indvortes Forbedring nødvendig følger af den udvortes**) og vi ikke have havt eller maaskee endnu have Skoler, der, saavidt vore andre Lovbestemmelser tillade det, nok kunde, hvad Hovedsagen, Underviisningen angaaer, maale sig med mangt et berømt tydsk Gymnasium, samt at disse i enhver Henseende burde være Mønster for os; at Folkemængden i et District***) hvor-
 efter vi, naar Preussen har 124 Gymnasier, ikke engang

---

*) I det her omtalte Skrift viser Forfatteren netop selv, at meget gjennemgribende Forandringer ikke altid ere de ønskeligste.

***) Hovedsagen beror paa Lærernes og Styrernes Duelighed, og den er ikke altid betinget af Anstaltens Størhed.

***)) Ved Nedlæggelsen af Nyborg Skole er den ikke taget i Betragtning.

skulde have 10 lærde Skoler, ubetinget skulde være den rette Maalestof for disses Antal; at fremdeles Disciplenes Antal og deraf følgende Klassernes Storhed er, ligesom ved Universitetet, en ligegyldig Omstændighed, at hver Discipel lige godt kan faae den fornødne Dvælse, kan saa ofte det vilde være ham tjenligt blive examineret, samt Glid, Dymærksomhed, Orden og Stilhed iblandt den store Mængde ligesaa godt, som i den mindre, kan blive vedligeholdt; thi vilde man, naar vore Skolers Antal blev saa meget formindsket, bestemme Disciplenes Tal i enhver af disse til et vist Maximum f. Ex. til 100*), da vilde maaskee Mange, som ønskede sig Udgang dertil, derved blive udelukkede derfra, saaledes som nu, saavidt vides, er Tilfældet i Sorøe og i Metropolitan-skolen, og altsaa Privatunderviisning, hvorimod der nu omstunder tales saa meget, for disse blive saa meget mere nødvendig. Desuden er der og en stor Forskiel paa, om Noget skal oprettes ganske fra Nyet af eller det Forhaandenværende blot trænger til en eller anden Forbedring. Havde vi enten slet ingen Lærdomsskoler, eller de, vi have (som dog, paa Størrelse og Anseelighed nær, have megen Lighed med de tydske Gymnasier) i deres Organisation havde saadanne Grundfeil, at den hele Indretning maatte fuldkastes og en ganske ny opføres, da risqueredes der vist nok mindre ved at følge andre Landes Exempel, end ved

---

*) I Berlin gives der vel Gymnasier med 3 eller 4 Gange saa mange Disciple, men der havs til samme da nogle og 20 Lærere; og dog har jeg der siet Classer paa over 50 Disciple.

at prøve efter Ideen noget Nyt, hvorom man ingen Erfaring havde at bygge paa. Men da Tydskland ikke giver os nogen Prøver paa en saadan Indsmeltning af eengang bestaaende gode Skoler, og maaskee snarere kan siges at have for faa, end vi for mange; da vort Skolevæsen ikke med Sandhed kan paastaaes at være saa slet indrettet, at det behøvede en heel Reorganisation, og vore mindre Skoler have mangen Fordeel og Bekvemhed, som Tydsklands større savne, da de endelig ligesaa vel som disse „have bestaaet Aarthundreders Prove,“ og der fra dem ere udgangne forholdsvis ligesaa mange dygtige og udmærkede Mænd, som fra de tydske, (jeg behøver til Exempel blot at henvise Forfatteren til sig selv, der sikkert ikke her staaer ene); saa gives der ikke allene ingen nødvendig Grund til deres Ophævelse, men meget mere taler for deres Bebligeholdelse den samme Erfaring, som den, vor høit agtede Forf. i Slutningen af ovenansførte Stykke henter fra Tydskland, for dermed at begrunde det gjorte Forslag; især da det, der i det tydske Exempel kunde være anpriseligt, eller saa megen Udvidelse af vor Skoleundervisning, som rigelig kunde erstatte det nuværende første akademiske Halvaar, meget vel kunde tilveiebringes, uden derfor at nedlægge nogen Skole, og uden al Risiko; hvilken derimod i denne som i enhver stor og kostbar Indretning, hvis Nytte og Held Tiden først skal lære, hvorfor en anden, som man hidtil har fundet sig vel tjent med, skal opofres, og som, eengang gjort, ei staaer mere til at ændre, altid maa blive saare betydelig. Hvor store og visse Forhaabninger gjorde man sig ikke i Begyndelsen af dette Aarthundrede om den da begyndte Skolereform, hvor-

til Planen var lagt ved forenet Overlæg af de indsigtsfuldste Mænd, ogsaa efter tydske Mønstere, og efter en stor Maalestok! hver Skole fik 5 Overlærere, hvortil valgtes de dygtigste Mænd man kunde finde, og ligesaa mange Adjuncter, mestendeels af Seminariets bedste Alumner; og Underviisning blev givet i alle de Fag, der med nogen Nøiemelighed kunde indføres i Skolens Kreds. Ingen tvivlede om, at det nu var en ret fuldkommen Indretning, og dog forgik intet Decennium, inden man indsaae, hvor Meget her atter var at forandre, hvor Meget at indskrænke, ja atter en ny Reform foretoges efter en meget formindsket Maalestok, og hvori Meget igjen optoges af det Gamle, Meget efterhaanden er bleven forskjellig modificeret, Andet vedblevet, som nu igjen troes at trænge til Forandring. Havde man nu ved hiin første Reform ikke viseligen brugt den Forsigtighed, først at prøve den ved tre Skoler, men strax indført den overalt og nedlagt de Skoler, hvor der ikke var Midler til at indføre den, hvor megen Grund viser da ikke Erfaringen at man i Fremtiden vilde have havt til at fortryde en saa gjennemgribende Fremgangsmaade, og hvor betydelig Risiko havde der altsaa ikke været ved denne? Eller for at tage et andet Exempel, som her ligger os nær: Ideen om Gymnasier havde allerede Kong Christian den 4de fattet, som oprettede tvende saadanne i Roskilde og Odense, og havde bestemt det Samme ved hver af de andre Kathedralskoler; og dog fandt de følgende Generationer denne Indretning saa lidet nyttig, at den siden aldeles bortfaldt. Hvo er altsaa Borgen for at man i Tiden altid skulde finde sig tilfreds dermed, og ikke igjen ønske de mindre Skoler tilbage? Alle-

rede Nutiden kan give os lærerig Erfaring i denne Henseende, da man vel ikke savner Exempler paa Totalreformer, som, førend de iverksattes, syntes nyttige og derfor nødvendige, og dog snart efterat de vare indførte erfarede at laborere af saadanne Mangler eller Banskkeligheder, at man saae sig nødsaget til, saavidt muligt, igjen at vende tilbage til det Gamle. Men her vilde Tilbageværelsen næsten være umulig, da en offentlig Skole ikke saalæder lader sig oprette som nedlægge, fordi Ressourcerne imidlertid have faaet anden Anvendelse. Men, siger vor høitagede Forf. „Trangen dertil er almindelig erkjendt.“ Jeg spørger først: hvortil? Til fortsatte Forbedringer, nægter jeg ikke, thi til dem vil vel ethvert menneskeligt Verkstedse trænge; men menes der netop den foreslagne Omformning og Concentration af vore samtlige Skoler til 10 Gymnasier, da seer jeg ikke, hvorledes Trangen kan være almindelig erkjendt til en Indretning*), som de Fær-

---

*) Om mine i disse Programmers 2det Hefte anførte Modgrunde har vel Hr. Rector Dr. Flemmer fornylig i Tidskr. for Kritik og Litteratur 7de Hefte yttret den Mening, at de ved Prof. Hohlenbergs Recension deraf i Modskr. f. Litt. vare „gjendrevne“. Men dette er jeg saalæder langt fra at kunne indrømme, at det meget mere ikke vilde være mig nogen stor Banskkelighed at fremkomme med en Contra-Gjendrivelse. At jeg hidtil ikke har gjort dette har sin Grund deels i Mangel paa baade Tid og Lyst til et Arbeide, der, naar alle Modargumenter skulde gjennemgaaes, mine egne Grunde fuldstændigere udvikles, og vises alt, hvad Rec. ikke har paaagtet, vilde føre til en endnu større

reste kjende i dens Virkelighed, og altsaa heller ikke, hvorledes deri kunde ligge en Grund til dens' Indførelse hos os. Dernæst: hvis er denne Erkjendelse, og hvorledes erfares dens Almindelighed? De som offentlig (sædvanligst i Bladene) have yttret sig derover, om man end kunde ansee dem alle for competente og i Underviisningsvæsenet erfarne Dommere, ere saa afvigende i deres Ideer og Forbringere, at deraf ligesaa vanskelig skal kunne uddrages et sikkert Resultat, som det følger, at derfor behøvedes en dybtindgribende almindelig Reform af det hele Skolevæsen. Een vil have mindre Latin og Græsk, og i dets Sted, indført Naturhistorie, mere Mathematik, større Færdighed i de levende Sprog o. d., Een fordrer bedre latinsk Stil, en Anden større Duelighed i at skrive Modersmaalet; Een

---

Vidtløstighed; og deels i Følelsen af, at, da de tre Skoler, om hvilke jeg egentlig talte, imidlertid efter Kgl. Resolution ere blevne nedlagte, en videre Drøftelse af denne Sag vilde være ligesaa utilbørlig som unyttig. Kun det vil jeg derfor ihensæendetil ovenanførte Uttring bemærke, at, da min høit ærede Collega sikkerlig ikke er den Mand, der vilde foretrække Nøgelsen af sine Indkomster i Mag for sin fortsatte Embedsvirksomhed, vilde han, hvis nu Frederiksborgs eller, medens han forestod den, Randers Skole havde været foreslaet til Nedlæggelse, vel neppe saa ubetinget have tiltraadt Prof. Høhlenbergs Mening, især da der ved Combineringen af Stiftets to andre Skoler med Aarhus Skole sandsynligviis vilde i samme blive en Frequentis af mere end 150 Disciple, altsaa langt ober det Antal, Rec. selv antager som det Maximum, der godt kunde overkommes.

mere Aandsdannelse og mindre positiv Kundskab, Een klager over Methoderne, en Anden over Disciplinen; Een tæller Charaktererne til *ex. artium* sammen og gjør deraf sine Slutninger*), o. s. v. Og af ethvert at disse Data drages da ikke sjelden den Slutning, at vort lærde Skolevæsen trænger til en radical Reform. Slige Meninger kunne altsaa, om de end yttredes af langt Flere end de gjøre, ikke blive noget synderligt Beviis for at Trangen er almindelig erkjendt; jeg kjender dog en Mængde, som ikke finde det, saa at vi ligesaa vel kunne sige, at den ikke er almindelig erkjendt; eller om den end var det, saa følger deraf dog ikke, at denne Mening er grundet.

Vi gaae derfor nu til det, som her egentlig er mit Niemeed at tale om, nemlig Prof. Clausens egen Grund, hvorfor denne Totalforandring skulde være nødvendig, nemlig den Mangel af aandelig Modenhed og Kraft til Selvarbejde, han troer at finde hos de Allerfleste af vore 'til Universitetet

---

*) I de akademiske Tidender opstilles derefter endog en Rangfølge af Skolerne, hvori den samme Skole kan komme til det ene Aar at staae høit, det andet lavt, uden at der dog har været den allermindste Forskjel paa Underviisningen i begge Aarene; den Skole, der kun dimitterer Een, naar han faaer laud. at staae over den, der dimitterer 20 Laudabilister, naar dertil blot kommer Een med h. ill. o. s. v. Og sæt endog, at *ex. art.* var en sikker Prove paa de Unges Kundskab og Fremgang, hvor meget kommer dens Udfald dog ikke an paa dissees Evner, af hvilke det er meget tilfældigt, hvor mange gode Hoveder der hvert Aar kan falde i en Skoles Lod. Saa lidet kan hiin Rangfølge bevise enten for eller imod Underviisningen i en Skole.

overgaaende Disciple. De skulle ikke engang „i ringere Potents medbringe den“ hvilket Forfatteren vil bevise af de danske Stilprover, de til ex. artium aflægge. Man maa da allerførst undre sig over de mange gode Charakterer, der dog stedse findes i den Rubrik, hvori et n. cont. er høistkjeldent, hvilket synes at bevise lige det Modsatte, medmindre man skal antage, at Censuren, hvori dog Prof. C. jo vel selv ofte har Deel, var alt for facil. Men sæt nu ogsaa, at dette er Tilfældet, saa svare vi dernæst, at det ikke, som Forfat. siger, er noget „almeenfatteligt Emne,“ hvorover der til Examen leveres en Udarbeidelse i Modersmaalet, men tvende videnskabelige Spørgsmaale, det ene af Historien, det andet af Religionstæren, hvorefter „Examinandernes Særdighed i at udtrykke sig i Modersmaalet“ ikke deres Gaver til selv at bearbejde et Emne, skal bedømmes, og gives „Charakter for Sproget og Stilen,“ efterat disse Prover „med Hensyn paa de deri udbiste videnskabelige Kundskaber“ (altsaa heller ikke egentlig paa det, Prof. C. fordrer) „ere bedømte af Professorerne i Historie og Theologie.“*) Hvad nu Materiens Behandling angaaer, da kommer det i den historiske Udarbeidelse kun an paa, at Candidaten husker hvad han har lært udenad; han maa heri følge den chronologiske Orden, nogen egen Tankegang eller egne Tanker kan der ikke være Leilighed for ham at vise; jo Mere han

---

*) S. Directionens Bekjendtgjørelse ang. examen artium af 10 Aug. 1818 §. 6.

veed om Sagen, desto Mere har han at nedskrive, faaer altsaa ikke engang synderlig Tid til at arbejde paa Formen eller file paa Sproget. Det maa altsaa være Religionsudarbejdelsen, hvorefter Prof. E. fælder denne haarde Dom. Jeg vil ikke tale om, at theologiske Professorer, som sædvanlig have at gjøre med ældre Studerende og med at bedømme specimina til den theologiske Embedsexamen, lettelig derved kunne bringes til at vente alt for Meget af de Yngre først fra Skolen udgaaende, med hvilke Religionen kun er gennemgaaet efter en Lærebog og hos hvilke endnu intet Selvstudium deraf kan forudsættes; ligesom jeg og ofte har hørt sige, at der i den mundtlige Examinations undertiden skal forekomme Spørgsmaale, som om det var til theologisk Attestats. Men uden at paastaa enten dette, hvad jeg ikke veed, da jeg næsten aldrig har bivaanet denne Examen, eller at Religionsopgaven i Almindelighed skal være for vanskelig, vil jeg blot bemærke, at der af et ungt Menneske i Skoleaarene endnu ikke kan med Billighed ventes hvad en modnere Indsigt og Universitetsstudierne først efterhaanden skal give, eller at der af dem, som endnu intet kjende til Philosophie eller Logik, undtagen forsaauidt den praktisk er bibragt dem eller de selv, sig ubevidst, have abstraheret sig samme, som intet andet Mønster have havt i den Henseende at danne sig efter, end nogle af de Afhandlinger, der for Sprogets Skyld ere læste (i hvilke det vel ikke engang er vist, at Læreren altid har gjort opmærksom paa Materiens Behandling og udviklet Tankegangen), som endelig have anvendt deres hele Tid mere paa at forstaae og lære end paa at frembringe og bearbejde, at der, siger jeg, af disse i Almindelighed (thi en-

kelte tænksomme eller genialste Hoveder kunne naturlig-
 viis gjøre Undtagelse) kunde ventes den Originalitet, Selv-
 tænkning, Tankesyldde og Indsigt i enhver Materie til paa
 Stedet at skrive Noget, som kunde tilfredsstille nogen syn-
 derlig Fordring. Selv vi ældre, ved videnskabelige Stu-
 dier i vore Tankers Udvikling Duede vilde vel neppe paa-
 tage os at skrive over hvilkensomhelst os opgiven Materie,
 idetmindste ikke uden at have faaet behørig Tid til i For-
 veien at tænke over samme; vi ere ofte selv den følgende
 Dag misfornøiede med og udslætte, hvad vi den foregaaende
 have skrevet: og en Ungling, som kommer lige ud fra Sko-
 len, skal kunne expedere et saadant Arbeide overtænkt, ud-
 ført og reenskrevet i 4 Timer, og over en Gjenstand, hvor-
 om han maaskee neppe har læst en halv Side, maaskee
 slet Intet i sin Lærebog, levere en selv tænkt Afhandling!
 Hvo seer ikke, at man her ei kan gjøre store Fordringer,
 eller at det i det Høieste kun er et enkelt Genie, som kan
 fyldestgjøre disse? I alt Fald burde man give Candida-
 terne flere Emner at vælge imellem, da Enhver ikke skr-
 iver lige godt over enhver Gjenstand og det Arbeide ikke
 kan lykkes som ei gjøres nogenlunde con amore og hvori
 det for mangen Een koster lang Møie at finde paa, hvad
 han skal skrive. Og lad Emnet end være „almeenfatte-
 ligt“, saa er der dog stor Forskiel paa at kunne fatte hvad
 der meddeles, og selv uden Veiledning at producere en
 egen Udvikling deraf; hvilket og var betænkt medens saa-
 danne almindelige Emner brugtes, da det ved Fdn. af
 22de Marts 1805 var befalet, at der maatte gives Gra-
 minanderne „en og anden Hovedidee, der kunde tjene til

at vække Opmærksomheden og komme især de Langsomme-
res Eftertanke til Hjælp." Dog dette være nu altsammen
som det vil, og Religionsafhandlingerne være endog for
den allerstørste Deel saa maadelige, som vor ærede Forf.
og ligeledes hans Collaga i benævnte Recension finder
dem, hvorledes kan det alligevel bevise, hvad Hensigten er,
at „Fleertallet“ (længere hen: „de Allerfleste“) af de til
Universitetet Overtrædende „ikke endogsaa i ringere Potents“
(altsaa saa godt som slet ikke) „medbringe den aandelige Mo-
denhed til at følge og tilegne sig et videnskabeligt Foredrag“?
aldenstund Evnen til Frembringelser af egen Tænkning er
noget ganske Andet end Evnen til at fatte, følge og tile-
gne sig, hvad der i et videnskabeligt Foredrag meddeles,
samt den første kommer langt senere og først skal erhver-
ves ved i lang Tid at have benyttet det sidste, og i det
Høieste kun kan ventes af medfødt Tænkfømhed og Genia-
litet, et Held som kun er falden i de Færrestes Lod, idet-
mindste kun findes med stor Forskjellighed hos Alle, selv
gode Hoveder, uden at de derved mangle den fornødne
Evne til at fatte og tilegne sig et ikke alt for høitgaaende eller
for speculativt Foredrag, hvortil de netop ved filosofiske
Frelæsninger, som ei kunne være Skolens Sag, skulle
modnes. Den aandelige Udvikling har sine Perioder, som
i Almindelighed gaae paralelle med Alderen, hvorefter Un-
derviisningen inddeles. Skolen skal, som hundrede Gange
er sagt, forberede-til Universitetet og hvi bør den vist nok
søge at vække saa megen Tænkfømhed, som muligt; men
skal der i Skolen allerede være opnaaet, hvad der maa
være Universitetets Sag, hvad skal da dette bestille? Des-
uden ere Evnerne forskjellige og Mange opnaae i deres hele

Liv ikke nogen stor Fuldkommenhed i at udbikle nogen egen Tænkning, uden derfor at være uduelige til deres Kald eller i deres Universitetsaar have været umodne til at følge den academiske Underviisning. Forholdsviis maa det Samme have fundet Sted hos dem i Skolen, men skulde de nu have forblevet her saa længe til de opnaaede, hvad Naturen nægte dem, da vilde de aldrig eller dog alt for seent have kunnet forlade den, og saa meget mindre kunne opfylde Fordringerne, som der her ikke kunde bydes deres Mand den høiere Næring, der ved Universitetet kunde løfte den til større Tænksomhed i deres Studering, end Skolens Underviisning efter dens Bestemmelse og Maal vilde kunne.

Den hoiærv. Forf. finder, at „Resultatet af“ Religionsudarbejdelse til ex art. „staaer i Almindelighed i et paaafaldende Misforhold til den Kundskabsmasse der medbringes.“ Men er denne, deels befalede deels for-drede, Kundskabsmasse ikke alt for u hensigtsmæssig, da synes der i denne Paastand at ligge en Modsigelse, fordi jo større Kundskaben er, desto større maa ogsaa, saastremt denne Kundskabsmasse ikke ved en forkæert Underviisning er kommen til at ligge alt for forvirret i de Unges Hoved, Evnen til at udtrykke sig godt over dens Gjenstande være, hvis ellers Horats har Ret, naar han siger verba bene provisam rem non invita sequuntur. I alt Fald kan af den Aarsag Kundskaben ikke være for stor i Religionen og den nyere Historie, hvori Udarbejdelse skulle gøres; Misforholdet maa altsaa ligge i denne øvrige Kundskabsmasse, hvis Gjenstande ere de gamle og nyere Sprog, Geographien og Mathematiken, i hvilke der fra andre Si-

der endog er klaget over at Kundskaben er for liden, og hvortil Prof. Hohlenberg p. a. St. endnu vil have føjet Naturhistorien. Ihenseendetil disse Læregjenstande er det nu en Selsfølge, at i Sprogene maa Læsningen af gode Forfattere ikke allene danne Ungdommens Smag for en god Stil og rigtig Udtryksmaade, men endog gjøre den bekjendt med fortrinlige Mønstre paa forskjellige Omners hensigtsrette og ordentlige Behandling, og udvikle Tænkraften, især hvis Underviisningen ikke bliver staaende ved det blot Sproglige og Grammatiske, men stedse tager Hensyn til Indhold, Tankegang og Sagens Udvikling; ligesom og Mathematiken, hvis Nytte her egentlig kun skulde være den formelle, tjener til at stærke Forstanden og altsaa for saavidt middelbar virker til det Diemeed, hvorom her er Tale. Kun altsaa Geographien, som man i vore Dage endog udvider til den statistiske og physiske, har, saavel som Naturhistorien, ingen eller dog kun saare liden Indflydelse paa den skriftlige Udvikling af Tankerne, ja optaget som blot Hufommelsesgjenstand endog saa Meget af Ungdommens Tid og Kræfter, at den, om ellers Noget, kan henregnes til det „opdyngede Lærdomsstof“ som efter Forfatterens Mening „tilbage trænger Tænkvevnen“ og forhindrer Ungdommen i de Dvælseser, som skulde befordre „Dygtigheden til selv at bearbejde,“ og at det derfor høilig var at ønske, at den igjen maatte fordømmeste indskrænkes til den politiske Geographie, der fornemmelig maa vides for Historiens Skyld, og selv da med behørig Indskrænkning til Hovedinddelinger og de vigtigste Stæder, især udenfor Europa. (At der ved Underviisningen gives Oplysninger af den physiske Geographie, at der i Lærebøgerne findes angivet Pro-

ducter*), Folkemængder m. m. ligesom og at en Gjennemlæsning af Schouers Europa kan være meget nyttig, er en anden Sag, da det kan vække nye og rigtigere Anskuelser; men til Udenadslæsning og Examen burde heraf dog kun fordras det Allervæsentligste og Nødvendigste) En lignende Indskrænkning burde og gøres i Detailliet af den nyere Historie, og naturligviis og Opgaverne til skriftlige Udarbejdelser i samme indrettes derefter. Den Mængde af ofte endog uvigtige Konger, Genealogier og Aarstal, der deraf nu maa læres, kunde sikkert reduceres til Mindre end det Halve**), og Udførligheden derimod forbeholdes den gamle og Fædrelandets Historie, som derved først vilde blive interessant og frugtbringende, hvad den udenlandske Historie selv ved dens nuværende Udførlighed ikke kan blive. For saa vidt kan jeg altsaa være enig med den høit agtede Forf., at Quantiteten af det, der i disse Fag nuomstunder læres til Optagelse ved Universiteter, er forholdsmæssig langt større, end Dygtigheden til at bearbejde et Emne med Selvtænkning, ligesom der og ved Indskrænkningen deri naturligviis kunde vindes mere Tid til det Studium og de Dvælses, Fors'n ønskes; men ganske lige kan dog i Skolealderen Forholdet imellem det,

---

*) Naturligviis tænkes herved kun paa de lærde Skoler, og ei paa hvad der som Handelsgeographie maa skee i Realskoler kan være fornødent.

**) I de tydske Skoler skeer det sædvanligt baade med Historie og Geographi, og er derved vunden mere Tid til de Tænkningen mere øvende Arbejder.

der er lært, især ved Hulommelsen, og Evnen til selv at fremsætte Mere end Reminiscenser deraf, saaledes som i den historiske Udarbeidelse, dog i Almindelighed aldrig blive. Modenheden dertil kommer ved Tænkningsgjenstande, forsaavidt den ikke ligger i et medfødt Tænkfømhedsanlæg, som sagt, først med Aarene og den Videnskabs Studium, hvortil Emnet henhører, men hvortil i Theologien Universitetets Underviisning først skal lede. Misforholdet, ifald det ellers kan kaldes saaledes, er altsaa idetmindste ikke „paa-faldende,“ og vilde, da det ligger i Sagens Natur, vel selv ved en Gymnasialindretning ikke hæves, uden forsaavidt et tillagt Aar maa lægge noget mere Kundskab og Evne til, hvad nok ogsaa egentlig er det, Prof. Cl. vil; saa at Dimissionsaaret blev det 18de istedetfor det 17de. Smidleertid vilde vel deels derfor ikke behøves nogen Gymnasialindretning, deels saadan Bestemmelse være i sig selv uforncden, saasom allerede nu saare Mange først efter de- des 18de, 19de Aar eller endog derover, afgang til Uni- versitetet og endda ikke altid have saa megen aandelig Mo- denhed til Selvstudium og eget Tænkingsarbeide, som mangen Een paa eller endog under 17, der netop ved egne Aandsevner er saameget hurtigere gaaet Skolen igjen- nem og saa meget tidligere og bedre har naaet dens Maal*. Paa Naturanlægget kommer i Grunden det Meste an; lære Nogen at være Selvtænkter kan man ligesaa lidt som lære Nogen at være Digter. Det, Skolen hertil kan

---

*) De af mine Disciple, som ere blevne udmærkede til ex. art. have næsten altid været de yngste.

gjøre, er at forsyne Lærlingen med Kundskab, øve hans Forstand og danne hans Smag saa meget muligt; men hvorfor han, fordi Virkningen ikke deraf viser sig synderlig i egne Arbejders Frembringelser, skulde være umoden til at følge et akademisk Foredrag, som Forf. mener, kan jeg paa ingen Maade indsee, og kan vel heller ingen Erfaring bevise at være saa. Det forstaaer sig, Alle have ikke lige let Faaetevne eller lige stor Aandskraft, og det vil vel til evig Tid vedblive at være saa; men hos Ingen af de mange unge Studerende, jeg kort eller længe efter deres Dimissionstid har talt med, har jeg, naar de ellers havde fornødent Anlæg og Lyst til Studeringernes Fortsættelse, sporet „den trykkende Følelse af at være kommen paa en uret Plads,“ eller hørt, at de ei kunde følge den akademiske Docent, som havde den fornødne Tydeligheds gave, og mindst den ærede Forf. mod hvilken jeg her tillader mig at skrive. Endelig maa jeg endnu, medens jeg omtaler Erfaring, bemærke Følgende: Vor Studerebane har to Stadier, det første Skolen, det andet Universitetet, hvis Endemaal er Hovedsagen. Et dette rigtig naaet, da er det skeet hvad der skulde. Grændsen mellem begge disse Stadier have de tydske Gymnasier og selv vore Hertugdømmers Skoler rykket et Aar længere ud end vi, som i dets Sted have beholdt det første akademiske Aars præliminaire Cursus, hvilket altsaa omtrent kommer ud paa Tret, da de egentlige akademiske Studier af Enhvers valgte Fag hos os først begynde efter 2den Examens idetmindste Philologicums Fuldbendelse. Fra denne Tidspunkt af er det altsaa, især da nu først Philosophie er bleven doceret, at den fulde aandelige Modenhed medrette kan fordres.

Mangler den, da falder en Deel af Skylden paa Universitetets præliminaire Underviisning, hvor der vel ikke øves i nogen skriftlig Fremføttelse, men Candidaten dog maa være kommen et godt Skridt nærmere dertil, end i det foregaaende Aar. Ved at tilregne Skolen denne Mangel gjør man altsaa det Samme, som om man vilde fordre Modenheden ved Udgangen fra næstøverste Klasse i de tydske Gymnasier. Fremdeles slutter vor Ungdoms Studerebane i Almindelighed med det akademiske Studiums Fuldbendelse og i de saakaldte Brødbidenskaber med Embedsramen, hvorefter Enhvers Duellighed til et videnskabeligt Kald i Staten bedømmes. Staae nu i Almindelighed vore Studerende, naar de have absolveret deres akademiske Kursus, ikke tilbage for de tydske, have de ikke mindre Indsigt i deres Videnskab eller mindre Duellighed til deres tilkommende Embedes Forretninger, er deres Dannelse i det Hele ikke ringere og er vor Litteratur forholdsviis ikke fattigere paa gode, ja endog udmærkede Skribenter, hvad jeg ikke veed om Noget med Grund kan paastaae: da ligger jo deri et Beviis for, at vort Universitet, hvorved de Fleste af disse Videnskabs- og studerede Embedsmænd have faaet deres Dannelse, godt har kunnet opfylde sit Demeed, uagtet de Studerende med Tiltrædelsen til samme ikke havde større aandelig Modenhed, end den Forfatteren nu klager over at de savne, samt at disse dog maa have kunnet tilstrækkeligen følge og tilegne sig den akademiske Underviisning. Eller skulde vore fra Universitetet afgaaende Studerende virkelig i Almindelighed staae tilbage for de tydske, ligger da Skylden ganske i den forbedrende Underviisning, de have faaet i Skolen, og ingenstunde hos

Universitetet selv, i Ufuldkommenheder ved dets Underviisning eller i andre Omstændigheder, saasom at de Docerende selv ere de eneste Examinerende, i det deraf følgende Manuductionsvæsen, eensidige og ufrie Studium, eller at de ikke, som Lydskerne sædvanligen, besøge flere Universiteter, hvor de høre andre og udmærkede Lærere, osv.?

Men af det paaankede Misforhold, hvori „Resultatet af“ Religionsopgavens Besvarelse skal „staae til den Kundskabsmasse, der medbringes, opstaaer,“ efter Hr. Forfatterens Mening endvidere „for Professorerne den Nødvendighed, at maatte drage deres Foredrag ned under den Linie, som burde kunne bevares ved en Høiskole.“ Vi spørge: i hvilke Lærefag? I de, som skulle fortsættes det første Semester, Philologie og Historie, kan det jo ikke være, saasom det jo ikke er andre og vanskeligere Gjenstande, end de forlængst have været sysselsatte med i Skolen, og hvori Forf. selv tilstaaer at de besidde en betydelig Kundskabsmasse. I Mathematiken er det vel af Professorerne for nogle Aar siden forlangt større Fremskridt, end det sædvanlig gjøres i Skolerne, for at de kunde begynde deres Forelæsninger fra et høiere Standpunct*), (hvad det maaskee har givet Forf'n Anledning til nærvæ-

---

*) Det er dog ikke altid Tilfældet i Lydsland. Den udmærkede mathematiske Professor i Kiel har selv sagt mig, at han saavel der, som tilforn i Halle, har seet sig nødsaget til som oftest at begynde sine Forelæsninger fra de første Elementer, hvad dog vore akademiske Docenter ikke behøve.

rende Uttring); men det er da ikke den aandelige Modenhed til selv at arbejde og som bedømmes efter Uarbejdsferne i Religionslære og Historie, de forlange, men allene et større Quantum af positiv Kundskab i dette ene Fag, som de ønske, for derpaa strax at bygge videre, altsaa ikke det, som vor Forf. savner. Og alle de øvrige Videnskaber, saavel de, der kræves til examen philosophicum, som siden til Embedsexamina, maae jo ved Universitetet alligevel begyndes aldeles fra deres første Grunde, saasom der af dem Intet læres i Skolen, ja Embedsstudierne endog først et Aar efter at Unglingen er kommen til Universitetet, hvad der jo maatte skee, om han end medbragde den største aandelige Modenhed; saa at den paaankede Mangel i intet Fag kan nødsage Professorerne til at drage deres Foredrag ned under den for Høiskolen passende Begyndeslinie, eller til en, for „vidt dreven Accommodation;“ medmindre man enten vilde forlange, at der i Skolerne skulde være gjort Begyndelse med hine Universitetsfag, altsaa her fordres et endnu mere „opdyngtet Lærdomsstof“, hvorved den ærede Forf. selv siger at Tænkeeynen tilbagetrænges og Fordøielsen hindres*); eller man med nogen Grund kunde antage, at Ungdommen, efter den Uandsdannelselse, den faaer ved vore Skolevidenskaber, i en Alder af 17 eller 18 Aar, ikke skulde kunne fatte og følge et

---

*) Smidleertid glæder det mig i denne Forfatterens Uttring at finde en fornøden Erindring til dem, som mene, at Skolernes Forbedring skulde bestaae i en Forøgelse af Disciplinernes Mængde, i hvilken Henseende Intet kan være sandere end det gamle multum, non multa.

Foredrag, som havde den fornødne Grad af Tydelighed og Klarhed. Thi hvad „Dygtigheden til selv at bearbejde“ angaaer, da turde det, forsaavidt den skal være større, end hvad der er en naturlig Folge af en god og Forstanden vel øvende Skoleunderviisning, vel være en Spørgsmaal, om den skal være Forudsætning til eller Folge af Universitetsunderviisningen. Hvad der til Optagelse ved Universitetet, fordres og bør fordres er, foruden det befalede Maal af Kundskaber, som sagt, kun den fornødne „Færdighed i at udtrykke sig i Modersmaalet“ over en Gjenstand, hvortom Examinanden ihenseendetil Realiteten kan forudsættes at have i Skolen faaet den fornødne Kundskab; for ikke at tale om den Modsigelse, der synes at ligge i vor ærede Forfatters egne Ord, naar han paa den ene Side forlanger, at Disciplene fra Skolen skulle medbringe „Dygtighed i selv at bearbejde,“ og dog paa den anden Strøg efter omtaler „Ledebaandet“, som nødvendigt for Skoleungdommen. Men den største Ubillighed er det endelig, naar Forf'n. tillægger Skoleunderviisningen Skylden for det ved Universitetet herskende Manuductionsvæsen, „fordi de unge akademiske Borgere“ (jeg mener, de ældre med, som dog have havt et heelt Aars Underviisning ved Universitetet selv) „uden Tillid til egne Kræfter og Drift til at øve dem (?), uden ungdommeligt Mod til at overvinde Begyndelsens Besvær (?) og arbejde paa selv at orientere sig i de nye Forhold, søge tilbage til de for tidligt forladte Ledebaand.“ Men var det end saa, hvad i al Verden kan da vel Skolen derfor? Om den end øver Disciplen nok saa meget i at bruge egne Kræfter, om den end holder ham nok saa længe tilbage hos sig, om den end bli-

ver udvidet til det største Gymnasium, hvorledes kan den alligevel forebygges, at han siden, naar han bliver sig selv overladt, ikke skulde søge den korteste Vej til Endemaålet, gjøre sig Tingene saa let som muligt, og benytte hvad Hjælp han kunde faae? Skal dette Unde hæves, da kan det kun skee derved, at det bliver til ingen Nytte for de unge Studerende. Men hvorledes er dette muligt, saa længe de akademiske Docenter selv ere de eneste Examinatorer? I denne Indretning ligger udentviul hele Skylden. Ved de tydske Universiteter, hvor den ikke finder Sted, kan intet Manuductionsværksen komme op, idetmindste ikke i nogen skadelig Grad. Læger der Nogen sig Privathjælp, da er det sædvanlig hos de akademiske Docenter selv, hvis Veiledning da maa antages at blive ligesaa videnskabelig, som deres offentlige akademiske, og ikke lettelig kan gaae ud paa at tilstudsse Nogen til en Examen. Hvor derimod Docenten selv er Examinator, er det naturligt, at denne helst vil have, hvad han selv har foredraget, og saaledes som han har foredraget det, fordi dette efter hans Mening er det Rigtigste. Hvo kan altsaa nu fortænke Studenten i, om han heri gaaer den korteste og sikreste Vej, og benytter Professorernes Collegier, som det desuden er gjort ham til Pligt at høre, istedetfor at sammensøge sig det, han skal vide, af forskjellige, ofte vidtloftige Verker, som han ikke engang altid har Raad eller Leilighed til at faae, ofte kan forvirres ved, og endda ikke kan vide, om den Kundskab, han deraf kan erholde, vil fyldestgjøre hans Examinators Fordringer? Bille Professorerne, at han allene skal studere paa den Maade, da maatte de slet ingen Forelæsninger holde, men nøies med blot at vejlede til Selvstudium og

give literære Anviisninger. Og da Studenten nu eens gang maa have sin vigtigste Veiledning af Forelæsningsgerne, hvo kan da fortænke ham i, om han hellere „leier sig Hefter,“ som ere fuldstændig skrevne af en kyndig Manufacteur, end selv under Forelæsningerne udjager Noget, som, især hvis han ikke har Færdighed i saadan Medskrivning, hverken bliver huggen eller stukken, ja hvis Medskrivning vel endog tildeels kan forhindre ham i at følge Foredraget, især jo mere flydende det er, med uafbrudt Opmærksomhed; eller om det andre Gange maaskee er en Forelæsning, som i hans Tid ikke er bleven holdt eller som han ei har kunnet bivaane? Hvo kan endelig fortænke ham, om han, for at øve sig i det mundtlige Foredrag af hvad han har lært, lader sig jevntlig examinere af en duelig Candidat, maaskee og under dennes Veiledning udarbejder Noget skriftligt, ja vel endogsaa, om han derved vil paalægge sig selv et Baand til jevnt vedholdende Flid. Fra blæse Sider betragtet synes Manuductionen altsaa ikke at være saa ubetinget at fordømme, naar den blot ikke drives saaledes, at den bliver for mekanisk, skolemæssig, uvidenskabelig. Men kunne Universitetslærerne ikke selv forebygge det, hvorledes skulde da Skolen, hvor Ledebaandet endnu er nødvendigt, saa længe forud være i Stand dertil? — Om det (ved Manuductionen) „forstyrrede Forhold kan blive gjenoprettet“ ved at det lægges et Aar til Skoleunderviisningen eller en Gymnasialklasse oprettes ved Skolerne, som skulde træde i Stedet for den første Præliminairunderviisning ved Universitetet, hvad jeg forresten meget billiger, maa nu Læseren selv bedømme. Vil man antage dette, saa maa man jo tillige antage, at Under-

viisningen i sidste Skoleaar eller Gymnasialklassen vilde blive saa meget hensigtsmæssigere, bedre og mere aandsdannende, end den nu er ved Universitetet; i andet Fald vilde jo Tingen blive den samme. Eller skulde det være Skoletvangen, der her skulde kunne virke mere end Universitetets Examina, da vilde den, for ikke at tale om den Strid, hvori den vilde komme med det friere Studium, man jo netop ønsker og maa ønske at frembringe, være saa meget vanskeligere, som ikke blot Disciplene da havde naaet en modnere Alder, men især deres Mængde ved Skolernes Sammensmeltning til det halve Antal ofte vilde blive saa meget større.

Jovrigt haaber jeg, det af alt her Sagte vil være klart, at jeg hverken anseer al vor Skoleunderviisning for saa suldkommen, at den ikke nok meer eller mindre kunde behøve den af Prof. El. forlangte Forbedring, eller mener at Gymnasialindretning ved nogle af de større Skoler ikke skulde være ønskelig. Men da det Første ogsaa lader sig opnaae ved de mindre Skoler, af hvilke adskillige vel og vise, at der ikke er Grund til at tvivle derom, synes der ikke i Gymnasialindretningen ved andre at ligge nogen Nødvendighed af det sorgelige Skridt at ophæve hine. At oekonomiske Grunde ikke byde det, samt at begge nok efter Kong Christian den 4des Plan kunne bestaae ved Siden af hinanden og Diemeedet ligesuldt opnaaes, hvilket her vilde blive for vidtloftig at godtgjøre, har jeg i en officiel Betænkning paa behørigt Sted søgt at vise.

Hvad den anden af den høiærværdige Forf. fremsatte, ydre Betingelse angaaer, at de Studerende ikke bør være udsatte for den Nødvendighed, at skulle ved Universitetet ernære sig selv, da kunne de Ytringer, der herom læses, vel være en gavnlig Erindring for de Forældre, som kunne give deres Sønner den fornødne Understøttelse, men ikke gjøre det; men ved „hvilken Forandring i Forholdene“ dette skal kunne bevirkes, nævner Forfatteren ikke, og vil nok ogsaa være vanskeligt at udfinde. Hvad man kan trøste sig ved, er at Tingen ogsaa kan have sine gode Sider, men som det her ligger udenfor mit Diemeed at omhandle.

Den offentlige Examen i Koeskilde
Kathedralskole for Aaret 1839, hvis mundt-
lige Prøver Disciplenes Fædre og Bøerger samt
alle andre Skolens Belyndere herved indbydes
til efter Behag at overvære, vil blive foretaget i
følgende Orden.

Mandag 23 Sept. Form. 4 Cl. Lat. Stil. 3b Danff
Stil.

Eft. 3a Lat. Stil. 2 Danff Stil.

Tirsdag 24 Sept. Form. 4 Cl. Latin. 3a Fransff.
1b og 1a Danff Stil.

Eft. 1b Naturhist. 1a Danff.

3b Lat. Stil. 3a Danff Stil.

Onsdag 25 Sept. Form. 3b Latin. 4 Danff Stil.

Eft. 1b Tydff. 2 Lat. St. 1a Regn.

(Kl. 4½) 4 Religion.

Torsdag 26 Sept. Form. 3a Lat. (Overlær.) 2 Naturh.

Eft. 1a Tydff. 2 Danff.

(Kl. 4½) 4 Religion (fortsættes).

Freitag 27 Sept. Form. 2 Lat. (Adj. Ngerup). 3b Danff

Eft. 3a Geogr. 4 Arithmetik.

(Kl. 4½) 1b Danff.

Lørdag 28 Sept. Form. 1b Latin. 4 Fransff. 1a Re-
ligion.

Eft. 3a Latin (Adj. Winther) 2 Fransff

Mandag 30 Sept. Form. 1a Latin. 3b Geogr. 2 Regn.

Eft. 2 Latin (Adj. Schmidt) 3a Re-
ligion.

- Tirsdag 1 Octbr. Form. 3b Græff. 3a Dansff.
1b Regning.
Eft. 4 Græff. 3b Geometrie.
1b Relig. (Al. 4½) 2 Geografie.
- Onsdag 2 Octbr. Form. 3a Græff. 3b Historie.
Eft. 1b Græff. 4 Geometrie.
1a Historie.
- Torsdag 3 Octbr. Form. 2 Græff. (Al. 10½) 3b Tydff.
3a Arithmetik. 1b Historie.
Eft. 4 Hebraiff. (Al. 4½) 3a Histor.
2 Religion. 1a Naturhist.
- Freitag 4 Octbr. Form. 4 Tydff og (Al. 10) Geogr.
(Al. 10) 3b Religion.
Eft. 2 Historie. 3b Arithmetik.
(Al. 4½) 3a Tydff.
- Loverdag 5 Octbr. Form. 3b Fransff. 3a Geometrie.
(Al. 10½) 1b Geographie.
Eft. 2 Tydff. 4 Historie.
(Al. 4½) 1a Geographie.

Den mundtlige Examination begynder om Formiddagen Kl. 8, om Eftermiddagen Kl. 2½.

Mandag den 14de October Formiddag Kl. 10½ bekendtgjøres Examens Udfald i det Hele og Disciplenes Classification for det følgende Semester, hvilken Act ligeledes Alle, hvem det maatte interessere, herved indbydes at bivaane.

Til Universitetet afgaae:

1. **Carl Wilhelm Pedersen**, Søn af Hr. Gæstgiver J. Pedersen, Eier af Postgaarden i Roeskilde.
2. **Frederik Ernst Emil Erichsen**, Søn af afg. Procurator J. Erichsen i Kjøge.
3. **Peter Georg Münster**, Søn af Hr. Secretair J. P. Münster, Herredsfoged i Malt og Gjording Herreder i Ribe Stift.
4. **Matthias Digel**, Søn af afg. Pastor M. Digel, Sognepræst til Keerslev og Bindinge ved Roeskilde.
5. **Carl Herman Gustav Alexis Kuhlman**, Søn af Hr. Procurator J. A. B. Kuhlman i Kjøge.
6. **Theodor Smidt Orholm**, Søn af hoiærb. Hr. Pastor J. N. Orholm, Sognepræst til Iplinge og Gundsømagle ved Roeskilde.
7. **Andreas Larsen Bruun**, Søn af Hr. C. C. Bruun, Forvalter ved Frøkenklosteret i Roeskilde.

S. N. J. Bloch, Dr.

Ketters.

- ©. 50 Lin. 6 nedensfra: for „egentlig“ læs: særegent.
  - ©. 60 Anm. Lin. 15 læs: eingeflohtes.
  - ©. 116 Lin. 5 læs: Collega.
  - ©. 125 Lin. 5 læs: et Spørgemaal.
-

Tanker og Erfaringer

det lærde

Undervisningsvæsen

angaaende.

1ste til 4de Hefte

af

Dr. S. N. J. Bloch,

Prof. og Rector for Roskilde Cathedralsskole,
R. af D.

Roeskilde 1839.

Trykt hos J. D. C. Hanson.

I n d h o l d.

Første Hefte, udg. 1835.

1. Om Charakterens Brug til Flids og Opmærksomheds Befordring. . . . . S. 1.
2. Om Examinerings i Alt, hvad man i Underviisningen har foredraget: . . . . . — 12.
3. Kan der i nogen Maade dispenseres fra det, der er bestemt til Skoleunderviisningens Maal, især i Religionsunderviisningen? . . . — 15.
4. Noget Mere om Religionsunderviisning og Psalme læring. . . . . — 24.
5. Om Dvellerne i latinsk og græsk Stil, samt Examination i ulæste Forfattere. . . . . — 31.
6. Om Tendensen af de gamle Sprogs og Glasfærnes Studium i Skolerne, ... — 46.
samtlige i Anledning af en Afhandling i Dansk Ugeskrift for 1834 No. 93 og 94.

Andet Hefte, udg. 1837.

7. Er det nødvendigt eller ønskeligt, at nogle af vore Lærdomsffoler nedlægges, og hvorledes kunde dette i modsat Tilfælde undgaaes? S. 1.

Tredie Hefte, udg. 1838.

8. Om Skoledisciplin, Straf og Opmuntring. . S. 1.
9. Om de anomale Verbers Opstilling i Grammatiken: . . . . . — 68.

Sjerde Hefte, udg. 1839.

10. Fornødne Bemærkninger til en Recension over
fornævnte Afhandling No. 8. . . . S. 1.
  11. Om det vilde være tilraadeligt, at gjøre de phi-
lologiske Hjelpevidensskaber til en særskilt Di-
sciplin i vore Lærdoms-skoler? . . . — 49.
  12. Om den philosophiske Examens første Deel eller
den saakaldte ex. philol. med Universitetet — 74.
  13. Et Par Steder af F. W. Wolfs Levnet ved
Rörte, som i vore Dage fortjente at lægges
Mærke til. . . . . — 93.
  14. Om den Vandsmodenhed, der kan fordræ af de
til Universitetet overtrædende unge Mennesker. — 103.
-